

U. Bibl.

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ - Σ.Ε.Υ.Π.
ΤΜΗΜΑ Κοινωνικής Εργασίας

" Ανακατατάξεις στους ρόλους και τις προτεραιότητες του ζευγαριού με τον ερχομό του πρώτου παιδιού."

Σπουδάστρια:

Μπαλαμούτη Δήμητρα

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός:

Ελισάβετ Γραβάνη



Πτυχιακή για την λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

Πάτρα, 20 Δεκεμβρίου 1993.

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	2317
----------------------	------

Η επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας:

Ελισσάβετ Γραβάνη

Επικ. Καθηγήτρια

Ουρανία Αλεξοπούλου

Καθηγήτρια Εφαρμογών

Αθανασία Πανταζάκα

Καθηγήτρια Εφαρμογών

Π Ι Ν Α Κ Α Σ Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ω Ν .

	Σελίδα
Περίληψη Μελέτης.....	3
Κεφάλαιο	
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
II. Η Πρώτη υπό μελέτη ενότητα	
1. Φιλοσοφική προσέγγιση της Επιλογής της Γονεικότητας.....	15
2. Θεωρητικοποιημένες Ιδεολογίες που πλαισιώνουν και επηρεάζουν καθοριστικά την τεκνογονία....	23
3. Ψυχολογική Σημασία της Γέννησης.....	33
III. Η Δεύτερη υπό μελέτη ενότητα	
1. Η ψυχολογία του νέου ζευγαριού.....	39
2. Ευμενείς και δυσμενείς παράγοντες στην συζυ- γική ζωή.....	45
3. Αντιδράσεις των μελλόντων γονέων στην εκκυ- μοσύνη και στον ερχομό του παιδιού.....	52
IV. Η Τρίτη υπό μελέτη ενότητα	
1. Κρίση που ακολουθεί την γέννηση του παιδιού....	59
2. Διαπροσωπικές σχέσεις του ζευγαριού και Γονει-	

κόττητα.....	68
3.Ο ρόλος της μητέρας στην οικογένεια και σε σχέση με την εργασία.....	78
4.Η σχέση μητέρας-παιδιού.....	88
5.Ο ρόλος του πατέρα στην εξέλιξη του παιδιού...	97
6.Οι σχέσεις του ζευγαριού με την οικογένεια προσανατολισμού (ο νέος ρόλος του παπού και της γιαγιάς).....	103
7.Η κοινωνική ζωή του ζευγαριού.....	109
V.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	115
Βιβλιογραφία.....	124

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η Μ Ε Λ Ε Τ Η Σ .

Το θέμα της μελέτης αναφέρεται στις αλλαγές και τις ανακατατάξεις που επέρχονται στην ζωή του νέου ζευγαριού με την έλευση του πρώτου παιδιού.

Στο Κεφάλαιο I, ανάλογα με τον τρόπο που προσεγγίστηκε το θέμα και των διαστάσεων που επιλέχθηκαν να μελετηθούν, παρουσιάζεται το πρόβλημα, ο ακριβής σκοπός της μελέτης και ορίζονται οι όροι που έχουν χρησιμοποιηθεί.

Η κατ' εξοχήν θεωρητική προσέγγιση του θέματος, καλύπτεται από τις τρεις υπό μελέτη ενότητες που ακολουθούν.

Στο Κεφάλαιο II (πρώτη υπό μελέτη ενότητα) προσεγγίζουμε φιλοσοφικά το θέμα της Επιλογής σχετικά με την ανάληψη της Γονεικότητας. Εξετάζουμε τους παράγοντες που καθιστούν αναγκαία την Επιλογή των ατόμων προκειμένου να τεκνοποιήσουν. Παράλληλα, γίνεται αναφορά στο πως αντιμετώπισε ο άνθρωπος φιλοσοφικά τα ερωτήματα αυτά, στην πορεία της ιστορίας του.

Στην συνέχεια, γίνεται αναφορά στις θεωρητικοποιημένες Ιδεολογίες που πλαισιώνουν και επηρεάζουν την στάση των ανθρώπων απέναντι στην τεκνογονία. Ενώ, παράλληλα, παρατίθεται η Μαρξιστική κριτική για τον γάμο-οικογένεια και την αναπαραγωγική συμπεριφορά και η Φεμινιστική σκέψη και προοπτική για τα θέματα αυτά.

Τέλος, την φιλοσοφικο-ιδεολογική προσέγγιση ακολουθεί η ψυχολογική προσέγγιση της γέννησης, όπου αναλύεται ποια είναι η ψυχολογική σημασία της γέννησης για τον τεκνοποιούμενο.

Το Κεφάλαιο III (δεύτερη υπό μελέτη ενότητα) αναφέρεται στο

πως είναι διαμορφωμένη η ψυχολογία του νέου ζευγαριού και ποιοί παράγοντες επιδρούν θετικά και ποιοί αρνητικά στην πορεία του γάμου. Στο κεφάλαιο αυτό, επίσης, περιλαμβάνονται οι ψυχολογικές αντιδράσεις των μελλόντων γονέων στην εγκυμοσύνη και στον επικείμενο ερχομό του παιδιού.

Στο Κεφάλαιο IV (τρίτη υπό μελέτη ενότητα) καθορίζεται η έννοια της κρίσης στον κύκλο ζωής της οικογένειας και μελετώνται οι πιθανοί παράγοντες που προκαλούν την κρίση που ακολουθεί την γέννηση του πρώτου παιδιού. Το κεφάλαιο αυτό αναφέρεται, επίσης, στις αλλαγές (συνολικά) που επέρχονται στην ζωή του νέου ζευγαριού με τον ερχομό του πρώτου παιδιού. Ειδικότερα, μελετώνται οι επιπτώσεις του ερχομού του παιδιού στην: α) διαπροσωπική σχέση του ζευγαριού, β) στην θέση της γυναίκας-μητέρας στην οικογένεια και στην επαγγελματική της απασχόληση, γ) στον ρόλο του συζύγου-πατέρα, δ) στις σχέσεις του ζευγαριού με την οικογένεια προσανατολισμού και ε) στην κοινωνική ζωή του ζευγαριού.

Τέλος, στο Κεφάλαιο V, γίνεται μια σύντομη ανασκόπηση όλων όσων έχουν αναφερθεί, υπό την μορφή συμπερασμάτων. Οι εισηγήσεις και οι προτάσεις που ακολουθούν είναι αποτέλεσμα της όλης θεωρητικής εξέτασης του θέματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Η οικογένεια αποτελεί ένα φυσικό και ζωντανό οργανισμό και ως τέτοιος υφίσταται βαθειές αλλαγές, ακολουθώντας τις πολιτιστικές, κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές στην πορεία της ανθρωπότητας. Όπως όλοι οι κοινωνικοί θεσμοί έτσι και ο θεσμός της οικογένειας υπέστη πολλές δοκιμασίες, που τον ανάγκασαν ν' αλλάξει δομή, τύπο, οργάνωση, κοινωνικούς ρόλους και λειτουργίες, προκειμένου να προσαρμοστεί στις εκάστοτε κοινωνικές μεταβολές.

Οι ραχδαίες κοινωνικές εξελίξεις των τελευταίων χρόνων, που είχαν ως συνέπεια την δημιουργία νέων συνθηκών διαβίωσης και κοινωνικών αντιλήψεων, μετέβαλαν ριζικά και την κοινωνική πραγματικότητα της οικογένειας.

Παράλληλα, κατά τα τελευταία 20-30 χρόνια, έχει παρατηρηθεί μια έντονη θεωρητική και ερευνητική δραστηριότητα προκειμένου να ερμηνευτούν τα σχετικά με την οικογένεια φαινόμενα και να προβλεφτεί η εξέλιξή τους.

Ο σημαντικότερος λόγος της έντονης αυτής δραστηριότητας των τελευταίων ετών, είναι η ανησυχία και η ανασφάλεια που δημιουργεί η επισήμανση της "κρίσης" την οποία, όπως υποστηρίζεται, περνά ο θεσμός της οικογένειας. Οι περισσότεροι μελετητές αντιλαμβάνονται την "κρίση" της οικογένειας ως παράδειγμα της γενικότερης κρίσης των θεσμών και των αξιών στην σύγχρονη κοινωνία μας.

Υποστηρίζουν ότι κατά την διαδικασία εκσυγχρονισμού της κοινωνίας, όπου η ταχύτατη αλλαγή των κοινωνικο-οικονομικών

συνθηκών οδήγησε στην μετάβαση από την παραδοσιακή-αγροτική κοινωνία στην σύγχρονη-βιομηχανική (και το πέρασμα στη μεταβιομηχανική εποχή που συντελείται στις μέρες μας), επήλθε "ρευστότητα" στους θεσμούς γενικότερα και στον θεσμό της οικογένειας ειδικότερα.

Η ρευστότητα αυτή χαρακτηρίζει την σύγχρονη οικογένεια και στο επίπεδο της μορφής και στο επίπεδο της δομής της.

Στο επίπεδο της μορφής εκφράζεται με μια ποικιλία σχημάτων, που είναι εναλλακτικά της συμβατικής-συζυγικής οικογένειας, της αποκαλούμενης " μέσης " δηλ. στατιστικά επικρατούσας (που αποτελείται από τους συζύγους-γονείς και τα παιδιά τους και διαβιώνει ανεξάρτητα από άλλες συγγενικές-συζυγικές οικογένειες) -- σε αντιδιαστολή με την παραδοσιακή-εκτεταμένη οικογένεια.

Στο επίπεδο της δομής εκφράζεται με την αλλαγή του περιεχομένου των ρόλων, που αναμένονται από τα άτομα-μέλη της οικογένειας.

Έτσι, στην κοινωνιολογική σκέψη, στην διάκριση της μορφής σε σύγχρονη-συζυγική και σε παραδοσιακή-εκτεταμένη, αντιστοιχεί η διάκριση της δομής σε σύγχρονη-ισότιμοι ρόλοι και σε παραδοσιακή-ανισότιμοι ρόλοι.

Η αλλαγή, όμως, αυτή, όπως επισημαίνεται σε πλήθος μελετών, δεν είναι ενιαία, δεν ακολουθεί τους ίδιους ρυθμούς, ούτε είναι ομοιόμορφη για το σύνολο της κοινωνίας. Επομένως, καθίσταται φανερό η ανάγκη διευκρίνησης αφ' ενός του σχήματος που υπονοούμε κάθε φορά που μιλάμε για σύγχρονη οικογένεια, και αφ' ετέρου του βαθμού εκσυγχρονισμού της. Η ανάγκη διευκρίνησης

των συζυγικών και των γονεϊκών ρόλων και των σχέσεων των ρόλων αυτών.

Στην παρούσα εργασία, αντικείμενο μελέτης αποτελεί η διερεύνηση των ρόλων που αναλαμβάνουν και επιτελούν τα άτομα-μέλη της συμβατικής-συζυγικής οικογένειας και, εικώτερα, η διερεύνηση των αλλαγών και ανακατατάξεων που επέρχονται στη ζωή του ζευγαριού με τον ερχομό του πρώτου παιδιού.

Είναι αναμφισβήτητο ότι τα διάφορα γεγονότα που συμβαίνουν στην ζωή της οικογένειας επηρεάζουν τις εσωτερικές σχέσεις των ατόμων, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται όλο το σύστημα της οικογένειας. Ειδικώτερα, υπάρχουν ορισμένες καταστάσεις που θεωρούνται μεταβατικές φάσεις στην οικογένεια και που δυνητικά βάζουν την οικογένεια σε μία κρίση. Μια τέτοια κατάσταση (φυσιολογική) είναι η γέννηση και ο ερχομός ενός παιδιού. (Ι.ΤΣΙΑΝΤΗΣ ,ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ,1990) Από την στιγμή, λοιπόν, που ένα ζευγάρι αποφασίζουν να γίνουν γονείς, περνάνε σε μια μεταβατική φάση και μια κρίση ταυτόχρονα.

Η μεταβατική αυτή φάση θεωρείται ότι προσφέρει τη δυνατότητα για φυσιολογική ενήλικη ωρίμανση της προσωπικότητας των συζύγων. Από την άλλη μεριά, όμως, μια ποικιλία μεταβλητών μπορεί να πυροδοτήσει συγκρούσεις, που βάζουν σε κίνδυνο και κρίση το γάμο. Έχει βρεθεί ότι σε ένα ποσοστό 20% περίπου, ένας γάμος που φαινόταν να λειτουργεί ικανοποιητικά, αρχίζει να διαταράσσεται μετά τη γέννηση ενός βρέφους (ΤΣΙΑΝΤΗΣ, ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, 1990).

Οι μεταβλητές που δύναται να διαταράξουν την ισορροπία της

οικογένειας αναφέρονται τόσο σε ανεπίλυτες εσωτερικές συγκρούσεις του καθ' ενός των συζύγων όπως χαμηλό κίνητρο για τεκνοποίηση, ψυχολογικές συγκρούσεις για την σεξουαλική ταυτότητα, επανενεργοποίηση ανικανοποίητων ψυχολογικών αναγκών, όσο και σε εξωτερικούς παράγοντες όπως οικονομικές δυσχέρειες, μη επαρκή υποστήριξη από την οικογένεια προσανατολισμού και τον κοινωνικό περίγυρο, έλλειψη ικανοποίησης με τους ρόλους εργασίας και οικογένειας και με τον καταμερισμό εργασίας, κακή προσαρμογή στη γονεϊκότητα και άλλους, που θα αναφερθούμε και θα αναλύσουμε διεξοδικά στην παρούσα μελέτη.

Ειδικότερα, η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να μελετήσει:

- ποιές θεωρητικοποιημένες ιδεολογίες πλαισιώνουν και επηρεάζουν καθοριστικά την τεκνογονία.
- ποιά είναι η ψυχολογική σημασία της γέννησης για τον τεκνοποιούμενο.
- ποιά είναι η ψυχολογία του νέου ζευγαριού και ποιοί παράγοντες επηρεάζουν την διαμόρφωση της νέας ψυχολογίας τους.
- ποιές είναι οι ψυχολογικές αντιδράσεις των μελλόντων γονέων στην εγκυμοσύνη και στον και στον ερχομό του πρώτου παιδιού.
- ποιοί παράγοντες (ενδοψυχικοί, διαπροσωπικοί, κοινωνικοοικονομικοί) δύναται να πυροδοτήσουν συγκρούσεις και να θέσουν σε κίνδυνο την ισορροπία του γάμου, μετά την γέννηση του πρώτου παιδιού.
- πώς επηρεάζεται η διαπροσωπική σχέση του ζευγαριού με τον ερχομό του πρώτου παιδιού.
- πως διαμορφώνεται ο ρόλος της μητέρας στην οικογένεια και σε

σχέση με την εργασία και η σχέση μητέρας-παιδιού.

- ποιός είναι ο ρόλος του πατέρα στην εξέλιξη του παιδιού.

- πώς διαμορφώνονται οι σχέσεις του νέου ζευγαριού με τους γονείς τους.

- ποιές αλλαγές επέρχονται στην κοινωνική ζωή του ζευγαριού

(συναναστροφές, ελεύθερος χρόνος), με τον ερχομό του πρώτου παιδιού.

ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ : Στην κοινωνιολογική προσέγγιση, η οικογένεια (και η συγγένεια) αποτελεί τον σημαντικότερο κοινωνικό θεσμό, μια από τις κύριες μορφές οργάνωσης της συλλογικής ζωής του ανθρώπου. " Προέρχεται από την ένωση δύο ετερόφυλων προσώπων και το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η επιδίωξη και αποδοχή της δυνατότητας τεκνογονίας. " (Δ.Γ.ΤΣΑΟΥΣΗΣ, Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, 1987, σελ.435).

Ο γάμος είναι, επίσης, θεσμός κοινωνικός και ορίζεται ως η κοινωνικά αναγνωρισμένη ένωση δύο ετερόφυλων προσώπων. "Έτσι, η ένωση δύο ετερόφυλων προσώπων που περιβάλλεται με την τέλεση (τελετή) γάμου," συνιστά τη νόμιμη διαρκή γενετήσια ένωση που οδηγεί στην δημιουργία μιας οικογένειας " (Τσαούσης, Η κοινωνία του ανθρώπου, 1997, σελ.438).

Η οικογένεια περιλαμβάνει τους συζύγους, τα τέκνα τους και τρίτα πρόσωπα, που συνδέονται με τους συζύγους με στενούς συγγενικούς δεσμούς.

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και ο ορισμός του LITRE, σύμφωνα με τον οποίο : " η οικογένεια είναι το σύνολο των ατόμων του ίδιου αίματος που ζούν κάτω από την ίδια στέγη και ιδίως ο πατέρας, η μητέρα και τα παιδιά " (Μ.ΧΟΥΡΔΑΚΗ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ, 1982, σελ.279).

Ωστόσο, προκειμένου να βρεθεί ένα νοητικό πλαίσιο, όπου να μπορεί να μελετηθεί αντικειμενικά η δυναμική της οικογενειακής μονάδας, πολλοί μελετητές προχωρούν στην διατύπωση ενός πιο

σύνθετου ορισμού.

Στην παρούσα μελέτη υιοθετείται ο ορισμός που παραθέτει ο ΤΣΙΑΝΤΗΣ: " Η οικογένεια είναι ο θεσμός με την δική του κουλτούρα και τους ειδικούς τρόπους για την αντιμετώπιση της ζωής. Η οικογένεια αποτελείται απο άτομα των οποίων γνωρίζουμε ότι η συμπεριφορά και η εμπειρία επηρεάζονται απο ένα σύστημα απο αλληλοδιαπλεκόμενες σχέσεις, στις οποίες συμμετέχουν και αποτελούν ένα μέρος. Παράλληλα, τα άτομα-μέλη της οικογένειας έχουν συγκεκριμένα και βαθιά ριζωμένα χαρακτηριστικά ή εσωτερικές σχέσεις. (Ι.Τσιάντης, ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, 1990, σελ.59)

Τέλος, σύμφωνα με τους R.M.LAIN και A.WEIGERT η οικογένεια είναι "ταυτόχρονα μια βαθύτατη υποκειμενική προσωπική εμπειρία και ένα έντονα αντικειμενοποιημένο κοινωνικό μόρφωμα" (Λ.ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ, 1989, σελ.141).

Προκειμένου για την μελέτη της οικογένειας στην παρούσα εργασία, είναι απαραίτητη η προσθήκη και ο ορισμός των εννοιών "οικογένεια προσανατολισμού" και "οικογένεια αναπαραγωγής", καθώς και του όρου "μεγάλοι γονείς".

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ: " πρόκειται για την οικογένεια στην οποία το άτομο γεννήθηκε και στην οποία μετέχει με τους γονείς και τ' αδέρφια του " (Λ.Μουσούρου, 1989, σελ.92).

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ: " η οικογένεια την οποία το άτομο δημιουργεί και μετέχει με τον/την σύζυγο και τα παιδιά τους " (Λ.Μουσούρου, 1989, σελ.92).

ΜΕΓΑΛΟΙ ΓΟΝΕΙΣ: οι γονείς της οικογένειας προσανατολισμού των συζύγων.

Επίσης, είναι απαραίτητη η διευκρίνηση των εννοιών "κύκλος ζωής της οικογένειας" και "ατομικός κύκλος οικογενειακής ζωής", που είναι μια πρόσφατη εξέλιξη στην κοινωνιολογία της οικογένειας.

ΚΥΚΛΟΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ: " το σύνολο των διαδοχικών φάσεων από τις οποίες περνά η οικογενειακή ομάδα από τη σύσταση ως τη διάλυσή της " (Μουσούρου, 1989, σελ.143).

ΑΤΟΜΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ : " η αποσύνδεση της οικογενειακής ζωής των ατόμων από τη ζωή της οικογενειακής ομάδας, την οποία συνθέτουν τα άτομα αυτά " (Μουσούρου, 1989, σελ.153).

Τέλος, παρατίθεται ο ορισμός της έννοιας της ΚΡΙΣΗΣ.

Σύμφωνα με τον CAPLAN: " η κρίση είναι μια μεταβατική περίοδος ή μια καμπή στη ζωή ενός ατόμου " (Ι.Τσιάντης, Φροντίδα για την Οικογένεια, 1990, σελ.59).

Διακρίνονται, δε, δύο ειδών κρίσεις : η μια που καλείται εξελικτική και η δεύτερη κατηγορία είναι αυτή που οφείλεται σε γεγονότα που δεν τα περιμένει κανείς.

Όπως υποστηρίζει ο Ι.ΤΣΙΑΝΤΗΣ στην συνέχεια του ίδιου άρθρου (Φροντίδα για την Οικογένεια,1990), το μοντέλο της θεωρίας της κρίσης μπορεί να εφαρμοστεί όχι μόνο στον κύκλο ζωής ενός ατόμου αλλά και στον κύκλο ζωής της οικογένειας, και έτσι έχουμε κρίσεις που συνδέονται με τον κύκλο ζωής της οικογένειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ.

Η Πρώτη υπό Μελέτη Ενότητα.

1. ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΗΣ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑΣ.

Ο άνθρωπος, είτε είναι θηλυκός είτε αρσενικός, συμπράττει στην διαδικασία της αναπαραγωγής. Διότι, βέβαια, κατά φυσιολογική-αντικειμενική αναγκαιότητα απαιτείται η ενεργητική σύμπραξη και των δύο φύλων για την πραγμάτωσή της.

Ο άνθρωπος, όμως, είναι το πρώτο έμβιο όν, σε αντίθεση με όλα τα άλλα είδη του ζωικού βασιλείου (που κυβερνώνμενα απο την φυσιολογία των ενστίκτων και ωθούμενα απο φυσικοχημικούς-βιολογικούς παράγοντες υιοθετούν μια αναπαραγωγική συμπεριφορά), που κατανόησε ότι, σε κάποιο σημείο, η διαδικασία της αναπαραγωγής του είδους περνάει μέσα απο την πράξη του μεμονωμένου ατόμου.

Η συνειδητοποίηση, λοιπόν, απο τον άνθρωπο της φυσιολογικής σχέσεως που υπάρχει μεταξύ της σεξουαλικής επαφής και της αναπαραγωγής, τον οδήγησε στην συνειδητοποίηση ότι η αναπαραγωγή, παρά τις ασύλληπτες θεικές διαστάσεις της, ήταν απολύτως εξαρτώμενη απο την συγκατάθεση και επομένως απο την δυνατότητα επιλογής του συγκεκριμένου ατόμου.

Το ότι ο άνθρωπος είχε την δυνατότητα επιλογής ως προς την τεκνοποίηση, τον οδήγησε στο να αναζητήσει το "γιατί" της ανθρώπινης αναπαραγωγής-γονεϊκότητας.

Γιατί οι άνθρωποι επιλέχουν την γονεϊκότητα;

Ποιοί παράγοντες τους φέρνουν σε μια τέτοια επιλογή;

Η αναζήτηση της γνώσης, αναφέρουν κάποιοι συγγραφείς, μια δραστηριότητα που αποτελεί την ειδοποιό διαφορά του ανθρώπου

προς τον υπόλοιπο φυσικό κόσμο, προέτρεψε τον άνθρωπο στην φιλοσοφική προσέγγιση των παραπάνω ερωτημάτων. Και αυτό, γιατί ο άνθρωπος "σαν δημιουργική και έλλογη προσωπικότητα έχει συνείδηση της ατομικότητάς του και θέτει ερωτήματα για τον εαυτό του και για τον κόσμο" (Ι.ΠΑΤΕΡΑΚΗΣ, Γιατί οι Άνθρωποι κάνουν παιδιά, 1988, σελ.21).

Σύμφωνα με τους μελετητές αυτούς, ο άνθρωπος- σε κάποιο βαθμό- μπορεί να απαντήσει σ' αυτά τα ερωτήματα και πρέπει να το κάνει.

Πριν αναφερθούμε στους λόγους, σύμφωνα με την προσέγγιση του Ι.Πατεράκη (1988), για τους οποίους επιβάλλεται η επιλογή σχετικά με την ανάληψη της γονεϊκότητας, ας δούμε πως αντιμετώπισε ο άνθρωπος φιλοσοφικά τα ερωτήματα αυτά.

Στις πρωτόγονες κοινωνίες, ολόκληρη η ανθρώπινη ζωή περιστρεφόταν αποκλειστικά γύρω από δραστηριότητες που απέβλεπαν στην επιβίωση και διαίωνιση της ανθρώπινης κοινότητας. Οι δραστηριότητες των ανθρώπων είχαν ως στόχο την κάλυψη των πρωταρχικών αναγκών την διατροφή και της αναπαραγωγής της ομάδας, του γένους ή της φυλής. Πέρα απ' αυτές τις δραστηριότητες, καμιά απορία, ερώτηση ή θεωρία δεν είχε θέση. Εξ άλλου ο άνθρωπος σαν άτομο με προσωπική υπόσταση ήταν ανύπαρκτος: ο άνθρωπος που ζούσε σε κάποια ομάδα ή φυλή ταυτιζόταν με το σύνολο γιατί αυτός ήταν ο μόνος τρόπος επιβίωσής του.

Έτσι, λοιπόν, την περίοδο εκείνη, ο άνθρωπος ήταν φυσικό, καταλήγει ο συγγραφέας (Ι.Πατεράκης, 1988), να μην ρωτά τίποτα σχετικά με το "γιατί" της ανθρώπινης αναπαραγωγής.

Αλλά, η περίοδος αυτή "της αντικειμενικής αδυνατότητας του ερωτήματος" (Πατεράκης, 1988, σελ.34), πέρασε και οι άνθρωποι κατανόησαν ότι για να γεννηθούν τα παιδιά χρειάζεται και η δική τους ενεργητική συγκατάθεση.

Η διαπίστωση, όμως, αυτή ήταν ιδιαίτερα κρίσιμη για την ομάδα, γιατί σχετιζόταν άμεσα με μια από τις πρωταρχικές της ανάγκες: την αναπαραγωγή. Αυτόματα, όπως γίνεται πάντα σε παρόμοιες περιπτώσεις, σημειώνει ο ίδιος συγγραφέας, "ενεργοποιήθηκαν κάποιοι κοινωνικοί μηχανισμοί που απέβλεπαν στο να διατηρήσουν ακέραια την ικανοποίηση αυτής της ανάγκης" (Πατεράκης, 1988, σελ.35).

Σε πρώτη φάση, στην ερώτηση "γιατί οι άνθρωποι κάνουν παιδιά", δόθηκε η απάντηση "οι άνθρωποι κάνουν παιδιά διότι έτσι πρέπει" (Πατεράκης, 1988, σελ.35). Η απάντηση αυτή, μάλιστα, περιβλήθηκε με την ισχύ της κοινωνικής απαγόρευσης για διαφορετική στάση ή και απλή αμφισβήτηση.

Η ισχύ του "ταμπού", λοιπόν, για τα σχετικά με την αναπαραγωγική δραστηριότητα του ανθρώπου ερωτήματα και, παράλληλα, η έλλειψη δυνατότητας επιβίωσης του ανθρώπου έξω από την ομάδα στην οποία ανήκε (αν έδειχνε ανυπακοή) ήταν τα χαρακτηριστικά που προσδιόρισαν μια μεγάλη περίοδο της ιστορίας του.

Με την πάροδο των χηλιετηρίδων, όμως, καθώς η ανθρωπότητα και τα άτομα εξελίσσονταν, η ιδεολογία των "ταμπού" αναπόφευκτα ξεπεράστηκε. Τα άτομα μέλη της κοινωνίας άρχισαν να αξιοποιούν τις δυνατότητες της αυτοσυνείδησης και της λογικής κρίσης και ιδεολογίες που στηρίζονταν στον εξαναγκασμό "δια της

ισχύος" ήταν αδύνατο να διατηρήσουν την αποτελεσματικότητά τους.

Έτσι, στην θέση της ιδεολογίας του "ταμπού", ήρθαν νέες ιδεολογίες που βασίστηκαν στον εξαναγκασμό "δια της πειθούς". Είναι οι ιδεολογίες του Θρησκευτικού-Εκκλησιαστικού Χρέους και της Φυσιολογικής Αντίληψης του ανθρώπου, που θα αναφερθούμε στην συνέχεια.

Στα πρώτα βήματα της συνειδητοποίησης της ατομικότητάς του, λοιπόν, ο άνθρωπος, γεμάτος δέος και αγωνία για την ύπαρξή του, κατακλύστηκε από την επιθυμία να βρεθεί σε ασφάλεια και να τεθεί κάτω από την μέριμνα μιας Παντοδύναμης Αρχής. Έτσι, άρχισε να θρησκευείται. Και δεν το έκανε μόνος του σαν άτομο, μα από κοινού με όλα τα άλλα μέλη της ομάδας του, γιατί ακριβώς κοινή ήταν η ανάγκη τους αυτή.

Σταδιακά, η θρησκευτικότητα των ανθρώπων, ενισχυόμενη από την κοινωνική λειτουργικότητά της, απέκτησε συγκεκριμένες μορφές εκδήλωσης, δομημένες σε μεταφυσικά ιδεολογήματα που ονομάστηκαν "θρησκευές".

Κοινό γνώρισμα των θρησκευτικών ιδεολογιών είναι το ότι στήριξαν ορισμένες βασικές παραδοχές που δεν είχαν ανάγκη επαλήθευσης, γιατί θεωρήθηκαν αυταπόδεικτες. Ο άνθρωπος-άτομο θεωρήθηκε ότι δεν έχει Αρχή ούτε Τέλος. Αντίστοιχα, καλλιεργήθηκαν οι κατάλληλες αντιλήψεις για τη Ζωή και το Θάνατο.

Όσον αφορά την γέννηση, εξ αιτίας του μυστηρίου που κάλυπτε την σύλληψη, την κυοφορία και τον τοκετό, έγινε πίστη ότι ο ερχομός του ανθρώπου στη ζωή είναι θέληση μιας Υπερά-

νθρωπος Βούλησης. "Μήτε ο γονιός μήτε το παιδί δεν εξουσιάζουν με την θέλησή τους την γέννηση, γιατί η θέληση γι' αυτήν είναι πανίσχυρη, ασύλληπτη, συμπαντική" (Πατεράκης, 1988, σελ.38).

Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, η θρησκευτική δογματική διέταζε -πλέον- τον άνθρωπο να γίνεται γονιός για την ικανοποίηση της Υπεράνθρωπης Επιθυμίας και για την μετά θάνατον συνέχισή του μέσα απο το παιδί του.

Μια άλλη γενική κατηγορία αντιλήψεων, εκτός απο την θρησκευτική, που ανέπτυξε ο άνθρωπος στην πορεία της ιστορίας, αναφέρεται στην Φυσιολογικότητα της αναπαραγωγής του ανθρώπου. Διαφορετική μα και συμπληρωματική προς την θρησκευτικότητα, υποστηρίζει ο ίδιος συγγραφέας (Ι.Πατεράκης, -1988) ήταν η στάση εμμονής και προσκόλλησης του ανθρώπου στην φυσιολογικότητά του.

Η φυσιολογική αντίληψη για την αναπαραγωγή του ανθρώπου υποστηρίχθηκε απο πολλές θεωρίες. Οι θεωρίες αυτές είχαν σαν βασική θέση το ότι ο άνθρωπος εμπεριέχει, μέσα στο σώμα του, ένα μεγάλο αριθμό μικροσκοπικών αλλά πλήρως διαμορφωμένων ανθρώπων, που απλώς περιμένουν την ευκαιρία να βγούν στον κόσμο μέσα απο την διαδικασία σύλληψη-κυοφορία-τοκετός.

Κατά την αντίληψη αυτή, ο άνθρωπος δεν είναι εξουσιοδοτημένος απο τη φύση να αποφασίζει για την ύπαρξη ή μη απογόνων του, γιατί υπάρχουν απο πριν μέσα στο σώμα του. Και, βέβαια, το να μην επιτρέψει ο άνθρωπος την έξοδο προς την ζωή αυτών των προ-διαμορφωμένων ανθρώπων, δεν είναι μόνο αντίθετο στην θέληση της φύσης αλλά και κανονική ανθρωποκτονία.

Συμπερασματικά, υποστηρίζει ο Ι. Πατεράκης (1988), η οφειλόμενη τόσο στην θρησκευτική όσο και στην φυσιολογική αντίληψη για τον άνθρωπο αδρανοποίηση των ερωτημάτων που μελετάμε, ταιριάζει σε μια οπισθοδρομική φιλοσοφική θεώρηση των ανθρώπινων πραγμάτων.

Φυσικά, στην πορεία της ιστορίας του ανθρώπου, αναπτύχθηκαν και άλλες -παρόμοιες κατά βάση- αντιλήψεις και θεωρίες, που δεν περιλαμβάνονται στην παρούσα εργασία.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την προσέγγιση του Ι. Πατεράκη (Γιατί οι άνθρωποι κάνουν παιδιά, 1988), η αντιμετώπιση των φιλοσοφικών αυτών ερωτημάτων, με βάση την Επιλογή της Γονεϊκότητας, επιβάλλεται κατ' αρχήν απο την Ηθική Ποιότητα της Ανθρώπινης Ζωής.

Πριν απ' όλα, με την πράξη της αναπαραγωγής ο άνθρωπος αποκτά λόγο πάνω στην ίδια την ύπαρξη. Το να κάνει κάποιος παιδιά επιλέγοντάς το ηθελημένα, σημαίνει ότι αναλαμβάνει την ηθική ευθύνη της ύπαρξης ενός ανθρώπου. Και η ανάληψη μιας τέτοιας απόφασης, που δεν πραγματοποιείται κάτω απο φυσική αναγκαιότητα, έχει τεράστιο ηθικό βάρος.

Κατά τον ίδιο συγγραφέα, ο άνθρωπος που δέχεται να αναλάβει το δικαίωμα αυτής της απόφασης (θετικής ή αρνητικής ως προς το αποτέλεσμα της) δέχεται την ανθρώπινη υπόστασή του. Στην περίπτωση αυτή, η ελευθερία της γνώσης ακολουθείται απο την ελευθερία της πράξης. Γιατί εκείνο που προσδίδει τον ιδιαίτερο ανθρώπινο χαρακτήρα στην Ελευθερία είναι "η ελευθερία του να θέλεις κάτι, η ελευθερία του να μπορείς να το κάνεις και η ελευθερία του να αποφασίζεις να το κάνεις ή

όχι", το να κυριαρχείς δηλ. πάνω στα αίτια και τα αποτελέσματα της πράξης σου. (Ι.Πατεράκης, 1988, σελ.24)

Ωστόσο, όμως, όπως ήδη αναφέρθηκε και παραπάνω, ο γονιός δεν ευθύνεται μόνο για τον εαυτό του. Η ηθική ευθύνη του τεκνοποιού προς το παιδί του, τον άλλο άνθρωπο που φέρνει στον κόσμο, επιβάλλει την ηθική κρίση του, που αναγνωρίζεται στον τρόπο ανατροφής και μέριμνας για το παιδί.

Σε συμφωνία με την Ηθική Αναγκαιότητα του Πρέπει, υποστηρίζει στην συνέχεια ο συγγραφέας, έρχεται και Πρακτική Χρησιμότητα του Συμφέρει.

Ο άνθρωπος που αναλαμβάνει την υποχρέωση να αποφασίσει υπεύθυνα για το αν θα τεκνοποιήσει ή όχι, έχει και ατομικό συμφέρον να αναρωτηθεί ποιές θα είναι οι πραγματικές συνέπειες της πράξεώς του και πως θα επηρεαστεί απ' αυτές η δική του ζωή. Αυτή η στοχαστική αντιμετώπιση "συμβάλλει στο ποιοτικό ανέβασμα της ύπαρξης του ανθρώπου-αντικειμένου, τον βοηθάει να κατακτήσει την αυτεξουσιότητα, στον αυτοκαθορισμό και τον απαλλάσει από το ρόλο του κουρδιστού σαλιμπάγκου που άγεται και φέρεται από δυνάμεις υπέρτερες, άγνωστες ή τυχαίες και πάντως ανεξέλεγκτες" (Ι.Πατεράκης, 1988, σελ.25-26).

Στο σημείο αυτό, όμως, δεν συμφωνούν όλοι οι μελετητές.

Υπάρχει και η αντίθετη άποψη, η οποία υποστηρίζει ότι τέτοιου είδους ερωτήματα βρίσκονται πέρα από την εμβέλεια των ανθρωπίνων δυνατοτήτων γνώσης. Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, είναι επιζήμιο για τη ζωή του ανθρώπου και μάταιο για τη συνείδησή του το να αναζητά τα αίτια που καθορίζουν την

συμπεριφορά του. Υποστηρίζεται ότι είναι προτιμότερο για τον άνθρωπο να αφήνεται γαλήνιος, "με ήρεμη την συνείδηση, την κενή απο γνώση, να προσπαθήσει να μεγιστοποιήσει την ευτυχία του μέσα στα δεδομένα πλαίσια" (Πατεράκης, 1988, σελ.26). Η αντίληψη αυτή έχει τις ρίζες της στο "μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι" ως στάση ζωής.

Τέλος, την υπεύθυνη αντιμετώπιση του θέματος της Επιλογής της Γονεικότητας, επιβάλλει και το Συλλογικό Συμφέρον.

Οι επιθυμίες των ανθρώπων-ατόμων και του συνόλου-κοινωνίας βρίσκονται αναμφισβήτητα σε αλληλεξάρτηση. Γι' αυτό είναι ανάγκη να εξετάζονται αμφίδρομα. Η σημαντικότητα της συσχέτισης αυτής, σε σχέση με το θέμα που εξετάζουμε, είναι ιδιαίτερα φανερή σε περιόδους της ιστορίας όπου οι κοινωνίες αντιμετωπίζουν δημογραφικά προβλήματα υπερπληθυσμού, ανεπάρκειας ή γήρανσης του πληθυσμού.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΕΣ ΠΟΥ ΠΛΑΙΣΙΩΝΟΥΝ ΚΑΙ
ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΝ ΤΕΚΝΟΓΟΝΙΑ.

Όπως αναφέρθηκε αναλυτικά στο προηγούμενο κεφάλαιο, η πράξη της αναπαραγωγής, μέσα από μια διαδικασία αλλαγών, έχει περιέλθει ολοκληρωτικά στην εξουσία του ανθρώπου: ο άνθρωπος δεν αρκεί που έχει την δυνατότητα να τεκνοποιεί, απαιτείται να έχει και την επιθυμία να το κάνει.

Αυτή η απαιτούμενη εθελοντική συγκατάθεση του ανθρώπου να τεκνοποιήσει, "περιέρχεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της κοινωνικής διάστασης του ανθρώπινου όντος" (Πατεράκης, Γιατί οι άνθρωποι κάνουν παιδιά, 1988, σελ.91).

Έτσι, ο άνθρωπος, από τη μια μεριά, επιλέγει αξίες που τις θέτει ως σκοπούς της ζωής του και τείνει να τις ενισχύει με κατάλληλες ιδεολογικές θεωρίες. Και η κοινωνία, όμως, από την άλλη, σαν προυπάρχουσα του ατόμου, τον περιβάλλει με μια σειρά από πρότυπα ζωής, δοκιμασμένα και προσφερόμενα ως κοινωνικά αποδεκτά.

Ειδικά, όσον αφορά το πρότυπο της αναπαραγωγικής συμπεριφοράς, κατ' αρχήν η αξία της κοινωνικής συμμόρφωσης προτρέπει-επιτάσσει το άτομο να κάνει παιδιά για το καλό της κοινωνίας. Η συμπεριφορά, δε, αυτή υπερεκτιμάται σαν ύψιστο γνώρισμα της τελειότητας του ανθρώπου. Αντίθετη συμπεριφορά, καταδικάζεται για αντικοινωνικότητα. Ο άτεκνος προβάλλεται ως αρνητικό κοινωνικό πρότυπο και καταδικάζεται γιατί ακριβώς

αδιαφορεί για το κοινό συμφέρον.

Η γονεϊκότητα, επίσης, εξιδανικεύεται στα θετικά κοινωνικά πρότυπα και πείθει τον άνθρωπο να κάνει παιδιά, προκειμένου να γίνει ο ίδιος γονιός, πατέρας ή μητέρα.

Την απόφαση ανάληψης του γονεϊκού ρόλου ενισχύει η φιλοσοφική αντίληψη πως "το άτομο όσο κι αν αναπτυχθεί σαν άτομο, δεν δύναται να αποκομίσει την αίσθηση δικαίωσης ή της ολοκλήρωσης παρά μόνο αρνούμενος την ατομικότητά του" (Πατεράκης, 1988, σελ.105). Και αυτό το επιτυγχάνει με την τεκνοποίηση όπου του δίνεται η ευκαιρία να ξεφύγει από την ατομική κατάσταση ύπαρξης. Δτσι, ο γονιός ανταμείβεται με το αίσθημα της πληρότητας, που του δίνει η κατανίκηση των ατομικών του ορίων.

Επιπρόσθετα, η τεκνοποίηση χαρακτηρίζεται ως η ανώτατη εκδήλωση της δημιουργικότητας του ανθρώπου. Με το να φέρει στον κόσμο έναν νέο άνθρωπο, ο άνθρωπος γίνεται ο ίδιος δημιουργός και έτσι υπερβαίνει τα όριά του. Γιατί μέσα από τους απογόνους του, υποστηρίζεται ότι εξασφαλίζεται η αιωνιότητά του, εκπληρώνεται ο πόθος της αθανασίας: "ποσοτικά μεν πολλαπλασιαζόμενος, ποιοτικά δε υπερνικώντας δι' αντιπροσώπου την φθορά" (Πατεράκης, 1988, σελ.103).

Τις ιδεολογίες της δημιουργικότητας και της υπέρβασης, συμπληρώνουν οι μυθολογικά οργανωμένες αντιλήψεις. Η γέννηση "έχει επενδυθεί την αίγλη του συμβόλου της Νίκης της Ζωής κόντρα στο θάνατο" (Πατεράκης, 1988, σελ.103). Είναι η "ορμή υπέρ της ζωής" που βρίσκει τον άνθρωπο σύμφωνο και

συνεργό. Με την γέννηση ενός νέου ανθρώπου, ο άνθρωπος θεωρείται ότι συμβάλλει στην θριαμβευτική νίκη των δυνάμεων της ζωής στην πάλη τους ενάντια στις δυνάμεις του θανάτου.

Στις σημαντικές θεωρητικοποιημένες ιδεολογίες που πείθουν τον άνθρωπο να καταστεί γονέας, αναφέρεται και ο τεκνοπολιτικός έρωτας.

Άσφαλώς, η σεξουαλική συμπεριφορά του ανθρώπου (αναφορικά με την τεκνοποίηση) διαφοροποιείται σε σχέση με το υπόλοιπο ζωικό βασίλειο: Η σεξουαλική και η αναπαραγωγική δραστηριότητα διαχωρίζονται από τον άνθρωπο -και μόνον απ' αυτόν.

Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι "η ερωτική δραστηριότητα του ανθρώπου, κατευθυνόμενη απ' ενός μεν από τη σοφία της φύσης που είναι ενσωματωμένη στην σεξουαλική υποδομή του έρωτα, απ' ετέρου δε απ' όλη εκείνη την σοφία της κοινωνίας που εκδηλώνεται υπό την μορφή των ηθών και των εθίμων, οδηγεί στην ιδανική τεκνοποίηση" (Ι. Πατεράκης, 1988, σελ.113).

Κατ' αυτήν την έννοια, θεωρείται ότι οι άνθρωποι επιζητώντας τον έρωτα ωθούνται προς την τεκνοποίηση και οι τεκνοποίησαντες καθίστανται ολοκληρωμένοι ερωτικά. Παράλληλα, εξασφαλίζεται η διαίωνιση του συνόλου μέσα από τον αναπαραγωγικό πολλαπλασιασμό των ατόμων. Στην αντίθετη περίπτωση, ο έρωτας με σκοπό την αναζήτηση της ηδονής και όχι την σύλληψη, καταδικάζεται από την συμβατική ηθική της κοινωνίας.

Τέλος, η σημαντικότερη ίσως, ιδεολογία που επηρεάζει καθοριστικά την τεκνογονία και η οποία διαφαίνεται τόσο στην

λαϊκή κοινή γνώμη όσο και στη θεσμοθετημένη έκφρασή της, είναι οι αντιλήψεις περί γάμου και οικογένειας.

Κατ' αρχήν θεωρείται ότι η ερωτική σχέση δύο ετερόφυλων προσώπων, αν δεν είναι κενή απο συναισθήματα και ιδέες, καταλήγει και κατοχυρώνεται με το γάμο.

Η αντίληψη αυτή, ευρέως διαδεδομένη και κοινωνικά προβαλλόμενη ως η ηθικότερη, προτρέπει τους ανθρώπους να παντρευτούν και/για να κάνουν οικογένεια. Και βέβαια, η έννοια της δημιουργίας-σύστασης οικογένειας περιλαμβάνει και υπονοεί την γέννηση και την ανατροφή των παιδιών που θα γεννηθούν απο το γάμο αυτό.

Το σχήμα μητέρα-πατέρας-παιδιά πιστεύεται ότι είναι το ιδανικότερο σχήμα, μέσα στο οποίο μπορούν να ικανοποιηθούν με τον πλέον καλύτερο τρόπο, τόσο οι ανάγκες των ενήλικων προσώπων (συζύγων-γονέων), όσο και των ανήλικων τέκνων τους.

Με την δημιουργία της οικογένειας το άτομο θεωρείται ότι καταξιώνεται όχι μόνο κοινωνικά (εφ' όσον επιτελεί το χρέος του προς την κοινωνία προσφέροντας νέα άτομα-μέλη στην κοινότητα), αλλά και προσωπικά, εφ' όσον είναι ο μόνος δρόμος για την ευτυχία στη ζωή του ανθρώπου.

Η αλήθεια της παραπάνω αντίληψης θεωρείται αυταπόδεικτη και έτσι, τα πάντα καταφάσκουν στην τεκνοποίηση μέσα απο το θεσμό της οικογένειας.

Απο την άλλη μεριά, υπάρχει ο αντίλογος στα προηγούμενα: η αμφισβήτηση του κατεστημένου θεσμού της οικογένειας και των ιδεολογιών που καλύπτουν την αναπαραγωγική συμπεριφορά. Στην

συνέχεια θα ανφερθούμε στα επιχειρήματα αυτής της απορριπτικής κριτικής, που δεν περιορίζεται μόνο στο πώς έχουν τα πράγματα αλλά και στο πώς πρέπει να μεταβληθούν στην πορεία της ιστορίας.

Η κριτική εξέταση του θεωρητικού πλαισίου, που περιλαμβάνεται στην παρούσα εργασία, στηρίζεται σε σημαντικά έργα από το χώρο της Φεμινιστικής Σκέψης (ιδιαιτέρως σε έργα της Σιμόν ντε Μπובουάρ, της Μίλλετ, της Φάιερστον, της Ρίντ, της Μπάρρετ) και της Μαρξιστικής Ιδεολογίας.

Σύμφωνα με τη μαρξιστική σκέψη, η αστική οικογένεια είναι όμοια διαμορφωμένη όπως η αστική κοινωνία, όπου η δομή της εξουσίας της αστικής κοινωνίας εμφανίζεται στην οικογένεια με τη σχέση του πατριαρχικού πατέρα προς τη γυναίκα και τα παιδιά. Η μαρξιστική κριτική στο γάμο και στην οικογένεια στηρίζεται -ακριβώς- στην διαπίστωση εξουσίας, καταπίεσης και εκμετάλλευσης ανθρώπου πάνω σε άνθρωπο.

Σαν αποφασιστικό στοιχείο της εκμετάλλευσης και της καταπίεσης της γυναίκας, ο Ενγκελς και ο Μπέμπελ, θεωρούν τον ρόλο της σαν νοικοκυρά και τροφό των παιδιών τους, που πρέπει να υποδύεται είτε εργάζεται επαγγελματικά είτε όχι (Ντίτριχ Χένς, Η καταπιεστική οικογένεια, 1973).

Ο Ενγκελς, όπως καταθέτει ήδη από το 1884 στο έργο του "Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους", πιστεύει ότι η οικογένεια στηρίζεται στην "οικιακή σκλαβιά της γυναίκας" και την οικονομική κυριαρχία του άντρα, που βλέπει να του δίνεται θέση "μπουρζουά" στην οικογένεια .

(Ντίτριχ Χένς, 1973, σελ.61)

Αλλά και η γυναίκα με τη σειρά της ασκεί εξουσία τόσο στον άντρα όσο και στα παιδιά της. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ντίτριχ Χένς: "η γυναίκα εκδικείται γι' αυτή την καταπίεση" (Η καταπιεστική οικογένεια, 1973, σελ.75).

Ασκώντας εξουσία στον άντρα, με το να του υπενθυμίζει ότι είναι υπεύθυνος για την οικονομική ασφάλεια την δική της και των παιδιών της και επομένως χρέος του είναι να προσαρμόζεται στις υπάρχουσες συνθήκες και να μην αντιστέκεται στην άρχουσα εξουσία. Με τον τρόπο αυτό ο εξουσιαστής-άντρας οδηγείται σε εξάρτηση. "Αυτή η διαλεκτική της εξουσίας" καταλήγει ο Μπέμπελ, "είναι χαρακτηριστική για τις συνθήκες του γάμου" (Χένς, 1973, σελ.72).

Η γυναίκα με το ρόλο της ως μητέρα, εξουσιάζει και τα παιδιά της, με το να δέχονται -με την αγωγή της- την επίδραση ενός πνεύματος υποταγμένου στην κρατούσα τάξη πραγμάτων.

Τελικά, έτσι διασφαλίζεται ανενόχλητα η συνέχιση των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών που επικρατούν, επιτελώντας η οικογένεια, με τον τρόπο που αναλύσαμε, τον σημαντικότερο ρόλο στην διατήρηση και διασφάλιση της κοινωνικής τάξης και ισορροπίας.

Ένα από τα σημαντικότερα σημεία που ανέπτυξε στην εργασία του "Η προέλευση της οικογένειας, της ατομικής ιδικτησίας και του κράτους" ο Φρήντριχ Ένγκελς (1884), είναι η διατύπωση της ύπαρξης μιας αναλογίας ανάμεσα στην διαδικασία της παραγωγής προϊόντων στην οικονομία και την παραγωγή ανθρώπων στην

οικογένεια.

Αυτό που καθορίζει την θέση του ανθρώπου μέσα στην κοινωνία, υποστηρίζει ο Ενγκελς, είναι ο τρόπος με τον οποίο γίνονται αυτές οι παραγωγές.

Στην παραγωγή προϊόντων, η θέση του ανθρώπου καθορίζεται από την θέση που κατέχει στην εργασία. Στην αναπαραγωγή, όμως, η διαφορετικότητα των λειτουργιών (από βιολογικής πλευράς) ανάμεσα στον άντρα και στη γυναίκα, δεν πιστοποιεί (ή τουλάχιστον δεν θα' πρεπε) μια διαφορετική θέση του άντρα και της γυναίκας στην κοινωνία.

Η διαφορά που υπάρχει διατηρείται προκειμένου να συντηρούνται και να μεταφέρονται "οι άδικες, εκμετακλλευτικές και καταπιεστικές συνθήκες της αστικής κοινωνίας στην οικογένεια", όπου οι δήθεν "φυσικές διαφορές" επιβάλλουν (και δικαιολογούν) τον άνδρα-σύζυγο να κατέχει θέση εξουσιαστή στην οικογένεια (με βασικό το ρόλο του προμηθευτή των υλικών αγαθών) και την γυναίκα εξαρτώμενη απ' αυτόν και φύλακα των παιδιών και του σπιτιού. (Ντίτριχ Χένς, Η καταπιεστική οικογένεια, 1973, σελ.58-64)

Οι θέσεις αυτές του Ενγκελς, που προβάλλονται στο προαναφερθέν έργο του, αποτελούν την βασική μαρξιστική θέση για τις αναπαραγωγικές σχέσεις.

Το έργο αυτό του Ενγκελς, σύμφωνα με την MARY O'BRIEN (ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, 1988), είναι ένα έργο που έχει εμπνεύσει αλλά και έχει ενοχλήσει τη φεμινιστική σκέψη.

Ένα από τα σημαντικότερα σημεία που διαφοροποιούν την

μαρξιστική κριτική για το γάμο και την οικογένεια από την φεμινιστική, είναι ότι ο φεμινισμός αντιπάρθεσε την ανδρική κυριαρχία, ως μορφή καταπίεσης που προηγείται του καπιταλισμού. Έπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο ΕΛΙ ΖΑΡΕΤΣΚΙ " οι φεμινίστριες έβαλαν μέσα στα πλαίσια της πολιτικής ζύμωσης την μέχρι τότε ιδιωτική ζωή της οικογένειας" (ΕΛΙ ΖΑΡΕΤΣΚΙ, ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΖΩΗ, 1979, σελ.9).

Η συγγραφέας ΚΕΗΤ ΜΙΛΛΕΤ, με την έκδοση του βιβλίου της "Πολιτική των Φύλων" το 1970, θέλησε να διευρύνει την έννοια της πολιτικής, ώστε να περιλάβει σχέσεις εξουσίας "προσωπικής επαφής και αλληλεπίδρασης ανάμεσα σε μέλη από καθορισμένες ομάδες" (Ε.Ζαρέτσκι, 1979, σελ.10).

Η σκέψη της Κ.ΜΙΛΛΕΤ επικεντρώθηκε στην ανδρική κυριαρχία, την οποία θεώρησε ως την πιο διαβρωτική από τις σχέσεις εξουσίας. Το βασικό συμπέρασμα του βιβλίου της, που θεωρείται και η σημαντικότερη θέση της φεμινιστικής ριζοσπαστικής θεωρίας (μαζί με την ανάλυση της ΦΑΙΕΡΣΤΟΝ), είναι ότι υποστήριξε την θέση ότι "χρειάζεται ένα γυναικείο κίνημα που βασικά να στρέφεται γύρω από την κατάργηση της ανδρικής κυριαρχίας, και στις κοινωνικές και στις "προσωπικές" της εκφράσεις" (Ζαρέτσκι, Καπιταλισμός, Οικογένεια και Προσωπική Ζωή, 1979, σελ.10).

Η Φάιερστον, προσπάθησε να αποδείξει ότι η πρωταρχική κοινωνική ανισότητα εξουσίας βρίσκεται στην βιολογική οικογένεια (την βασική μονάδα αναπαραγωγής αρσενικό-θηλυκό-παιδί) και συνίσταται στην εξάρτηση των γυναικών από τους άνδρες και

των παιδιών απο τους μεγάλους (Ζαρέτσκι, 1979, σελ.12). Επιπλέον, τόνισε ότι οι γυναίκες, σαν αποτέλεσμα της λειτουργίας τους στην γέννηση και στην ανατροφή των παιδιών, ήταν πάντα στο έλεος της βιολογίας τους.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, όπως υποστηρίζει η MARY O'BRIEN (Φιλοσοφία της Αναπαραγωγής, 1988), η ανδρική κυριαρχία-ανωτερότητα να είναι (να θεωρείται) κατά κάποιον τρόπο τόσο φυσική, όσο φυσική είναι και μητρότητα. Οι γυναίκες δε, εξ αιτίας ακριβώς της αναπαραγωγικής τους ικανότητας, να θεωρείται ότι διαθέτουν μόνο μία φύση, την βιολογική.

Αντίθετα, δε, οι άντρες να διαθέτουν και να αναπτύσσουν την δεύτερη φύση του ανθρώπου, την κοινωνική, με αποτέλεσμα να μπορεί να υποστηριχθεί ότι ακόμα και η πατρότητα δεν είναι μια φυσική σχέση με το παιδί, αλλά ένα δικαίωμα πάνω στο παιδί. Δτσι, "το αξίωμα του πατέρα ουσιαστικά" υποστηρίζει η ίδια συγγραφέας, "είναι το πρώτο πολιτικό αξίωμα του άντρα" (MARY O'BRIEN, Φιλοσοφία της Αναπαραγωγής, 1988, σελ.91).

Συμπερασματικά, καταλήγει η MARY O 'BRIEN (1988), η κοινωνική θέση των γυναικών έφτασε να συνδέεται με την αναπαραγωγική τους -και μόνο- λειτουργία :οι γυναίκες οφείλουν να φροντίζουν τα παιδιά τους και η οικογένεια να αποτελεί την μόνη πηγή και τον κατάλληλο χώρο της γυναικεας ηθικής υπόστασης.

Αλλά και η γέννα, υποστηρίζει η ΣΙΜΟΝ ΝΤΕ ΜΠΟΒΟΥΑΡ (MARY O'BRIEN, 1988), ποτέ δεν θεωρούνταν δημιουργική εργασία στην ανθρώπινη ιστορία. Και όχι μόνο αυτό, αλλά και το προϊόν

-το παιδί- δεν έχει αξία έως ότου του την δώσουν οι δημιουργοί της αξίας δηλ. οι άντρες.

Αυτό που είναι απαραίτητο, αναφέρει με σαφήνεια η Ο'BR- IEN (1988), είναι " η αλλαγή στην θεμελιική διαλεκτική της αναπαραγωγικής συνείδησης" (Φιλοσοφία της Αναπαραγωγής, 1988, σελ.30).

Αυτή η αλλαγή συνίσταται στο να μπορούν οι γυναίκες να μοιράζονται με τους άντρες την ικανοποίηση των σεξουαλικών τους αναγκών, αλλά και να επιλέγουν αν θα γίνουν γονείς ή όχι.

" Όταν το παιδί θα είναι καρπός της ελεύθερης βούλησης και της κοινής απόφασης του άντρα και της γυναίκας, όταν δηλ. οι άνθρωποι θα ζούν σε αρμονία με την φύση ", αυτός ο νέος τρόπος αναπαραγωγής θα μεταβάλλει ριζικά τις κοινωνικές σχέσεις, που είναι το τελικό ζητούμενο της φεμινιστικής προοπτικής. (MARY Ο' BRIEN, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, 1988, σελ.255)

3. ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ.

Ο τοκετός αποτελεί μια λεπτή και πολύπλοκη διαδικασία, η οποία απαιτεί, αναμφίβολα, ιδιαίτερη προσοχή. Τραυματικά γεγονότα κατά τη γέννηση, πιστεύεται, επηρεάζουν μονίμως την φυσική, πνευματική και ψυχική κατάσταση του βρέφους.

Αν και δεν έχει επιστημονικά αποδειχθεί, πιστεύεται (ΔΑΝΑΣΣΗΣ-ΑΦΕΝΤΑΚΗΣ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, 1978, σελ.82), ότι η διαδικασία του τοκετού δημιουργεί shock στο παιδί και πιθανά σχετίζεται με ανεπάρκειες ή ατέλειες στη μετέπειτα ζωή του.

Αλλά και για τη γυναίκα, η δοκιμασία του τοκετού αποτελεί μοναδική εμπειρία, ως προς την ένταση και την έκτασή της.

Εξάλλου, η εγκυμοσύνη, ο τοκετός και το πρώτο κλάμα του νεογέννητου έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον των ποιητών, των καλλιτεχνών και των φιλοσόφων και αποτελέσει πηγή έμπνευσης για πολλά έργα τέχνης και για πολλές θεωρητικές υποθέσεις.

Η Ψυχαναλυτική άποψη θεωρεί, γενικά, την γέννηση ως γεγονός μεγάλης φυσιολογικής και ψυχολογικής σημασίας. Σύμφωνα με την Ψυχαναλυτική προσέγγιση, "η γέννηση αναφέρεται στη μετάσταση από το ήρεμο, ήσυχο και ειρηνικό περιβάλλον της μήτρας, μέσα στο οποίο ζούσε παρασιτική ζωή (το έμβριο), στον θορυβώδη, ανήσυχο και συγκεχυμένο εξωτερικό κόσμο." (Δανασσής- Αφεντάκης, Ψυχολογία του Αναπτυσσόμενου Ανθρώπου, 1978, σελ. 83).

Κατ' αρχήν ο FREUD (Δανασσής-Αφεντάκης, 1978), διατύ-

πωσε την άποψη ότι η οδυνηρή εμπειρία της γέννησης, που προκαλεί τον κίνδυνο στο νεογέννητο να πεθάνει αναπάντεχα από ασφυξία (ο κίνδυνος της "Αποξία",) είναι ένα πρότυπο όλων των μετέπειτα καταστάσεων φόβου και αγωνίας. Οι σοβαρές κρίσεις αγωνίας, που εμφανίζονται στην ενήλικη ζωή των ανθρώπων, συνοδεύονται, διαπίστωσε ο Freud (Δανασσής-Αφεντάκης, 1978), από φυσιολογικά χαρακτηριστικά, όμοια με εκείνα που συνοδεύουν την διαδικασία της γέννησης.

Ωστόσο, την άποψη ότι κάθε άγχος και κατά συνέπεια κάθε νεύρωση ή διάθεση για νεύρωση είναι παράγωγο του πρώτου εκείνου άγχους της γέννησης, διατύπωσε ο OTTO RANK (Δανασσής- Αφεντάκης, 1978), ο οποίος και θεωρείται ο σπουδαιότερος ψυχαναλυτής, ερευνητής της τραυματικής αυτής εμπειρίας του παιδιού.

Η άποψη αυτή του Rank, που περιλαμβάνεται στη θεωρία του για τον "τραυματισμό κατά τη γέννηση", θεωρήθηκε αιρετική και δυσμενής για το status quo της ψυχανάλυσης γιατί περιόριζε την σημασία του Οιδιπόδειου Συμπλέγματος και του Συμπλέγματος του Ευνουχισμού, που καταλαμβάνουν την κεντρική θέση στην αιτιολογία των νευρώσεων για την κλασσική ψυχανάλυση.

Κατά τον Rank (Δανασσής-Αφεντάκης, 1978), λοιπόν, η γέννηση συνοδεύεται με ισχυρό κλονισμό, τραυματισμό του νεογνού, όχι τόσο εξ αιτίας του shock που υφίσταται το βρέφος από την αντιμετώπιση ενός διαφορετικού κόσμου, όσο κυρίως, εξ αιτίας του γεγονότος της αποκοπής και του αποχωρισμού του

παιδιού απο την μητέρα του.

Αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού, πιστεύει ο Rank, είναι η "ασυνειδητη νοσταλγία στην παραδεισια περιοχή της ενδομήτριας ζωής" (Δανασσής-Άφεντάκης, Ψυχολογία του Αναπτυσσόμενου Ανθρώπου, 1978, σελ.85).

Σαν αντίρροπη δύναμη, όμως, της ασυνειδητης επιθυμίας επιστροφής στον ενδομήτριο κόλπο, λαμβάνει χώρα η ανάμνηση της αγχώδους καταστάσεως της γέννησης, η οποία παρακωλύει την επιθυμία για επάνοδο. Αποτέλεσμα αυτών των αντίρροπων δυνάμεων είναι η σύγκρουση, η οποία αποβαίνει, κατά τον Rank, η πρότυπη μορφή για κάθε άλλη μορφή μεταγενέστερης σύγκρουσης.

Απο το τραύμα της γέννησης, η έννοια του οποίου είναι ο αποχωρισμός απο την μητέρα, όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, συνεπάγονται δύο μορφές αγωνίας, σύμφωνα πάντα με την θεωρία του Rank, που λαμβάνουν χώρα καθ' όλη την ύπαρξη του ατόμου: ο φόβος της ζωής και ο φόβος του θανάτου.

Ο φόβος της ζωής συνίσταται στην αγωνία που προκαλείται όταν το άτομο αντιλαμβάνεται τις δημιουργικές του ικανότητες και παράλληλα έρχεται η απειλή του αποχωρισμού απο τις υπάρχουσες σχέσεις. Είναι ο φόβος του να πρέπει να ζήσει σαν απομονωμένο άτομο.

Ο φόβος του θανάτου είναι ο φόβος της απώλειας της ατομικότητάς του, της καταπνίξεώς του μέσα στο σύνολο.

Καθ' όλη την διάρκεια της ζωής του, κατέληξε ο Rank (Δανασσής-Άφεντάκης, 1978), η ανθρώπινη ύπαρξη ταλαντεύεται ανάμεσα στο να γίνει ένα άτομο που να εκφράζεται με πληρότητα

και στο να μην αποκοπεί απο το κοινωνικό σύνολο. Σ' αυτό το δίλλημα ο Rank βλέπει δύο δυνατές λύσεις:

-η μια είναι η λύση του normal ανθρώπου, ο οποιος δέχεται τα standars της κοινωνίας σαν τα δικά του και

-η άλλη είναι η λύση του δημιουργικού ανθρώπου, ο οποιος είναι προετοιμασμένος να σταθεί μόνος του και να δημιουργήσει τα δικά του standars.

Η θεωρία του άγχους της γέννησης που ανέπτυξε ο Rank, έγινε αντικείμενο πολλών συζητήσεων και πολλές υποθέσεις του επηρέασαν πολλούς σύγχρονους του και μεταγενέστερους επιστήμονες.

Ενδεικτικά, αξίζει να αναφερθεί το όνομα του ψυχαναλυτή NANDOR FODOR, ο οποιος χρησιμοποιώντας την θεωρία του Rank και βασιζόμενος σε κλινικά παραδείγματα που μελέτησε, έφτασε να υποστηρίζει ότι οι επιδράσεις πριν απο την γέννηση και το τραύμα της γέννησης παίζουν τον σπουδαιότερο ρόλο στην διαμόρφωση του χαρακτήρα και καθορίζουν την πνευματική υγεία του ενήλικα (Δανασής-Αφεντάκης, Ψυχολογία του Αναπτυσσόμενου Ανθρώπου, 1978).

Τέλος, την θεωρία του OTTO RANK, προσπάθησε να μεταφέρει στην μαιευτική πράξη, ο γάλλος ιατρός F.LEBOYER.

Κατά τον Leboyer (Δανασής-Αφεντάκης, 1978), αυτό που κάνει την γέννηση φοβερή, είναι το πλήθος των ερεθισμών, που κατακλίζουν τις αισθήσεις των παιδιών την ώρα της γέννησης-σε σχέση με την λειτουργία των αισθήσεων πριν απο την γέννηση.

Ο Leboyer εξέφρασε την άποψη, όπως καταθέτει στο βιβλίο του "Για Μια Γέννηση Χωρίς Αγώνα" (1974), ότι αυτό που πρέπει να κυριαρχεί καθ' όλη τη διαδικασία της γέννησης είναι η απάλλειψη του πόνου και ιδιαίτερα του φόβου, από τον οποίο προέρχεται ο πόνος. Παράλληλα, διακήρυξε την πεποίθησή του ότι αυτό είναι δυνατόν να επιτευχθεί με μια σειρά από προσεκτικές παρεμβάσεις και λεπτούς χειρισμούς κατά την διαδικασία του τοκέτου και των μετά την γέννηση στιγμών.

Τέλος, ο Leboyer, θέτοντας το ερώτημα αν έχει τόσο μεγάλη σημασία η γέννηση, απαντά: "...η γέννηση δεν είναι παρά μια στιγμή. Αλλά μια ζηλευτή στιγμή, κατά την οποία το παιδί εισέρχεται στον ρυθμό της αναπνοής...Θ,τι ζει, αναπνέει. Η δημιουργία δεν είναι παρά μια ανάσα. Η ισορροπία του κόσμου αλλάζει από μια ελεύθερη ή εμποδισμένη ανάσα...Η αναπνοή ρυθμίζεται μια για πάντα, όπως η μοίρα μας, την στιγμή που γεννηθήκαμε, και μαζί μ' αυτήν η δομή, η οργάνωση και τα μελλοντικά εμπόδια της ζωής μας." (Δαννασής-Άφεντάκης, Η Ψυχολογία του Αναπτυσσόμενου Ανθρώπου, 1978, σελ.102).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ.

Η Δεύτερη υπό Μελέτη Ενότητα.

1. Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ.

Μιλώντας για το νέο ζευγάρι, πρέπει εξ αρχής να τονιστεί ότι γίνεται αναφορά για το ζευγάρι που βιώνει μια μόνιμη και νόμιμη μορφή συμβίωσης ή πιά σωστά θέτει ως στόχο την μόνιμη συμβίωση και το εκφράζει αυτό με την τέλεση γάμου.

Ανεξάρτητα απο το εάν έχει προηγηθεί ή όχι μια πρόσκαιρη ή μακροχρόνια συμβίωση των δύο ανθρώπων που τελικά προχωρούν στο γάμο, αυτό που έχει σημασία είναι ότι ο γάμος αποτελεί, ουσιαστικά, το τέλος μιας νομικής διαδικασίας και την αρχή μιας ψυχολογικής. Αυτή ακριβώς η ψυχολογική διαδικασία, το πώς δηλ. το ζευγάρι θα εξελιχθεί ψυχολογικά, είναι το σημαντικότερο θέμα για τη ζωή του νέου ζευγαριού, της νέας οικογένειας που δημιουργείται με τον κάθε γάμο.

Θα πρέπει, βέβαια, να αναφερθεί ότι στην σημερινή εποχή, εμφανίζεται η ιδέα του ζευγαριού που μπορεί να μην καταλήξει σε νομιμοποίηση της σχέσης του, δηλ. να παρακάμψει την τυπική διαδικασία (την τελετή γάμου). Ανεξάρτητα απο το εάν αυτή η παράλλειψη της τυπικής διαδικασίας, διευκολύνει απλώς διάφορα νομικά θέματα ή αποτελεί την εκδήλωση έλλειψης θρησκευτικής πίστης ή υπονοεί άλλους λόγους που πλαισιώνουν την επιλογή αυτού του σχήματος, με την παρούσα εργασία (για λόγους περιορισμού του εύρους του θέματος) επιλέχθηκε η μελέτη της ψυχολογίας του ζευγαριού που τελικά προχωρά στην τέλεση γάμου.

Ωστόσο, είναι ανάγκη να γίνει η εξής παρατήρηση: Το ζευγάρι που έχει ήδη επιτύχει μια σταθεροποίηση της σχέσης του πριν απο το γάμο, εισέρχεται στον "έγγαμο βίο" με μεγα-

λύτερη σιγουριά και λιγότερες επιφυλάξεις για το πρόσωπο του/της συντρόφου του. Ενώ, στην αντίθετη περίπτωση, καλείται θα λέγαμε ν' αρχίσει απο το μηδέν.

Πάντως, και στη μια και στην άλλη περίπτωση, νέα στοιχεία εισέρχονται στη ζωή του ζευγαριού που πρέπει να επεξεργαστεί και ν' αντιμετωπίσει απο κοινού -τα οποία θα αναπτύξουμε στην συνέχεια.

Ας δούμε, όμως, τι είναι, τι σημαίνει ζευγάρι.

Η Κλ.Λυκιαρδοπούλου, στο βιβλίο της "Ο ρόλος του ανδρόγυνου στην σημερινή κοινωνία", δίνει τον παρακάτω ορισμό: "ζευγάρι σημαίνει μια ενωμένη συνύπαρξη με στόχο την ίδια την ολοκλήρωση της ανθρώπινης ζωής σε όλες της τις εκδηλώσεις". Και συνεχίζει: "ανδρόγυνο είναι αληθινά εκείνη η νέα συνειδησιακή μονάδα, που δομείται όταν ο άνδρας και η γυναίκα έχουν δεχτεί να δωθούν ο ένας στον άλλον, να διαλύσουν τα ατομικά τους εγώ και να αποτελέσουν ένα καινούριο σύνολο." (ΚΛΑΙΡΗ ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΥ, 1985, σελ.10).

Αν και ο παραπάνω ορισμός, στο σύνολό του, είναι πράγματι γενικός, ωστόσο περιέχει τις λέξεις-κλειδιά που προσδιορίζουν την ψυχολογική κατάσταση που πρέπει να επιτύχει το ζευγάρι: ενωμένη συνύπαρξη, νέα συνειδησιακή μονάδα, ένα καινούριο σύνολο.

Η ψυχολογία του νέου ζευγαριού, υποστηρίζουν οι ΧΟΥΡΔΑΚΗ, ΜΑΡΟΥΔΑ ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΟΥ, "έχει τα δικά της στάδια εξέλιξης, τις δικές της κρίσεις και τέλος την δική της ωριμότητα" ("ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΓΑΜΟ-ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ", 1989, σελ.12-13).

Το ζευγάρι, δύο νέα άτομα, ουσιαστικά άγνωστα κατά κανόνα μεταξύ τους, έρχονται ξαφνικά να ζήσουν μαζί τις πιο στενές ανθρώπινες σχέσεις.

Τα πρώτα στοιχεία που αισθάνεται το νέο ζευγάρι, υποστηρίζει η Μ.ΧΟΥΡΔΑΚΗ, είναι η ανακούφιση με το τέλος μιας εκκρεμότητας και η αισιοδοξία. Ο γάμος τους λυτρώνει από την εκκρεμότητα πως έπρεπε να "αποκατασταθούν" και αμέσως αισθάνονται ότι "νέοι ορίζοντες δράσης και δημιουργίας ανοίγονται μπροστά τους" (ΧΟΥΡΔΑΚΗ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ, 1982, σελ.235).

Οι δύο ψυχολογίες, στην αρχή, παραμένουν προσωπικές και ο ψυχολογικός διάλογος είναι δύσκολος. Σιγά-σιγά, όμως, αναπτύσσονται νέα στοιχεία που διευκολύνουν την συνεννόηση και την προσαρμογή. "...η πλαστικότητα αυτής της προσαρμογής" συμπληρώνει ο ANDRE BERGE, μελετητής της οικογενειακής ψυχολογίας, "αποτελεί το καλύτερο σημάδι της ζωντάνιας του ζεύγους" (Χουρδάκη, Μαρούδα και Σταύρου, 1989, σελ.15).

Περνώντας το στάδιο της αμοιβαίας γνωριμίας, λοιπόν, και αμέσως μετά την κάποια σταθεροποίηση της σχέσης (αν επιτευχθεί), το ζευγάρι οδεύει προς την ωριμότητα. Ο στόχος της κοινής πορείας του ζευγαριού είναι η κατάκτηση της ψυχολογικής ωριμότητας.

Στην συζυγική ζωή, σαν ωριμότητα εννοούμε, ορίζουν οι Χουρδάκη, Μαρούδα και Σταύρου: "την εξισορρόπηση των σχέσεων, την παραδοχή και το σεβασμό της προσωπικότητας και των αναγκών του άλλου, την διάθεση φιλίας και συντροφικότητας, την αμοιβαία υπευθυνότητα απέναντι στα προβλήματα της ζωής."

(θέματα Προετοιμασίας για Γάμο-Συμβίωση και Σχέσεις στην Οικογένεια, 1989, σελ.13).

Απο την άποψη αυτή, η ψυχολογική ωριμότητα είναι κατάκτηση και στόχος ταυτόχρονα για μια ικανοποιητική συντροφική-συζυγική ζωή.

Υπάρχουν, όμως, και ζευγάρια που δεν την αποκτούν ποτέ.

Ένα θεμελιακό στοιχείο, υπογραμμίζει η επιστήμη της ψυχολογίας, για το ξεκίνημα της συζυγικής ζωής, είναι πως πρέπει ο κάθε σύζυγος να είναι σε θέση να παρακολουθεί και να ερμηνεύει την προσωπική του ψυχολογία και συμπεριφορά.

Συχνά, όμως, μετά το στάδιο της γνωριμίας, κάθε μέλος του ζευγαριού, υποστηρίζουν οι παραπάνω συγγραφείς, νιώθει μια επιφύλαξη ή την ανάγκη επαγρύπνησης για την κατοχύρωση και διατήρηση των δικαιωμάτων του. Στην προσπάθειά του αυτή, το κάθε μέλος είναι δυνατόν να αναπτύξει πολλές μορφές συμπεριφοράς που δυσχεραίνουν την "ταύτιση" και το πέρασμα στο "εμείς", που είναι το χαρακτηριστικό της συζυγικής ομάδας. Η επιθετικότητα του ενός απέναντι στον άλλον σύντροφο, η μόνιμη προβολή του "εγώ", η έλλειψη εμπιστοσύνης, η απορριπτική στάση απέναντι στους συγγενείς του άλλου, η έλλειψη διαλόγου, ο μονόλογος, η μη αποτελεσματική επικοινωνία, είναι μερικές μορφές συμπεριφοράς που απαντώνται συχνά σε ζευγάρια, με αποτέλεσμα να μην προχωρά η διαδικασία της εξισορρόπησης των συζυγικών τους σχέσεων.

Πέρα, όμως, από τις δυσκολίες αυτές, που παρουσιάζονται σε ατομικό επίπεδο, υπάρχουν και άλλες δυσκολίες που διαμορφώνονται από γενικότερους κοινωνικούς παράγοντες.

Κατά πρώτο λόγο, οι σχέσεις ανάμεσα στους συζύγους αφορούν σχέσεις ανάμεσα σε δύο ανθρώπους, αλλά και τις σχέσεις των δύο φύλων.

Έτσι, ανάμεσα στο νέο ζευγάρι αναπτύσσονται, συχνά, η αντιπαλότητα των δύο φύλων, οι ανταγωνιστικές σχέσεις ανάμεσα στον άντρα και στην γυναίκα, η επιφυλακτικότητα και η καχυποψία.

Κατ' αρχήν, οι σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα, όσο και οι διαπροσωπικές, επηρεάζονται από τις ιδέες, τις αξίες, τις αντιλήψεις, τις εμπειρίες και τα πρότυπα του καθ' ενός για τους άλλους ανθρώπους γύρω του αλλά και την ζωή γενικότερα.

Επιπρόσθετα, οι μεγάλες αλλαγές, που χρονολογούνται μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και την Βιομηχανική Επανάσταση, έφεραν άνδρες και γυναίκες, μπροστά σε μια νέα πραγματικότητα.

Η έξοδος της γυναίκας από το σπίτι, η αμειβόμενη επαγγελματική απασχόλησή της, η αποδέσμευσή της από την ενασχόληση -αποκλειστικά- με την φροντίδα και ανατροφή των παιδιών, οδήγησε στην ανάγκη συνειδητοποίησης της ανακατανομής των ρόλων στην οικογένεια.

Μπροστά σ' αυτή την πραγματικότητα, είναι ανάγκη οι νέοι σύζυγοι να κατανοήσουν ότι ο αγώνας για υπεροχή και ανωτερότητα, για επιβολή (και από τις δύο μεριές), τορπιλίζει την συνεργασία και υπονομεύει τον αμοιβαίο σεβασμό, που αποτελεί το θεμέλιο λίθο για πραγματικά ισότιμη σχέση. Έτσι, και οι γυναίκες θα νοιώθουν ελεύθερες και οι άντρες ότι δεν απειλούνται ψυχολογικά, καταλήγουν οι παραπάνω συγγραφείς στην ίδια

εργασία τους. (Χουρδάκη, Μαρούδα και Σταύρου, Θέματα Προετοιμασίας για Γάμο-Συμβίωση και Σχέσεις στην Οικογένεια, 1989)

Πέραν, όμως, από τις αλλαγές στην σκέψη, την νοοτροπία και τις αντιλήψεις γενικά, όσον αφορά τις διαπροσωπικές σχέσεις των συζύγων, υπάρχουν και ορισμένοι πιο συγκεκριμένοι παράγοντες που παίζουν ρόλο στην διαμόρφωση της ψυχολογίας του νέου ζευγαριού και επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά την πορεία του γάμου.

Σ' αυτούς τους ευμενείς και δυσμενείς παράγοντες στη συζυγική ζωή, θα αναφερθούμε στην συνέχεια.

2. ΕΥΜΕΝΕΙΣ ΚΑΙ ΔΥΣΜΕΝΕΙΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΤΗ ΣΥΖΥΓΙΚΗ ΖΩΗ.

Σαν ευμενείς παράγοντες, που επιδρούν θετικά στην πορεία του γάμου, οι Χουρδάκη, Μαρούδα και Σταύρου στην σχετική εργασία τους "θέματα Προετοιμασίας για Γάμο-Συμβίωση και Σχέσεις στην Οικογένεια" (1989, σελ.19), αναφέρουν τους εξής:

- 1.Τις ικανοποιητικές σεξουαλικές σχέσεις,
- 2.Την οικονομική αυτάρκεια του ζευγαριού,
- 3.Την ξεχωριστή στέγη, κατοικία,
- 4.Την διατήρηση της προσωπικότητας του κάθε συζύγου και
- 5.Την ύπαρξη κοινών ιδανικών ως προς την φιλοσοφία της ζωής γενικότερα.

Οι παράγοντες αυτοί, που συνοπτικά μεταφέρουμε στην παρούσα εργασία, όπως υποστηρίζεται, δεν παρέχονται έτοιμοι -ποτέ- στο ζευγάρι. Μπορεί, όμως, το ζευγάρι -κάνοντας τις επιλογές του- να τους εξελίξει ώστε να λειτουργήσουν προς την κατεύθυνση της σταδιακής ψυχολογικής του ωρίμανσης.

Ας δούμε, όμως, ποιολ παράγοντες, αντίθετα, δύναται να διαταράξουν και να κλονίσουν τη σχέση του ζευγαριού στο ξεκίνημα της έγγαμης συμβίωσής του.

Ενας πρώτος και βασικός παράγοντας είναι οι δυσκολίες στις σεξουαλικές σχέσεις του ζευγαριού.

Το σέξ δεν είναι απλώς μια βιολογική λειτουργία για τον άνθρωπο, αλλά μαζί και ψυχική διεργασία. Οι άνθρωποι απολαμβάνουν περισσότερο τις σεξουαλικές τους σχέσεις, όταν είναι

πλαισιωμένες με συναίσθημα, ψυχική επαφή και τρυφερότητα.

Η σεξουαλική διάθεση και λειτουργία, όμως, είναι πολύ ευαίσθητη και επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες.

Ο έρωτας για να προσφέρει χαρά και ικανοποίηση στους ερωτικούς συντρόφους προϋποθέτει, όπως ήδη αναφέραμε, την ύπαρξη συναισθηματικής σχέσης. "Η σεξουαλική έλξη δημιουργεί, βέβαια, προσωρινά την ψευδαίσθηση της συνένωσης..." υποστηρίζει από τους παραπάνω συγγραφείς, "...όμως η "ένωση" αυτή χωρίς αγάπη, αφήνει το ζευγάρι ξένους τον έναν απ' τον άλλον." (Χουρδάκη, Μαρούδα και Σταύρου, 1989, σελ.58).

Ο φόβος, επίσης, είναι ένα σημαντικό εμπόδιο για την σεξουαλική ικανοποίηση. Φόβοι κάθε λογής, που πιθανά διακατέχουν τον έναν ή και τους δύο συζύγους, δημιουργούν δυσκολία στην σεξουαλική επαφή, με αποτέλεσμα την έλλειψη ικανοποίησης. Μπορεί να είναι φόβος αποτυχίας, ανεπάρκειας, γελιοποίησης, παρεξήγησης, υποχρέωσης, ψυχρότητας ή γενικά φόβος που περιλαμβάνει κάθε αρνητική σκέψη του ατόμου για τον εαυτό του. (1989, σελ.70)

Τέλος, τα προβλήματα και οι υποχρεώσεις της καθημερινότητας, οι υποχρεώσεις και οι απαιτήσεις της οικογενειακής και κοινωνικής ζωής, επιδρούν αρνητικά στην σεξουαλική σχέση του ζευγαριού, μειώνοντας την διάθεση και επιθυμία για σεξουαλική επαφή και την δυνατότητα για απόλαυση.

Άλλοι παράγοντες που μπορεί να κλονίσουν την σχέση αυτή του ζευγαριού, αναφέρονται ως : "οι μεγάλες πνευματικές διαφορές, οι άτυχες προηγούμενες ερωτικές εμπειρίες, οι

εγωκεντρικές τάσεις, οι κακές σχέσεις με το γονιό του αντίθετου ή και του ίδιου φύλου" (Χουρδάκη, Μαρούδα και Σταύρου, 1989, σελ.68).

Σε κάθε περίπτωση, για να ξεπεράσουν οι σύζυγοι τις προσωπικές τους δυσκολίες, είναι ανάγκη να γνωρίσουν κατ' αρχήν και να εμπιστευτούν στην συνέχεια τους φόβους και τις ανασφάλειές τους, καθώς επίσης και τις σκέψεις τους, στο σύντροφό τους, προκειμένου να πετύχουν την κατανόηση και την συμπαράστασή του.

Ενας δεύτερος παράγοντας, που επιδρά αρνητικά στην πορεία του γάμου, είναι οι οικονομικές και ψυχολογικές εξαρτήσεις του νέου ζευγαριού από τους γονείς του.

Επειδή τα οικονομικά των νέων ζευγαριών, συνήθως, δεν επαρκούν για να καλύψουν ικανοποιητικά τις βασικές τους ανάγκες, οι μεγάλοι γονείς από παράδοση (για τα ελληνικά δεδομένα τουλάχιστον), προσφέρουν βοήθεια σε υλικές και χρηματικές παροχές. Πολλές φορές, όμως, με τον τρόπο αυτό (γι' αυτές τους δηλ. τις παροχές) περιμένουν αναγνώριση και ευγνωμοσύνη ή/και την εξασφάλιση μιας μόνιμης συντροφιάς.

Αν δεν συμβεί αυτό, τότε, και οι ίδιοι αισθάνονται πικρία και απογοήτευση αλλά και οι νέοι σύζυγοι αισθάνονται θυμό, θεωρώντας υπερβολικό να χάσουν την ανεξαρτησία τους ως αντάλλαγμα των ανέσεων που τους προσφέρουν.

Οι οικονομικές παροχές, λοιπόν, όταν το ζευγάρι δεν χαράξει από νωρίς και σωστά τα όριά του, μπορεί να αποτελέσει μόνιμη πηγή ελέγχου και προστριβών ανάμεσα στις δύο γενιές.

Επίσης, οι σχέσεις μεταξύ του νέου ζευγαριού και των γονιών του, μπορεί να γίνουν δυσλειτουργικές, αν και οι δύο πλευρές δεν αναπροσαρμόσουν έγκαιρα τους ρόλους τους.

Αν τα νέα άτομα, δεν περάσουν στους συζυγικούς ρόλους και παραμένουν και λειτουργούν ως παιδιά των γονιών τους ή επιζητούν την παρέμβασή τους απέναντι στις ευθύνες και στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στο γάμο τους, οι σχέσεις οδηγούνται σε αδιέξοδο. Οι επεμβάσεις των τρίτων κλονίζουν συναισθηματικά την συζυγική σχέση και φυσικά εμποδίζουν την εδραίωση της ψυχολογικής ενότητας και αυτονομίας, που είναι ο στόχος του ζευγαριού.

Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι θα πρέπει οι γονείς να απομακρύνονται συναισθηματικά από τα παιδιά τους ή το αντίθετο. Μπορεί να υπάρξει σωστή επικοινωνία και επαφή, που θα διασφαλίσει τις αρμονικές σχέσεις στους νέους συζύγους, που είναι το ζητούμενο σε κάθε περίπτωση.

Αρνητικός, επίσης, παράγοντας για την πορεία του γάμου είναι η συστέγαση του νέου ζευγαριού με τους γονείς του ενός ή και των δύο -πιο σπάνια- συζύγων.

Το πρόβλημα της στέγης είναι το πρώτο πρόβλημα που αντιμετωπίζει ένα ζευγάρι. Η συγκατοίκηση με τους μεγάλους γονείς απαλλάσει, βέβαια, τους νέους συζύγους από προβλήματα οικονομικά, μα δεν τους βοηθάει από ψυχολογική πλευρά. Γιατί η συστέγαση, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Χουρδάκη, αίρει μια βασική προϋπόθεση για την αρμονία του ζευγαριού, που είναι η αυτονομία του (ΧΟΥΡΔΑΚΗ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ,

1982, σελ.236).

Η συμβίωση, λοιπόν, κάτω από την ίδια στέγη -σε κάθε περίπτωση- δημιουργεί ορισμένες επιρροές στο ζευγάρι, που είναι ανασταλτικές για την ωριμότητά του.

Μια άλλη κατηγορία παραγόντων, δυσμενών για την πορεία του γάμου, αναφέρεται σε χαρακτηριστικά και συμπεριφορές των ιδίων των συζύγων.

Η ανευθυνότητα, ο εγωκεντρισμός, η έλλειψη διαλόγου, η εμμονή στον παλιό τρόπο ζωής, βιώματα παιδικής και εφηβικής ψυχολογίας που δεν έχουν ξεπεραστεί, είναι μερικοί μόνο παράγοντες, που δεν αφήνουν περιθώρια στο ζευγάρι να ωριμάσει.

Τέλος, στους δυσμενείς παράγοντες, περιλαμβάνεται η απόκτηση παιδιών, όταν το ζευγάρι δεν έχει ξεκαθαρίσει τα δικά του ψυχολογικά προβλήματα και δεν έχει εξισορροπηθεί στη νέα ζωή του.

Κανονικά, υποστηρίζουν οι Χουρδάκη, Μαρούδα και Σταύρου (1989, σελ.97), με την απόκτηση του παιδιού "το ζευγάρι πρέπει να περνάει από την δυαδική σχέση στην τριαδική" . Αν οι σχέσεις της οικογένειας παραμείνουν δυαδικές, θετικά ή αρνητικά φορτισμένες (π.χ. σχέση μάνας-παιδιού, ή σχέση πατέρα-παιδιού, ή σχέση ζευγαριού και όχι ζευγαριού με παιδί), αυτό μπορεί να έχει σαν αποτέλεσμα την συναισθηματική απομάκρυνση των συζύγων (όταν ο ένας από τους δύο γονείς απασχοληθεί ολοκληρωτικά με την φροντίδα του παιδιού) και στην συνέχεια την έλλειψη επικοινωνιακής επικοινωνίας και

συνεργασίας των γονέων για την εξασφάλιση των απαιτούμενων συνθηκών για την σωματική και ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού.

Η Χουρδάκη, μάλιστα, στο βιβλίο της "Οικογενειακή Ψυχολογία", αναφέρει ότι: "το πρώτο παιδί, ειδικότερα, είναι η πρώτη σοβαρή ψυχολογική δοκιμασία που περνάει ένα ζευγάρι" (1982, σελ.249).

Με τον ερχομό του παιδιού, λοιπόν, εξ αιτίας των πρακτικών προβλημάτων και των ευθυνών που δημιουργούνται, η λειτουργικότητα της συζυγικής σχέσης δοκιμάζεται και κάτω απο ορισμένες συνθήκες, η ισορροπία της κινδυνεύει να κλονιστεί ουσιαστικά (παροδικά ή ίσως και για πάντα).

Τέλος, η παρουσία του παιδιού, θεωρείται ότι περισσότερο εμπλέκει και επιδεινώνει, παρά βελτιώνει, μια ήδη κλονισμένη σχέση. Αν και πιστεύεται το αντίθετο, ότι δηλ. το παιδί μπορεί να βελτιώσει μια κακή συζυγική σχέση (δίνοντας νόημα στην ζωή των δύο ατόμων εξ αιτίας της μοναδικότητας αυτής της εμπειρίας), το πιθανότερο είναι (Χουρδάκη, Οικογενειακή Ψυχολογία, 1982) πως η εξέλιξη, σ' αυτές τις περιπτώσεις, θα είναι αρνητική.

Επίσης, μεγάλο ρόλο παίζουν οι συνθήκες κάτω απο τις οποίες έρχεται ένα παιδί να πάρει θέση στη ζωή του ζευγαριού. Όταν έρχεται ξαφνικά ή απρογραμμάτιστα ή το επιθυμεί μόνο ο ένας απο τους δύο συζύγους, και πάλι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος κλονισμού της ψυχολογικής ενότητας του ζευγαριού.

Αναμφίβολα, λοιπόν, ο ερχομός του παιδιού φέρνει πολλές

ανακατατάξεις στους ρόλους και τις προτεραιότητες της συζυγικής σχέσης. Οι δύο ρόλοι, όσο κι αν το ζευγάρι έχει ταυτιστεί, αρχίζουν να διαφοροποιούνται από την αρχή, ακόμα, της εγκυμοσύνης. Ειδικότερα, στις ψυχολογικές αντιδράσεις των μελλόντων γονέων στην εγκυμοσύνη και στον ερχομό του παιδιού, θα αναφερθούμε αμέσως παρακάτω.

3. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΛΛΟΝΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΕΡΧΟΜΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.

Η εγκυμοσύνη, αν και είναι ένα συνηθισμένο και αναμενόμενο γεγονός ανάμεσα στα νεαρά ζευγάρια, αναμφισβήτητα, όπως ήδη έχουμε τονίσει, αποτελεί για το ζευγάρι μια κρίσιμη φάση στον κύκλο της ζωής του. Απαιτεί από τους μέλλοντες γονείς νέες ψυχοκοινωνικές προσαρμογές σε όλους τους τομείς της ζωής τους. Οι προσαρμογές αυτές, επισημαίνει ο Ι.Παρασκευόπουλος, "μπορεί να αποτελέσουν ευκαιρία για μεγαλύτερη προσωπική, ψυχοκοινωνική και ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη του ζευγαριού ή, αντίθετα, να απολήξουν σε εμπειρία τραυματική για τους μέλλοντες γονείς." (Ι.ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ, ΤΟΜΟΣ 1, 1985,σελ.115).

Οι ψυχολογικές αντιδράσεις, όμως, των μελλόντων γονέων στην εγκυμοσύνη και στον ερχομό του παιδιού δεν είναι οι ίδιες. Επειδή η μητρότητα δεν είναι, από ψυχολογική πλευρά, ταυτόσημη με την πατρότητα, η στάση και η προοπτική απέναντι στην τεκνοποιία δεν είναι η ίδια για τους δύο γονείς. Για το λόγο αυτό παρουσιάζουμε χωριστά τις αντιδράσεις για τις μέλλουσες μητέρες και χωριστά για τους μέλλοντες πατέρες.

Α.] ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ.

Η εγκυμοσύνη αποτελεί για τη μέλλουσα μητέρα πηγή για ποικίλλα αισθήματα, που (πρώτη) φορά θα βιώσει, είναι ένα κορυφαίο γεγονός στον κύκλο της ζωής της. Ένα σημαντικό

στοιχείο είναι ότι η πρώτη -κυρίως- εγκυμοσύνη, αναφέρει ο Ι. Παρασκευόπουλος, δένει τη μέλλουσα μητέρα περισσότερο με προηγούμενες αποφάσεις της, όπως την επιλογή του συζύγου, τα επαγγελματικά της ενδιαφέροντα, τις προσδοκίες της από το γάμο. (Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 1, 1985)

Η στάση που διαμορφώνει η μέλλουσα μητέρα απέναντι στην εγκυμοσύνη και στον επικείμενο ερχομό του παιδιού, επηρεάζεται από παράγοντες εξωγενείς-κοινωνικούς, όσο και προσωπικούς-ψυχολογικούς.

Η στάση αυτή μπορεί να διαφοροποιείται ανάμεσα στην πλήρη αποδοχή και τον ενθουσιασμό για το γεγονός ως την αρνητική στάση και την απόρριψη του παιδιού. Σημαντικό λόγο διαδραματίζουν παράγοντες όπως είναι η καλή ή άσχημη σχέση με το σύζυγο όσο και με τους δικούς της γονείς και το κατά πόσο η εγκυμοσύνη ήταν επιθυμητή και αναμενόμενη ή ανεπιθύμητη και απρόσμενη.

Πρέπει, ωστόσο, να τονιστεί ότι, ακόμα και κάτω από τις πιο ευνοϊκές συνθήκες, η εγκυμοσύνη αποτελεί μια δοκιμασία για τη μέλλουσα μητέρα, που σχετίζεται με ποικίλλες αμφιβολίες και φόβους για την υγεία του παιδιού, φόβους για τον τοκετό, ανασφάλεια για το μητρικό ρόλο και άλλα συναισθήματα που βιώνει την περίοδο αυτή.

Πάντως, η στάση της μητέρας απέναντι στην κύηση, ανεξάρτητα από τους παράγοντες που την διαμορφώνουν, έχει τεράστια σημασία για την πορεία της εγκυμοσύνης και για την σχέση μητέρας-παιδιού.

Οι αντιδράσεις της μέλλουσας μητέρας στην εγκυμοσύνη σχετίζονται με τις διάφορες φάσεις της κύησης.

Ο Ι.Παρασκευόπουλος σημειώνει ότι ο προσανατολισμός και τα συναισθήματα της μέλλουσας μητέρας υφίστανται τρεις διαδοχικές διαφοροποιήσεις, που αντιστοιχούν στα τρία τρίμηνα της εγκυμοσύνης. (Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 1, 1985, σελ.118-119)

Στο πρώτο τρίμηνο, η μέλλουσα μητέρα στρέφεται κυρίως προς τον εσωτερικό της εαυτό. Στη φάση αυτή, παρακολουθεί με ενθουσιασμό και φόβο τις διάφορες αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα της, τις οποίες διαπιστώνει ότι δεν μπορεί να ελέγξει.

Συνολικά, στο πρώτο τρίμηνο, ο προσανατολισμός της έχει σαν επίκεντρο ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΗΣ.

Στο δεύτερο τρίμηνο, αντίθετα, ο προσανατολισμός της έχει σαν επίκεντρο ΤΟ ΠΑΙΔΙ.

Στη φάση αυτή ασχολείται περισσότερο με το παιδί και λιγότερο με τον εαυτό της. Τα διάφορα αισθήματα από τις κινήσεις και την συμπεριφορά του εμβρύου αποτελούν ένα είδος επικοινωνίας με το παιδί, γεγονός που συντελεί στην στενή σύνδεση της μητέρας μαζί του. Οι εμπειρίες αυτές αποτελούν επένδυση συναισθηματική της μητέρας προς το παιδί.

Στο τελευταίο τρίμηνο η προοπτική αλλάζει πάλι. Επίκεντρο για τη μητέρα τώρα είναι τόσο ο ίδιος ο εαυτός της όσο και το παιδί. Η μητέρα αγωνιά και φοβάται για τις ωδίνες και τους κινδύνους του τοκετού. Άνησυχεί, παράλληλα, για το κατά πόσο είναι επαρκής για το μητρικό ρόλο. Επίσης, ανησυχεί για

την κατάσταση του παιδιού, γι' αυτό και παίρνει μια υπερπροστατευτική στάση και προς τον εαυτό της και προς το κυοφορούμενο.

Στη φάση αυτή, ολοκληρώνει ο Ι.Ν.Παρασκευόπουλος (Εξελικτική Ψυχολογία, 1985), το "ΕΓΩ", ο ΕΑΥΤΟΣ του πρώτου τριμήνου, και το "ΑΥΤΟ", το ΠΑΙΔΙ του δευτέρου τριμήνου, γίνονται "ΕΜΕΙΣ" -στο παρόν και στο μέλλον.

Συμπερασματικά, οι ψυχολογικές αντιδράσεις της μέλλουσας μητέρας διαδέχονται τους τρεις προαναφερθέντες μετασχηματισμούς, που σχετίζονται με τις τρεις φάσεις της κύησης.

Τέλος, η συναισθηματική αποδιοργάνωση που ακολουθεί την άφιξη του βρέφους αποτελεί μια συχνή και μερικές φορές μακρόχρονη αντίδραση στο γεγονός της γέννας.

Ειδικότερα, υποστηρίζεται ότι ένα μεγάλο ποσοστό γυναικών (περίπου οκτώ στις δέκα) δοκιμάζει συναισθηματικές μεταπτώσεις, αισθήματα αδυναμίας και τρομερή ευσυγκινησία μετά τη γέννα. Αυτή η συναισθηματική αποδιοργάνωση ορίζεται ως "μελαγχολία μετά τον τοκετό" (DELLI QUANDRI, KATI BRECHENRIDGE, Η ΜΗΤΡΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ, 1981, ΣΕΛ.20).

Β. ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ.

Οι αντιδράσεις του μέλλοντα πατέρα στην εγκυμοσύνη σχετίζονται κυρίως με τις επιπτώσεις που βλέπει ο πατέρας ότι έχει η γέννηση του παιδιού στην ταυτότητα του δικού του εγώ, στον γάμο του και την σχέση του με την σύζυγο, στην επαγγελματική του σταδιοδρομία και γενικότερα σ' όλους τους τομείς

της ζωής του.

Πέραν αυτών, όμως, η εγκυμοσύνη και η πατρότητα είναι πηγή υπερηφάνειας για το μέλλοντα πατέρα γιατί "αποτελεί απόδειξη της αρρενωπότητας και της σεξουαλικής του επάρκειας και καταλληλότητας" (Ι.Ν.Παρασκευόπουλος, Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 1, 1985, σελ.120).

Αξιοσημείωτο, όμως, καθώς και αξιοπερίεργο, είναι το φαινόμενο της "ανδρικής λοχείας", κατά το οποίο ο μέλλοντας πατέρας μπορεί να ταυτιστεί τόσο στενά με την σύζυγο ώστε, παράλληλα μ' εκείνη, να παρουσιάζει ψυχοσωματικά συμπτώματα εγκυμοσύνης.

Σε κοινωνιολογική έρευνα, που διεξάχθηκε με ερωτώμενους νεαρούς υποψήφιους πατέρες και με σκοπό την διερεύνηση της στάσης τους απέναντι στην εγκυμοσύνη, που επικαλείται ο Ι.Ν.Παρασκευόπουλος (Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 1, 1985, σελ.

120-121), διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν τρεις διαφορετικοί τύποι αντιδράσεων, που αντιστοιχούν στους εξής τύπους συζύγων :

- Ο τύπος του Οικογενειάρχη: θεωρεί την πατρότητα ως ένα βασικό σκοπό της ζωής, του οποίου η εκπλήρωση συμβάλλει στην περαιτέρω προσωπική του ανάπτυξη και ολοκλήρωση. Παρακολουθεί με θαυμασμό και ενθουσιασμό τις αλλαγές που επισυμβαίνουν κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης και γενικότερα ετοιμάζεται να δεχτεί το νέο του ρόλο.

- Ο τύπος του Φιλόδοξου και Προσηλωμένου στην Επαγγελματική του Σταδιοδρομία: Προσπαθεί να μείνει όσο το δυνατόν αμέτοχος

γιατί αντιμετωπίζει τον ερχομό του παιδιού ως πιθανό εμπόδιο στην υλοποίηση των δικών του στόχων για επαγγελματική εξέλιξη. Αρνείται ν' αλλάξει τις συνήθειές του και απαιτεί να μην αναλάβει τίποτα περισσότερο απ' ό,τι είχε πριν.

- Τέλος, ο Ναρκισσιστικός-Εγωκεντρικός τύπος: Βλέπει τον ερχομό του παιδιού και την πατρότητα ως απειλή για την δική του ταυτότητα και αισθάνεται, με την νέα αυτή δια βίου υποχρέωση, παγιδευμένος. Για τα άτομα αυτά ο ερχομός του παιδιού αποτελεί οξεία ανπτυξιακή κρίση, η οποία εκδηλώνεται με έντονες συγκρούσεις τόσο με την σύζυγο όσο και τους γονείς τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV.

Η Τρίτη υπό Μελέτη Ενότητα.

1. ΚΡΙΣΗ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.

Όπως, ήδη, έχει αναφερθεί, υπάρχουν ορισμένες καταστάσεις στην ζωή του ατόμου ή της οικογένειας, που οδηγούν σε κρίση.

Η κρίση, σύμφωνα με τον CAPLAN (Ι.ΤΣΙΑΝΤΗΣ, ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, 1990, σελ.59), "είναι μια μεταβατική περίοδος ή μια καμπή στη ζωή ενός ατόμου ή μιας οικογένειας". Δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ωρίμανση και πιο πέρα ανάπτυξη, από την άλλη μεριά, όμως, μπορεί να οδηγήσει σε ψυχική αποδιοργάνωση.

Στην περίοδο της κρίσης κινητοποιούνται αλλά και δοκιμάζονται οι μηχανισμοί άμυνας και οι τρόποι αντιμετώπισης που χρησιμοποιεί το άτομο ή τα άτομα-μέλη της οικογένειας. Συνεπώς, οι τρόποι αντιμετώπισης της κρίσης μπορεί να είναι προσαρμοστικοί ή δυσπροσαρμοστικοί.

Στην περίπτωση των κρίσεων για την οικογένεια, μεγάλη σημασία έχει ο βαθμός συνοχής και η αλληλο-υποστήριξη των μελών της. Επίσης, μεγάλη σημασία έχει το κατά πόσο η οικογένεια έχει σχέση με την περιβάλλουσα κοινότητα ή υπάρχει ένα κοινωνικό δίκτυο υποστήριξης προς το οποίο μπορεί να στραφεί για να βοηθηθεί.

Τα γεγονότα που συνδέονται με τον κύκλο ζωής της οικογένειας και δυνητικά βάζουν την οικογένεια σε κρίση, αναφέρονται στην "γέννηση ενός παιδιού, την εφηβεία και την μέση ηλικία των γονιών" (Ι.Τσιάντης, Φροντίδα για την Οικογένεια,

1990, σελ.59).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι υπάρχει " μια σχέση μεταξύ του κύκλου ζωής της οικογένειας και του κύκλου ανάπτυξης του ατόμου" (Ι.Τσιάντης, 1990, σελ.62).

Καθ' όλη την πορεία της ζωής του το άτομο προβάλλει διαφορετικούς στόχους και ανάγκες που πρέπει να ικανοποιηθούν.

Ετσι, όπως χαρακτηριστικά πρώτος διατύπωσε ο ERIKSON (- Ι.Ν.Παρασκευόπουλος, Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος1, 1985), το άτομο σε κάθε περίοδο της ζωής του (απο την γέννηση ως την γεροντική ηλικία) αντιμετωπίζει μια αναπτυξιακή κρίση, που συνδέεται με ορισμένα εξέχοντα αναπτυξιακά επιτεύγματα, που πρέπει να διαπραγματευτεί και να κατακτήσει.

Επιτυχής διαπραγμάτευση και κατάκτηση αυτών των επιτευγμάτων οδηγούν σε ωρίμανση και εσωτερική αρμονία του ατόμου. Ενώ, αντίθετα, ανεπιτυχής διαπραγμάτευση ή κατάκτηση, οδηγούν σε εσωτερική δυσαρμονία του ατόμου και δημιουργία εστιών σύγκρουσης με τον περιβάλλοντα χώρο του.

Ετσι, λοιπόν, κάθε αναπτυξιακό επίτευγμα συνοδεύεται απο μια κρίση του ατόμου και μπορεί να κατακτηθεί με ικανοποιητικότερο τρόπο απο την επιτυχή προσαρμογή-ανταπόκριση της οικογένειάς του.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, η κρίση του ατόμου συνοδεύεται απο μια κρίση στην οικογένεια. Η κρίση της οικογένειας που συνδέεται με τις αναπτυξιακές κρίσεις του ατόμου, καλείται εξελικτική.

Ας δούμε, επομένως, τι συμβαίνει στην μεταβατική φάση (φυσιολογική κατάσταση) όπου οι σύζυγοι γίνονται γονείς με την γέννηση του παιδιού.

Το πώς αντιδρά ένα ζευγάρι στον ερχομό του παιδιού είναι συνάρτηση ποικίλων παραχόντων, τόσο ατομικών όσο και κοινωνικών. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα γύρω από την κρίση που ακολουθεί την γέννηση του παιδιού λαμβάνει υπ' όψιν παράγοντες ενδοψυχικούς, διαπροσωπικούς και κοινωνικο-οικονομικούς. (Ι. Τσιάντης, Φροντίδα για την Οικογένεια, 1990)

Η ποικιλία αυτών των μεταβλητών αποδίδεται στους Πίνακες 1, 2 και 3 που ακολουθούν, μαζί με τους πιθανούς τύπους παρέμβασης. (Τσιάντης, Φροντίδα για την Οικογένεια, 1990, σελ.67-69)

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

Πρίν απο την σύλληψη.

- Περιγραφή επάρκειας (προγνωστικές ενδείξεις και συσχετισμοί)
- Καλή λειτουργία του γάμου
 - Επαρκές δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης
 - Καλές σχέσεις συζύγων με τους γονείς τους
 - Επαρκής κοινωνικο-οικονομική κατάσταση
 - Ιστορικό ψυχολογικής υγείας
 - Ιστορικό σωματικής υγείας
 - Ισχυρό κίνητρο για τεκνοποίηση
 - Κοινωνικό κλίμα υποστηρικτικό (παιδιά και οικογένειες)
- Περιγραφή κινδύνου (προγνωστικές ενδείξεις και συσχετισμοί)
- Ιστορικό ψυχιατρικών προβλημάτων
 - Χαμηλό κίνητρο για τεκνοποίηση
 - Ψυχολογικές συγκρούσεις για την σεξουαλική ταυτότητα
 - Ιστορικό προβλημάτων σωματικής υγείας
 - Οικονομικές δυσχέρειες
 - Συζυγική δυστυχία
 - Στρές και ελλειμματική υποστήριξη απο οικογένεια και κοινωνικό περίγυρο
- Παρέμβαση (είδος και στόχοι)
- Οικογενειακός Προγραμματισμός
 - Εκμάθηση δεξιοτήτων λήψης αποφάσεων για τεκνοποίηση
 - Εκμάθηση αποτελεσματικής χρησιμοποίησης του δικτύου κοινωνικής υποστήριξης
 - Συζυγική θεραπεία (λύση συγκρούσεων, ενίσχυση δεξιοτήτων επικοινωνίας)
 - Προετοιμασία τοκετού (ανώδυνος τοκετός, προώθηση συζυγικής υποστήριξης)

Πηγή: W. Goldhers and G.Y.Michaels (τροποποιημένο)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

Εγκυμοσύνη.

- Περιγραφή επάρκειας (προγνωστικές ενδείξεις και συσχετισμοί)
Υποστηρικτική συζυγική σχέση
Επαρκές δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης (συναισθηματική, πρακτική και πνευματική υποστήριξη από την οικογένεια και τους φίλους)
Επαρκής κοινωνικο-οικονομική κατάσταση
Επαρκής προγεννητική φροντίδα
Καλές σχέσεις με τον μαιευτήρα
Ψυχολογική υγεία (χαμηλό επίπεδο άγχους, απουσία κατάθλιψης, υψηλή αυτο-εκτίμηση, καλή αντίληψη του εαυτού, μεγάλη αυτονομία, καλές σχέσεις)
Ικανοποιητική εμπειρία τοκετού (ιατρικά, ψυχολογικά)
- Περιγραφή κινδύνου (προγνωστικές ενδείξεις και συσχετισμοί)
Μητρικό άγχος και κατάθλιψη
Ψυχολογικά προβλήματα
Οικονομικά προβλήματα
Εφηβος πατέρας
Προχωρημένη ηλικία της μητέρας ή των γονιών
Μητρικές ή εμβρυικές επιπλοκές κατά την εγκυμοσύνη
Προβλήματα τοκετού (ιατρικές επιπλοκές στην μητέρα, γέννηση άρρωστου, πρόωρου ή μειονεκτικού βρέφους)
Συζυγική δυστυχία, έλλειψη συζυγικής υποστήριξης
Στρέες και ελλείψεις στο δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης
- Παρέμβαση (είδος και στόχοι)
Προετοιμασία γονεικότητας (προσδοκίες από το παιδί, αλλαγές στον τρόπο ζωής, συζυγικοί ρόλοι και ρόλοι εργασίας)
Δεξιότητες επικοινωνίας για ζευγάρια
Προγεννητική φροντίδα
Ιατρική, εκπαιδευτική και κοινωνικο-ψυχολογική φροντίδα για έφηβους εγκύους
Κυβερνητικές επιχορηγήσεις για άπορες μητέρες

Πηγή: W. Goldhers and G.Y.Micaels (τροποποιημένο)

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.

Μετά την τεκνοποίηση.

- Περιγραφή επάρκειας (προγνωστικές ενδείξεις και συσχετισμοί)
Καλή λειτουργία γάμου, ικανοποίηση με τον καταμερισμό εργασίας
Ψυχολογική υγεία
Ικανοποίηση με τους ρόλους εργασίας και οικογένειας
Θετική αλλαγή στην ανάπτυξη στην αντίληψη του εαυτού
Επιτυχής προσαρμογή στο ρόλο του γονιού (σύγχρονη συναλλαγή γονιού-βρέφους, ανάπτυξη ασφαλούς δεσμού, ευαισθησία στις εξελικτικές ανάγκες του παιδιού)
Στενότεροι δεσμοί μεταξύ των γενεών
Καλή λειτουργία δικτύου κοινωνικής υποστήριξης
Επαρκής κοινωνικο-οικονομική κατάσταση
Επαρκής φροντίδα για την ευημερία του βρέφους
- Περιγραφή κινδύνου (προγνωστικές ενδείξεις και συσχετισμοί)
Κακή προσαρμογή στην γονεϊκότητα
Επανενεργοποίηση ασυνείδητων ψυχολογικών αναγκών
Σύγκρουση ρόλων, ένταση, φόρτος
Επιλόχεια κατάθλιψη (παρατεταμένη)
Αρνητική αλλαγή στην αντίληψη του εαυτού
Ενοχή, αμφιθυμία, θρήνος και πένθος (βρέφος άρρωστο, πρόωρο ή μειονεκτικό)
Αποχωρισμός από το βρέφος (προβλήματα υγείας της μητέρας, ή του βρέφους)
Οικονομικά προβλήματα
Συζυγική δυστυχία
Στρές και ελλείψεις στο δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης
- Παρέμβαση (είδος και στόχοι)
Ανεπίσημα προγράμματα υποστήριξης (κέντρα ημερήσιας φροντίδας, υποστηρικτική ομάδα συνομηλίκων, υποστήριξη και παραπομπή)
Επίσημα προγράμματα υποστήριξης (π.χ. εκπαίδευση γονέων, κατ' οίκον επισκέψεις, συμβουλευτική ομαδική θεραπεία)
Εκμάθηση παροχής ειδικής φροντίδας για άρρωστα ή μειονεκτικά βρέφη
Παιδιατρική φροντίδα ευημερίας του βρέφους (well baby clinics)
Καλής ποιότητας παιδική μέριμνα
Βοήθεια στο συναισθηματικό, πρακτικό και πνευματικό επίπεδο από τον κοινωνικό περίγυρο

Πηγή: W. Goldhers and G.Y. Micaels (τροποποιημένο)

Κατ' αρχήν, όπως διαφαίνεται και στους πίνακες (1, 2 και 3), εσωτερικοί ή ατομικοί παράγοντες μπορεί να βάλουν σε κίνδυνο την ισορροπία (καλή λειτουργία) του γάμου, μετά την γέννηση του παιδιού. Οι παράγοντες αυτοί είναι:

- Χαμηλό κίνητρο για τεκνοποίηση του ενός ή/και των δύο συζύγων.
- Ψυχολογικές συγκρούσεις για την σεξουαλική τους ταυτότητα.
- Ψυχολογικά προβλήματα: υψηλό επίπεδο άγχους, κατάθλιψη, χαμηλή αυτοεκτίμηση, αρνητική αλλαγή στην αντίληψη του εαυτού.
- Ιστορικό ψυχιατρικών προβλημάτων.
- Επανενεργοποίηση ασυνείδητων ψυχολογικών αναγκών.
- Μητρικό άγχος-Παρατεταμένη επιλόχεια κατάθλιψη.

Διαπροσωπικοί παράγοντες που δύναται να πυροδοτήσουν συγκρούσεις και να επηρεάσουν την οικογενειακή ατμόσφαιρα και την προηγούμενα αποκαταστημένη ισορροπία σχέσεων (όποια κι αν είναι αυτή), είναι:

- Απουσία εποικοδομητικής, αποτελεσματικής επικοινωνίας ανάμεσα στους συζύγους.
- Ελλειψη συζυγικής υποστήριξης
- Άνιση κατανομή των οικιακών καθηκόντων ανάμεσα στους συζύγους.
- Διαφωνίες και ένταση σχετικά με την ενάσκηση του γονεϊκού ρόλου.
- Κακή προσαρμογή στην γονεϊκότητα: μη επαρκή ανταπόκριση

στις ανάγκες του βρέφους, προβολή κτητικών και ναρκισσιστικών διαθέσεων του ενός ή και των δύο γονέων, υπεραπασχόληση της μητέρας (συνήθως) με την φρονίδα του βρέφους και παράλληλα μη συμμετοχή του πατέρα στην φρονίδα του.

- Ελλειψη ικανοποίησης με τους ρόλους εργασίας και οικογένειας.

Τέλος, κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες που θέτουν σε κίνδυνο το γάμο με την γέννηση του παιδιού, αναφέρονται οι εξής :

- Ελλειμματική υποστήριξη (συναισθηματική, πρακτική, πνευματική) από την οικογένεια και τους φίλους του ζευγαριού.
- Οικονομικές δυσχέρειες, προβλήματα.
- Ελλείψεις στο δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης, ή μη αποτελεσματική χρησιμοποίηση του υπάρχοντος.

ΤΥΠΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ.

Με βάση την αρχή ότι το παιδί πρέπει να είναι επιθυμητό όταν έρχεται στη ζωή, ο Οικογενειακός Προγραμματισμός έχει να προσφέρει πολλά προς την κατεύθυνση αυτή. Γι' αυτό σήμερα-περισσότερο από κάθε άλλη φορά- θεωρείται απαραίτητος ο Οικογενειακός Προγραμματισμός, ο οποίος βοηθάει το νέο ζευγάρι να αποφασίσει υπεύθυνα και ελεύθερα, να προγραμματίσει πόσα παιδιά θέλει και πότε τα θέλει, διδάσκοντας τις δυνατότητες της πρόληψης της σύλληψης και καθιστώντας γνωστές τις προϋποθέσεις για καλλίτερη επικοινωνία στο ζευγάρι.

Εξάλλου, ο έλεγχος του αριθμού και του χρόνου των γεννήσεων, κατά τους Χουρδάκη, Μαρούδα και Σταύρου, "διασφαλίζει

την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ισότητα ανάμεσα στους άντρες και στις γυναίκες" ("Θέματα Προετοιμασίας Για Γάμο- Συμβίωση και Σχέσεις Στην Οικογένεια", 1989, σελ.87).

Πλήν του Οικογενειακού Προγραμματισμού, άλλοι τύποι παρέμβασης (Ι.Τσιάντης, Φροντίδα Για Την Οικογένεια, 1990) με στόχο την αντιμετώπιση της κρίσης που ακολουθεί την γέννηση του παιδιού, είναι:

- Βοήθεια στο συναισθηματικό, πρακτικό και πνευματικό επίπεδο απο τον κοινωνικό περίγυρο (οικογένεια, φίλοι).
- Συζυγική θεραπεία: λύση συγκρούσεων, εκμάθηση δεξιοτήτων επικοινωνίας, προώθηση συζυγικής υποστήριξης.

2. ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ.

Αναφέραμε, ήδη, πως για να δημιουργηθεί η ψυχολογική ενότητα του ζευγαριού, υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες ευμενείς που βοηθούν το ζευγάρι να ωριμάσει, υπάρχουν, όμως, και άλλοι παράγοντες που είναι δυσμενείς και εμποδίζουν το ζευγάρι να οργανώσει την ψυχολογική του ταυτότητα.

Ένας από τους δυσμενείς παράγοντες είναι η γέννηση του πρώτου παιδιού, όταν το ζευγάρι δεν έχει καταφέρει να ξεπεράσει τις προσωπικές του κρίσεις.

Ανεξάρτητα, πάντως, από το αν το ζευγάρι έχει κατακτήσει την ψυχολογική του ωριμότητα ή όχι, πολλοί συγγραφείς συμφωνούν ότι ο ερχομός του πρώτου παιδιού αποτελεί την πρώτη σοβαρή ψυχολογική δοκιμασία που περνά το ζευγάρι (ΧΟΥΡΔΑΚΗ 1982, ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ 1989, QUADRI και BRECHENRIDGE 1981).

Κατά τους Χ.Φέλντμαν και Λε Μαστερς (Α.Μισέλ, Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου, 1991) η γονεϊκότητα μεταφράζεται σε μια περίοδο κρίσης που απαιτεί καινούργιες προσαρμογές. Κατά τον Ντανιέλ Χόμπς (Α.Μισέλ, 1991) επίσης, η περίοδος αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως μεταβατική και πολύ δύσκολη.

Η Γιόζεφ Ράττνερ (Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ, 1970) αναφέρει ότι οι δυσκολίες του χρόνου προσαρμογής έχουν αναγκάσει τους ψυχολόγους να συμβουλεύουν τα ζευγάρια να περιμένουν δύο-τρία χρόνια ως την γέννηση του πρώτου παιδιού.

Ο Ι.Τσιάντης (Φροντίδα για την Οικογένεια, 1990, σελ.

64), επίσης, αναφέρει ότι: "ένα ποσοστό 20% περίπου των γάμων αρχίζουν να διαταράσσονται μετά την γέννηση ενός βρέφους".

Μάλιστα, οι συγκρούσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στους νέους γονείς με τον ερχομό του παιδιού, αποτελούν βασικούς παράγοντες διαζυγίου, σύμφωνα με την κοινωνιολόγο E.E.LeMasters (QUADRI και BRECKENRIDGE, Η Μητρική Φροντίδα, 1981)

Επιπρόσθετα, σφυγμομέτρηση γνώμης, η οποία έγινε για λογαριασμό περιοδικού και παρατίθεται από τους παραπάνω συγγραφείς, ανάμεσα σε ζευγάρια με βάση το ερώτημα αν θα αποκτούσαν παιδιά στο βαθμό που γνώριζαν από πριν την επίπτωση που αυτό θα είχε στην σχέση τους, έδωσε το εξής αποτέλεσμα: 1 στους 10 γονείς δεν θα το επαναλάμβανε. Γονείς ηλικίας 19-29 χρονών με μικρά παιδιά εκδήλωσαν την μεγαλύτερη απογοήτευση. (Quadri and Breckenridge, Η Μητρική Φροντίδα, 1981,σελ.209)

Αναμφισβήτητα, λοιπόν, η εισοδος του βρέφους στην ζωή του ζευγαριού αποτελεί μια σημαντική δοκιμασία της σχέσης του.

Σύμφωνα με τους Quadri και Breckenridge, η σχέση του ζευγαριού "είναι μάλλον απίθανο να παραμείνει αμετάβλητη" (Η Μητρική φροντίδα, 1981, σελίδα 210).

Το νεογέννητο κυριαρχεί με την ποικιλία των απαιτήσεών του σ' ολόκληρο τον ρυθμό της ζωής των συζύγων.

Κατ' αρχήν, λοιπόν, απαιτείται προσαρμογή στην νέα κατάσταση, η οποία επιβάλλει στο ζευγάρι να λαμβάνει - δια-

ρκώς - υπ' όψιν του τις ιδιαίτερες ανάγκες ενός τρίτου προσώπου.

Αυτό, κατά τους ίδιους συγγραφείς (Quadri και Breckenridge, 1981), σημαίνει αλλαγές στην ατομική ελευθερία των συζύγων, στην διάθεση του ελεύθερου χρόνου, στην κατανομή των οικιακών εργασιών και την φροντίδα του παιδιού, καθώς, και στον διακανονισμό της σεξουαλικής τους ζωής.

Ο τρόπος με τον οποίο οι συζυγοί προσαρμόζονται στις παραπάνω μεταβολές, έχει σημαντική επίπτωση στην μελλοντική εξέλιξη της σχέσης τους.

Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο αντίκτυπος της αμοιβαίας συμμετοχής των συζύγων στις οικιακές εργασίες και τις ευθύνες του βρέφους, πάνω στην διαπροσωπική τους σχέση.

Στις περιπτώσεις αυτές (δηλαδή της αμοιβαίας συμμετοχής) διαπιστώνεται μεγαλύτερη προσέγγιση του ζευγαριού, λιγότερες συγκρούσεις και περισσότεροι αμοιβαία απόλαυση της διαδικασίας φροντίδας του παιδιού τους (Quadri και Breckenridge, 1981).

Οι ίδιοι συγγραφείς (1981), επικαλούμενη μελέτη των Cheresheusky και Yarrow, υποστηρίζουν ότι διακινδυνεύει η διαπροσωπική σχέση του ζευγαριού εξ αιτίας της έλλειψης ή της μειωμένης συμμετοχής του συζύγου στα προαναφερόμενα καθήκοντα. Επίσης, η ίδια μελέτη έδειξε ότι οι γυναίκες των οποίων οι σύζυγοι είχαν ελάχιστη συμμετοχή στα σχετικά καθήκοντα, παρουσίαζαν μεγάλη δυσχέρεια προσαρμογής στην μητρότητα. Αντίθετα, θετική προσαρμογή στην εγκυμοσύνη και την μητρότητα

είχαν οι γυναίκες οι οποίες έβρισκαν πραγματική υποστήριξη από τους συζύγους τους.

Η σχέση της ικανοποίησης της γυναίκας από τον γάμο με την απόκτηση του πρώτου παιδιού, έγινε αντικείμενο ερευνών του Χάρολντ Φέλντμαν (Α. ΜΙΣΣΕΛ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ, 1991, σελ.259-262). Η μέθοδος που χρησιμοποίησε ο Φέλντμαν όσο και τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε είναι ιδιαίτερα ενδιαφέροντα.

Για να μελετήσει την σχέση αυτή, πραγματοποίησε επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις σε ζευγάρια πριν και μετά την γέννηση του παιδιού.

Με βάση δύο διαφορετικές θεωρίες διατυπώθηκαν δύο υποθέσεις :

- Η θεωρία των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας οδήγησε στην υπόθεση ότι η γέννηση του βρέφους, δεν θα επέφερε καμιά αλλαγή στον γάμο.
- Σύμφωνα, όμως, με την δεύτερη υπόθεση, που διατυπώθηκε σε συνάρτηση με την θεωρία των ρόλων, εφόσον η γέννηση του μωρού επέφερε κάποια αναθεώρηση στην δομή των ρόλων των συζύγων, η ικανοποίηση από τον γάμο θα μπορούσε είτε να αυξηθεί είτε να μειωθεί.

Τα δεδομένα των ερευνών του Χ.Φέλντμαν επιβεβαίωσαν την δεύτερη υπόθεση: Οι περισσότερες από τις γυναίκες που ρωτήθηκαν δήλωσαν ότι ήταν λιγότερο ικανοποιημένες από τον γάμο τους, μετά την γέννηση του μωρού. Ωστόσο, για μια μειονότητα γυναικών η ικανοποίηση από τον γάμο είχε αυξηθεί μετά την

γέννηση του παιδιού.

Με σκοπό να κατανοηθούν τα χαρακτηριστικά των γυναικών που ήταν περισσότερο ικανοποιημένες, μετά την γέννηση του βρέφους, όπως και εκείνων που ήταν λιγότερο ικανοποιημένες, διερευνήθηκε η ποιότητα της διαντίδρασης ανάμεσα στο ζευγάρι, πριν από την γέννηση του παιδιού.

Διαπιστώθηκε ότι οι γυναίκες που ήταν λιγότερο ικανοποιημένες ήταν εκείνες που είχαν ήδη σχέση συντροφικότητας με τον σύζυγό τους -ενώ εκείνες, αντίθετα, που ήταν περισσότερο ικανοποιημένες δεν είχαν στενές σχέσεις συντροφικότητας με τους συζύγους.

Αυτό, κατά τον Φέλτμαν, σημαίνει ότι οι περισσότερο ικανοποιημένες μετά την γέννηση του παιδιού γυναίκες, έλπιζαν σε βελτίωση των σχέσεων συντροφικότητας με τον σύζυγο, χάρη στην παρουσία του παιδιού. Ενώ, οι γυναίκες που είχαν ήδη σχέσεις συντροφικότητας με το σύζυγο, θεωρούσαν την γέννηση του πρώτου παιδιού ως ένα είδος ανεπιθύμητης παρεμβολής.

Ωστόσο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το εξής: η μείωση ικανοποίησης της πλειονότητας των γυναικών που παρατηρήθηκε μετά την γέννηση του πρώτου παιδιού, διαπιστώθηκε ότι έγινε εντονότερη μετά την απόκτηση του δεύτερου παιδιού. (Α.ΜΙΣΣΕΛ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ, 1991)

Η ικανοποίηση των συζύγων σε συνάρτηση με τους κύκλους ζωής της οικογένειας είναι αντικείμενο, επίσης, πολλών ερευνών. Οι Μπούντ Ρόλλινς και Χάρολντ Φέλτμαν (Α.Μισέλ, 1991, σελ.264-265) έδειξαν πως η σχέση μεταξύ των κύκλων ζωής της

οικογένειας και της ικανοποίησης απο το γάμο δεν είναι ίδια για τους δύο συζύγους.

Οι δύο αυτοί συγγραφείς επεσήμαναν πως η ικανοποίηση του συζύγου επηρεάζεται σχετικά λίγο απο τους οικογενειακούς κύκλους. Αντίθετα, η περίοδος ανατροφής των παιδιών διαπιστώθηκε ότι "έχει αρνητικές επιπτώσεις τόσο στην ικανοποίηση των γυναικών απο το γάμο όσο και στα αισθήματά τους αυτοεκτίμησης" (Α.Μισέλ, 1991, σελ.264).

Κατά τους συγγραφείς αυτούς, η αλλαγή αυτή συνδέεται με την μείωση της συντροφικότητας με τον σύζυγο, που είναι αποτέλεσμα των ευθυνών των γυναικών για την ανατροφή των παιδιών. Αντίθετα, η ικανοποίηση των αντρών απο τον γάμο, δεν επηρεάζεται απο την μείωση της συντροφικότητας.

Βάση των παραπάνω, μπορεί να συμπεράνει κανείς, υποστηρίζει η συγγραφέας Α.Μισέλ (1991) πως κατά την διάρκεια των κύκλων ζωής της οικογένειας, η ικανοποίηση απο το γάμο επηρεάζεται για τις, μέν, γυναίκες απο την παρουσία των παιδιών, για τους, δε, άντρες απο την επαγγελματική ζωή (δεδομένου ότι η χειρότερη περίοδος για τους άντρες συνδέεται με την αναμονή της συνταξιοδότησης).

Ο λε Μάστερς (Α.Μισέλ, 1991,σελ.261-162) αναρωτήθηκε, επίσης, κατά πόσο η απόκτηση παιδιών επιδρά στο γάμο και απο άλλες -εκτος της ικανοποίησης- απόψεις.

Διαπιστώθηκε μια αρνητική επίδραση της γονεϊκότητας στο ακόλουθο σημείο: οι γυναίκες αισθάνονται περισσότερο υπερφορτωμένες απ' ότι πριν την απόκτηση του πρώτου παιδιού.

Τα στοιχεία που μόλις παραθέσαμε, επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η παρουσία του/των παιδιών δεν μπορεί -σε καμμία περίπτωση- να αντικαταστήσει την κύρια ικανοποίηση που προκύπτει από την συντροφικότητα. Για την ψυχολογική επιβίωση της συζυγικής ένωσης απαιτείται η ικανοποίηση του ατόμου, πρωταρχική προϋπόθεση της οποίας είναι η επικοινωνία ανάμεσα στους συζύγους. Η διατήρηση της επικοινωνίας αυτής συνδέεται με την ισοτιμία των αμοιβαίων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συζύγων.

Κατά τους πρώτους ιδιαίτερα μήνες συμβίωσης με το νεογέννητο, η αλλαγή του τρόπου ζωής των νέων γονέων, συντελεί στην δημιουργία ανάμικτων -θετικών και αρνητικών- συναισθημάτων, με αποτέλεσμα να βρίσκονται σε διαρκή σύγχυση. Έπως ήδη αναφέρθηκε, η καθιέρωση μιας νέας ισορροπίας στην συμμετοχή στα οικιακά καθήκοντα και την φροντίδα του βρέφους, είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη διαπροσωπική σχέση του ζευγαριού.

Ωστόσο, σ' αυτή τη φάση, οι νέοι γονείς δεν είναι συχνά- σε θέση να γνωρίζουν ακριβώς τι τους ενοχλεί. Η επίγνωση των αλλαγών που αναπόφευκτα θα αντιμετώπιζαν, είναι στοιχείο πολύ βοηθητικό. Για το λόγο αυτό οι ψυχολόγοι και οι ειδικοί σύμβουλοι για προβλήματα του γάμου υποστηρίζουν ότι η ψυχολογική προετοιμασία για την γονεϊκότητα (στα πλαίσια μιας εκπαίδευσης των συζύγων) θα έπαιζε ένα εξαιρετικό ρόλο. (Γιόζεφ Ράττνερ, Η Ψυχολογία της Γυναίκας, 1970)

δνας από τους πιο συνηθισμένους κινδύνους, λοιπόν, για

την ισορροπία του ζευγαριού, προκύπτει από την υπεραπασχόληση της μητέρας με το βρέφος (Χουρδάκη, Μαρούδα και Σταύρου, θέματα Προετοιμασίας για Γάμο-Συμβίωση και Σχέσεις στην Οικογένεια, 1989). Αποτέλεσμα αυτής της τακτικής είναι αφ' ενός, μεν, η μητέρα-σύζυγος να αισθάνεται υπερβολικά φορτωμένη με τις ευθύνες της φροντίδας του βρέφους και να βιώνει μια διαρκή κόπωση, αφ' ετέρου, δε, ο νεαρός πατέρας να αισθάνεται παραγκωνισμένος και παραμελημένος και να βιώνει συναισθήματα ζήλιας και ανταγωνισμού προς το νεογέννητο (το οποίο με την παρουσία του, του αφαιρεί την αποκλειστικότητα της αφοσίωσης της συζύγου προς αυτόν).

Σύμφωνα με έρευνες της Χ.ΚΑΤΑΚΗ (ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, 1984), της Μ.ΔΟΥΜΑΝΗ (Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΜΗΤΕΡΑ, 1989), όπως, επίσης, και παλαιότερες έρευνες του ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ("ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΙΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΥΠΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΨΥΧΟΔΥΝΑΜΙΚΗΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ", 1966), αυτό είναι ένα πρόβλημα που παρουσιαζόταν εντονότερα στις σχέσεις του ζευγαριού στον παραδοσιακό τρόπο ζωής. Μετά την γέννηση του πρώτου παιδιού η γυναίκα προσκολλόταν και αφιερωνόταν σχεδόν αποκλειστικά σ' αυτό. Η κατάσταση αυτή έκανε τους άντρες να μην αισθάνονται καλά και να θεωρούν τον ερχομό των παιδιών υπεύθυνο για το χάσμα της επικοινωνίας που δημιουργούνταν με την σύζυγό τους.

Άλλωστε, θα πρέπει να αναγνωρίσει κανείς ότι η συμμετοχή του συζύγου στην φάση της εγκυμοσύνης, στην προετοιμασία για τον τοκετό και στην ανατροφή του παιδιού, αποτελεί μια πρό-

σφατη εξέλιξη και ταυτόχρονα ένα καινούριο προνόμιο της πατρότητας (Quadri and Brechenridge, Η Μητρική Φροντίδα, 1981).

Σύμφωνα με τους παραπάνω μελετητές, "οι άντρες που επωφελούνται από αυτό το προνόμιο, αναφέρουν ότι αισθάνονται περισσότερο μέτοχοι στη νέα οικογενειακή ζωή και λιγότερο παραμελημένοι από την γυναίκα τους μετά την γέννηση του μωρού." (1981, σελ.230)

Επίσης, διαφωνίες και ένταση αναφύονται συχνά κατά την άσκηση της γονεϊκής φροντίδας. Οι διαφωνίες αυτές, έχουν συνήθως τις ρίζες τους στις προσωπικές εμπειρίες των παιδικών χρόνων των συζύγων και οφείλονται πολύ λιγότερο στο τι είναι αντικειμενικά "σωστό" ή "λάθος" για την ανατροφή του παιδιού.

Τέλος, η παρανόηση και η έλλειψη επικοινωνίας σχετικά με το σέξ, μπορεί να δημιουργήσει μια άλλη εστία πίεσης για την σχέση του ζευγαριού.

Η εγκυμοσύνη και η γέννα θεωρείται ότι έχουν αναμφισβήτητη επίδραση στην σεξουαλικότητα του ζευγαριού.

Ο Λε Μάστερς, σε άλλο σημείο της έρευνάς του (Α. Μισέλ, Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου, 1991), αναφέρει ότι οι γυναίκες παραδέχονται πως έχουν περισσότερα σεξουαλικά προβλήματα, ως αρνητική επίδραση της γονεϊκότητας.

Οι Quadri and Brechenridge (1981) υποστηρίζουν ότι για πολλές γυναίκες αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την σεξουαλικότητά τους, η εικόνα που έχουν για το σώμα τους μετά

τον τοκετό. Επίσης, η κόπωση αποτελεί βασικό ανασταλτικό παράγοντα για ένα διάστημα.

Πάντως, καταλήγουν "σίγουρα δεν υπάρχει εγγενής σύγκρουση ανάμεσα στην σεξουαλικότητα και την μητρότητα" (Η Μητρική Φροντίδα, 1981, σελ.240).

Αναπόφευκτα, λοιπόν, ο γονεϊκός ρόλος αποτελεί μια νέα εμπειρία και για τους δύο συζύγους. Απαιτείται η γενικότερη προσαρμογή στον καινούριο ρόλο και η ανάδιοργάνωση συγκεκριμένων τομέων της ζωής τους ώστε να μην διαταραχθεί η διαπροσωπική σχέση.

3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ.

Η επαγγελματική θέση της γυναίκας, όπως, έχουν δείξει αμερικανικές και ευρωπαϊκές έρευνες που έγιναν από την δεκαετία του '60 και μετά, " είναι ένας από τους σημαντικότερους προσδιοριστικούς παράγοντες της συζυγικής διαντίδρασης" (Α.Μισέλ, Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του γάμου, 1991, σελ.253) Η επαγγελματική εργασία θεωρείται ότι αποτελεί ένα πραγματικό εφόδιο για την γυναίκα και της επιτρέπει να βελτιώσει σημαντικά την θέση της μέσα στην οικογένεια.

Η ανεξάρτητη μεταβλητή: επαγγελματική θέση της γυναίκας, σύμφωνα με έρευνες που έχουν διεξαχθεί και θα αναφερθούμε στην συνέχεια, συσχετίσθηκε με διάφορους άλλους παράγοντες που δύναται να παρεμβληθούν για να ενισχύσουν ή να μειώσουν την σημασία της εργασίας αυτής για την συζυγική διαντίδραση.

Αρκετοί ερευνητές στην Ευρώπη έδειξαν πως: "η εργασία της γυναίκας συνοδεύεται από μείωση της εξουσίας του συζύγου και από ένα πιο ισότιμο διαχωρισμό των αποφάσεων -ενδείξεις βαλτίωσης της θέσης της συζύγου στο ζευγάρι." (Α.ΜΙΣΣΕΛ, 1991, σελ.254)

Επίσης, βρέθηκε πως "η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι οδηγεί σε μεγαλύτερη συμμετοχή του συζύγου στις οικιακές εργασίες -παρόλο που η αυξανόμενη αυτή συμμετοχή είναι εμφανέστερη σε ορισμένα πεδία και ολιγότερο εμφανής σε άλλα."

(Α.ΜΙΣΣΕΛ, 1991, σελ.254)

Ο Πιетроφσκι (Α.Μισσέλ, 1991) παρατήρησε επίσης πως στις Πολωνικές οικογένειες, παρόλο που η φροντίδα των παιδιών βαραίνει ακόμα τη γυναίκα (είτε εργάζεται είτε όχι), οι σύζυγοι συμμετέχουν στην ανατροφή των παιδιών συχνότερα στις οικογένειες των εργαζόμενων γυναικών απ' ότι στις άλλες.

Η ίδια Πολωνική έρευνα επεσήμανε την βραδύτητα με την οποία αλλάζει η αντίληψη των ανδρικών και των γυναικείων ρόλων. Ο Πιетроφσκι βάση των απαντήσεων που έλαβε από άτομα και των δύο φύλων του δείγματός του κατά την έρευνα, κατέληξε στο συμπέρασμα πως οι εργαζόμενες γυναίκες είχαν υψηλότερο βαθμό εκμοντερνισμού σε σχέση με τους ανδρικούς και τους γυναικείους ρόλους, απ' ότι οι οικοκυρές. Το ίδιο και η ομάδα των γυναικών σε σύγκριση με την ομάδα των αντρών. Αναρωτώμενος, δε, αν η επαγγελματική δραστηριότητα της γυναίκας μεταβάλλει την ιδεολογία ή αν η ιδεολογία ενθαρρύνει την επαγγελματική δραστηριότητα, εξέφρασε την πεποίθηση πως "οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο αυτές μεταβλητές είναι διαλεκτικές αλλά η επαγγελματική δραστηριότητα της γυναίκας αποτελεί αναμφισβήτητα την απαρχή ιδεολογικών μετασχηματισμών" (Α.-Μισσέλ, 1991, σελ.256).

Ετσι, οι έρευνες που έγιναν τόσο στην Δ.Ευρώπη, όσο και στις Ανατολικές Χώρες, καταλήγει η Α.Μισσέλ (1991), απόδειξαν πως η απασχόληση της μητέρας έξω από το σπίτι συνδέεται με μια περισσότερο ισότιμη κατανομή των αποφάσεων και των οικιακών εργασιών μεταξύ των συζύγων.

Γενικότερα, δε, τα δεδομένα των ερευνών που αναφέραμε, επισημαίνουν την σημασία της γυναικείας εργασίας στις αλλαγές της διαντίδρασης του ζευγαριού και στην μετατροπή των παραδοσιακών αντιλήψεων σχετικά με τους ανδρικούς και τους γυναικείους ρόλους.

Ας δούμε, όμως, πως σχετίζεται η επαγγελματική δραστηριότητα των γυναικών με το γάμο και η επαγγελματική δραστηριότητα των έγγαμων γυναικών με την απόκτηση παιδιών.

Κατ' αρχήν στις Δυτικές βιομηχανικές χώρες (όπου κατά κύριο λόγο διαθέτουμε στοιχεία) φαίνεται ότι "ο γάμος δεν είναι πια το κύριο εμπόδιο στην επαγγελματική εργασία των γυναικών" (Α.Μισέλ, Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου, 1991, σελ.222-223).

Ο Πίνακας 1 που ακολουθεί, εμφανίζει το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στον συνολικό οικονομικά ενεργό πληθυσμό χωρών όχι μόνο της Δ.Ευρώπης αλλά και χωρών της Αμερικής, της Ασίας, όπως και της Σοβιετικής ένωσης. Εμφανίζει, επίσης, την αύξηση των έγγαμων γυναικών μεταξύ του συνολικού οικονομικά ενεργού γυναικείου πληθυσμού. (Α.Μισέλ, 1991, σελ.223)

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Αύξηση των εγγάμων γυναικών στο σύνολο του
οικονομικά ενεργού γυναικείου πληθυσμού.

	Ποσοστό Γυναικών επί 100 οικονομικά ενεργών	Ποσοστό Εγγάμων επί 100 οικονομικά ενεργών γυναικών	
		Πρίν το 1968	Το 1968 & μετά
Γαλλία.....	39 (1974)	48 (1921)	55 (1968)
Αγγλία.....	33.6 (1971)	12.9 (1921)	63 (1971)
Ομοσπονδιακή Γερμανία.....	35.9 (1971)	46 (1961)	57 (1971)
Ισπανία.....	25 (1970)		
Ιαπωνία.....	33 (1973)		59 (1973)
Καναδάς.....	34 (1968)		57 (1968)
Ηνωμένες Πολιτείες.....	39.8 (1975)	30 (1940)	60 (1975)
Σοβιετική Ένωση.....	51		

Το κυριότερο χαρακτηριστικό, ωστόσο, της αύξησης του ποσοστού των οικονομικά ενεργών εγγάμων γυναικών, είναι το ότι αυτές είναι -στην συντριπτική τους πλειοψηφία- μητέρες, και μάλιστα, μητέρες μικρών παιδιών. (Λ. Μουσούρου, Κύκλος της Οικογενειακής Ζωής και Γυναικεία Απασχόληση, 1983).

Η Λ. Μουσούρου (1983, σελ. 60) στην ίδια εργασία της, παραθέτει στοιχεία όπου φαίνεται καθαρά η αύξηση του ποσοστού των εργαζόμενων στο σύνολο των μητέρων παιδιών προσχολικής ηλικίας -σε ορισμένες χώρες.

Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των εργαζόμενων μητέρων παιδιών προσχολικής ηλικίας, αυξήθηκε από 37% (κατά το 1965) σε 66% (κατά το 1977) στην Σουηδία και από 18,6% (κατά το 1960) σε 30,1% (κατά το 1972) στις Η.Π.Α. Επίσης, αρκετά υψηλό είναι το ποσοστό αυτό στον Καναδά, την Δανία και την Ιταλία.

ΚΑΝΑΔΑΣ: 47,2% κατά το 1972,

ΔΑΝΙΑ : 50% κατά το 1973 και

ΙΤΑΛΙΑ : 40% κατά το 1973.

"Παρά τις αξιόλογες εξελίξεις που αναμφισβήτητα αντικατοπτρίζει η αύξηση αυτή", σημειώνει η Λ.Μουσούρου, "η απόκτηση παιδιών εξακολουθεί να αποτελεί διεθνώς τον κύριο σταθμό στην επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας" (Λ.Μουσούρου, Κύκλος της Οικογενειακής Ζωής και Γυναικεία Απασχόληση, 1983, σελ.60).

Οι παράγοντες που προσδιορίζουν την σημασία του σταθμού αυτού, συνοψίζονται στις αντιλήψεις για τον ρόλο της μητέρας και στην αντιμετώπιση των πρακτικών προβλημάτων που δημιουργεί η φροντίδα παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Οι παραδοσιακές αντιλήψεις για τον ρόλο της μητέρας βασίζονται στην έννοια (και την θεωρία) της μητρικής αποστέρησης και στην μυθολογία που έχει αναπτυχθεί γύρω απ' αυτήν, υποστηρίζει η παραπάνω συγγραφέας στην ίδια εργασία της (Λ.Μουσούρου, 1983).

Αναλυτικότερα στην έννοια της μητρικής αποστέρησης θα αναφερθούμε στην συνέχεια.

Σύμφωνα με τις παραδοσιακές αντιλήψεις, λοιπόν, η γυναίκα (και η Ελληνίδα) "κοινωνικοποιείται για να λειτουργήσει στα πλαίσια του ρόλου-προορισμού που είναι η μητρότητα και η ανατροφή των παιδιών" (Μουσούρου, 1983, σελ.61). "Αυτή η θεοποίηση του μητρικού ρόλου", όπως διατύπωσε η PINA CAVALLO BOGGI, "αποτελεί το ασφαλέστερο στήριγμα των συμπεριφορών

αυτο-αποκλεισμού και περιθωριοποίησης των γυναικών ως προς την συμμετοχή τους στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική ζωή" (Λ.Μουσούρου, Κύκλος Οικογενειακής Ζωής και Γυναικεία Απασχόληση, 1983, σελ.61).

Έτσι, καταλήγει η Λ.Μουσούρου (1983), ο ρόλος της γυναίκας δεν συγχέεται απλώς με τον ρόλο της μητέρας, αλλά ουσιαστικά συνίσταται σ' αυτόν.

Σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα μεταξύ παλινοστούντων, επιβεβαιώνει την παραπάνω αντίληψη (Λ.Μουσούρου, 1983, σελ.61).

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα στοιχεία της έρευνας, το 60% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως η έγγαμη χωρίς παιδιά γυναίκα πρέπει να εργάζεται (85%, δε, δήλωσαν πως μπορεί να εργάζεται αν υπάρχει ανάγκη), ενώ μόνο 7% δήλωσε πως πρέπει να εργάζεται η έγγαμη και με παιδιά γυναίκα.

Σύμφωνα, δε, και με στοιχεία Γαλλικής έρευνας 87% των αντρών και γυναικών δεν εγκρίνουν την εργασία της γυναίκας που έχει μικρά παιδιά. (Α.Μισέλ, Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου, 1989, σελ.226).

Ο δεύτερος παράγοντας που λειτουργεί ανασταλτικά στην επαγγελματική απασχόληση της μητέρας είναι η αδυναμία επίλυσης των πρακτικών προβλημάτων που προκύπτουν από την φροντίδα μικρών παιδιών.

Η φροντίδα των μικρών παιδιών (δηλ. προσχολικής ηλικίας), είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο οι εργαζόμενες γυναίκες διακόπτουν ή σταματούν την επαγγελματική απασχόληση.

Ερευνες που έχουν διεξαχθεί κατέδειξαν ότι πολλές γυναίκες επιστρέφουν στην αγορά εργασίας όταν τα παιδιά γίνουν σχολικής ηλικίας (Λ.Μουσούρου, Κύκλος Οικογενειακής Ζωής και Γυναίκεia Απασχόληση, 1983, σελ.62).

Σημαντικά στοιχεία που συνδέονται με την απόφαση της γυναίκας να επιστρέψει στην αγορά εργασίας μετά την γέννηση ενός παιδιού αναφέρονται απο την Λ.Μουσούρου (Κύκλος Οικογενειακής Ζωής και Γυναίκεia Απασχόληση, 1983, σελ.62) ως:

α) η ηλικία του μικρότερου παιδιού σε συνάρτηση με το κατά πόσο η γυναίκα θεωρεί το παιδί αυτό ως τελευταίο και
β) το κατά πόσο προσφέρονται στη γυναίκα ή όχι εναλλακτικές λύσεις για την φροντίδα του παιδιού για τις ώρες που αυτή εργάζεται.

Στην Ελλάδα συμβαίνει ένα μεγάλο ποσοστό εργαζόμενων γυναικών να αναθέτει την φροντίδα των μικρών παιδιών τους στους γονείς της ή στους γονείς του συζύγου της δηλ. την γιαγιά και τον παπού (όταν, βέβαια αυτοί βρίσκονται στην ίδια πόλη). (Λ.Μουσούρου, Κύκλος Οικογενειακής Ζωής και Γυναίκεia Απασχόληση, 1983)

Απο εμπειρική έρευνα, δε, που πραγματοποιήθηκε απο το Ιδρυμα Ερευνών για το Παιδί με θέμα: Σχήματα οικογένειας και στάσεις απέναντι στο παιδί, στην Αθήνα το 1983, προέκυψε ότι μόνο ένα στα πέντε παιδιά ηλικίας 0-5 χρονών πηγαίνει σε Βρεφονηπιακό Σταθμό/Νηπιαγωγείο (ποσοστό 20,52% των παιδιών της ηλικίας αυτής). (Λ.Μουσούρου, Οικογένεια και Παιδί στην Αθήνα, 1984, σελ.101)

Παλαιότερη έρευνα, δε, ανέφερε ότι το ποσοστό παιδιών προσχολικής ηλικίας που πήγαιναν κατά το 1978 σε κρατικούς και επιχορηγούμενους Βρεφονηπιακούς Σταθμούς, ήταν περίπου 5% (Λ.Μουσούρου, Κύκλος Οικογενειακής Ζωής και Γυναίκεια Απασχόληση, 1983, σελ.63).

Επιπλέον, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας του 1983 στην Αθήνα, το ποσοστό των παιδιών εργαζόμενων μητέρων που πήγαιναν σε Βρεφονηπιακό Σταθμό/Νηπιαγωγείο είναι δεκαπλάσιο εκείνου των μη εργαζόμενων (30,26% προς 16,33%). Η διαφοροποίηση αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη προκειμένου για παιδιά πολύ μικρής ηλικίας: μεταξύ των παιδιών 0-17 μηνών πηγαίνουν σε Βρεφονηπιακό Σταθμό δεκαπλάσια περίπου παιδιά εργαζόμενων σε σχέση με μη εργαζόμενων (11,46% προς 1,11%) (Λ. Μουσούρου, Οικογένεια και Παιδί στην Αθήνα, 1984, σελ.101).

Σχετικά με το πως αντιμετωπίζεται το πρόβλημα της φροντίδας/φύλαξης των παιδιών, όσο η μητέρα εργάζεται, έχει βρεθεί (Λ.μουσούρου, Κύκλος Οικογενειακής Ζωής και Γυναίκεια Απασχόληση, 1983, σελ.62) ότι στις 100 εργαζόμενες Αμερικανίδες με παιδιά κάτω των 5 ετών :

- 12% φροντίζουν οι ίδιες τα παιδιά τους κατά την διάρκεια της εργασίας τους,
- 17% ο σύζυγος ή ένα μεγαλύτερο παιδί,
- 27% οι συγγενείς (γονείς, αδέρφια κ.λ.π.),
- 12% σε κάποιο ίδρυμα,
- 6% πληρώνουν κάποιον για να το φροντίζει στο σπίτι και
- οι υπόλοιπες 22% πηγαίνουν το παιδί στο σπίτι μη συγγενούς

όσο είναι στην εργασία τους.

Θα ήταν ιδιαίτερα διαφωτιστική η ύπαρξη ανάλογων στοιχείων και για τον ελληνικό χώρο, αλλά δυστυχώς δεν υπάρχουν.

Ωστόσο, είναι σημαντικό ότι οι όποιες διευθετήσεις αφορούν κυρίως τις καθημερινές, φυσιολογικές καταστάσεις. Σε περιπτώσεις κρίσης (έκτακτων δηλ. περιστατικών όπως ασθένειας του παιδιού, ατυχήματος κ.λ.π.), εντείνονται τόσο τα πρακτικά προβλήματα, όσο και τα ψυχολογικά προβλήματα (αισθήματα ενοχής, ανεπάρκειας κ.λ.π.) για την εργαζόμενη μητέρα, όπου η πίεση να εγκαταλείψει την εργασία της αποδεικνύεται συχνά αφόρητη.

Οι λύσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που ανακύπτουν από την φροντίδα των παιδιών προ-σχολικής και σχολικής ηλικίας είναι κοινά παραδεκτό ότι δεν είναι υπόθεση μόνο του ατομικού/ιδιωτικού αλλά και του κοινωνικού/δημόσιου χώρου. "Η πολιτική την οποία ακολουθεί στο θέμα αυτό η κρατική μέριμνα αποτελεί κείμενο παράγοντα προσδιορισμού των πιθανοτήτων συμμετοχής των μητέρων στην παραγωγή." (Λ.Μουσοπούλου, Κύκλος Οικογενειακής Ζωής και Γυναίκευ Απασχόληση, 1983, σελ.63).

Είναι ενθαρρυντικό ότι στις περισσότερες χώρες στόχος της κρατικής μέριμνας (που συμπέπει με τους στόχους των γυναικείων κινήματων) είναι η αύξηση των υπηρεσιών που θα επιτρέπουν στην νέα μητέρα να μην βγει από την αγορά εργασίας, χωρίς, βέβαια, αυτό να έχει επιπτώσεις στην σωματική, συναισθηματική και πνευματική υγεία του παιδιού.

Ως μέτρο επίτευξης του στόχου αυτού θεωρείται η ύπαρξη ικανοποιητικών σε αριθμό και ποιότητα Βρεφονηπιακών Σταθμών, καθώς και Υπηρεσιών για τις ώρες κατά τις οποίες τα παιδιά δεν πηγαίνουν σχολείο.

4. Η ΣΧΕΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ-ΠΑΙΔΙΟΥ.

Η μητρότητα έχει θεωρηθεί από χιλιετηρίδες σαν τα νόημα και το σύμβολο της γυναικείας ζωής. Όλοι οι λαοί "εξυμνούν την μητρότητα σαν κάτι ωραίο και μεγάλο" (ΓΙΟΖΕΦ ΡΑΤΤΝΕΡ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ, 1970, σελ.71). Και στην Χριστιανική θρησκεία, η γυναίκα με το παιδί είναι αντικείμενο γενικής λατρείας.

Έτσι, εδραιώθηκε η αντίληψη ότι γυναίκα και μητέρα πρέπει να είναι ταυτόσημο. Η ίδια η γυναίκα, βεβαιωμένη από αιώνες πως η μόνη της αποστολή σαν ανθρώπου είναι η μητρότητα, θεωρεί ότι μόνο με την απόκτηση παιδιών δικαιολογείται απόλυτα η ύπαρξή της. Έως ότου να φέρει στον κόσμο παιδιά θεωρείται από το κοινωνικό σύνολο ανολοκλήρωτη και η ίδια αισθάνεται εκκρεμής και μειωμένη.

Απο την άλλη μεριά πολλά έχουν γραφεί και πολλή έρευνα έχει γίνει για τον ρόλο της μητέρας στην εξέλιξη του παιδιού. Υποστηρίζεται κατά κανόνα πως μόνο η μητέρα μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες ανάπτυξης (συναισθηματικής, πνευματικής, κοινωνικής κ.λ.π.) ενός πολύ μικρού παιδιού. Και αυτό γιατί υπάρχει ένα λεγόμενο "μητρικό ένστικτο" που ασυνείδητα κάνει τη γυναίκα να αισθάνεται και να καταλαβαίνει πως πρέπει να συμπεριφερθεί στο παιδί της. Το "μητρικό ένστικτο", λοιπόν, ορίζεται ως "η έμφυτη βιολογική ορμή κάθε γυναίκας να αποκτήσει παιδιά, να τα αγαπά και να γνωρίζει πως να τα φροντίζει", ενώ, "μητρική αγάπη" σημαίνει "ακούραστη

φροντίδα, ευγενική αυτο-θυσία και απέραντη υπομονή" (Quadri and Brechenridge, Η Μητρική Φροντίδα, 1981, σελ.30).

Αυτή είναι η ιδεώδης μητέρα, που τραγουδήθηκε και υμνήθηκε με ενθουσιασμό απο ποιητές και καλλιτέχνες.

Βάσει αυτών των αντιλήψεων, εάν η φυσική επαφή μεταξύ μητέρας-παιδιού διαταραχθεί, αυτό έχει σοβαρές και μακροπρόθεσμες συνέπειες στην σωματική, συναισθηματική και ψυχική υγεία του παιδιού. Είναι η θεωρία της μητρικής αποστέρησης, πάνω στην οποία στηρίχθηκαν οι παραδοσιακές αντιλήψεις για τον ρόλο της μητέρας, όπου αναφερθήκαμε παραπάνω.

Ωστόσο, σήμερα προβάλλει επιτακτικά η ανάγκη αναθεώρησης των αντιλήψεών μας σχετικά με το πρόβλημα της μητρότητας γενικά. (Γιόζεφ Ράττνερ, Η Ψυχολογία της Γυναίκας, 1970)

Δύο σημαντικά ερωτήματα αντιμετωπίζει μια νέα προβληματική για την μητρότητα. Το πρώτο είναι αν πρέπει να θεωρείται πραγματικά ανάξια μια γυναίκα χωρίς παιδιά και το δεύτερο πως διαμορφώνεται η ψυχική σχέση ανάμεσα στην μητέρα και το παιδί (κατευθύνεται απο το ένστικτο και μόνο) και αν η λειτουργία της προστασίας και της αντροφής του παιδιού μπορεί να αναληφθεί ακίνδυνα και εξίσου ικανοποιητικά απο άλλα πρόσωπα (εκτός δηλ. της μητέρας).

Είναι αναμφισβήτητο ότι η απόκτηση παιδιών φέρνει ένα καινούριο στοιχείο στην ζωή του ατόμου και αλλάζει-κατά κάποιον τρόπο- τον προορισμό της ζωής του. Επίσης, όμως, είναι πραγματικότητα ότι η μητρότητα είναι μία μόνο απο τις δυνατότητες της γυναικείας ζωής.

Στο κοινωνικό πλαίσιο των τελευταίων δεκαετιών του αιώνα μας, η ιδέα και μόνο ότι η γυναίκα αποκτώντας ένα παιδί σημαίνει ότι έχει εκπληρώσει τον σκοπό της ζωής της, δεν έχει κανένα νόημα. Σήμερα, πιστεύεται ότι "η γυναίκα είναι σε θέση να αναγνωρίσει την ανάγκη της για αυτο-έκφραση και επιτυχία και να δει την μητρότητα σαν μέρος, μάλλον, παρά σαν το σύνολο της προσωπικότητάς της" (Quadri and Brechenridge, Η Μητρική Φροντίδα, 1970, σελ.31).

Ο μύθος της γυναίκας-μητέρας έχει υποχωρήσει, ενώ, παράλληλα, σοβαρές αμφιβολίες εκφράζονται για την έννοια και την λειτουργία του μητρικού ενστίκτου, όπως ορίστηκε παραπάνω.

Οι Quadri και Brechenridge στο βιβλίο τους "Η Μητρική Φροντίδα" (1981,σελ.36) αναφέρουν ότι: "το επονομαζόμενο μητρικό ένστικτο είναι στην ουσία ένας πολιτιστικός καταναγκασμός και όχι μια βιολογική ορμή". Αυτό επιβεβαιώνεται και απο το γεγονός ότι η επιθυμία για παιδιά δεν είναι ένα αίσθημα παγκόσμιο, ούτε και η αντίδραση απέναντί τους, όταν έρθουν στον κόσμο, είναι ομοιόμορφη.

Αναμφισβήτητα, βέβαια, υπάρχει συναισθηματικός δεσμός και αμοιβαία ανάγκη ανάμεσα στην μητέρα καιμ στο παιδί και αυτό είναι μια κατάσταση, που υπαγορεύεται, ασφαλώς, απο την πρωταρχική βιολογική τους ενότητα. Έμως, αυτός ο βιολογικός δεσμός, σύμφωνα με την Αντριέν Ρίτς, τροποποιείται απο μαθημένες συνήθειες και εκφάνσεις συμπεριφοράς. (Quadri and Brechenridge, Η Μητρική Φροντίδα, 1981)

Κατά την Αντριέν Ρίτς, λοιπόν, η απόκτηση παιδιών και η φροντίδα τους αποτελούν εκφάνσεις συμπεριφοράς, η οποία εμπίπτει στην σφαίρα της ατομικής επιλογής (συμπεριλαμβανομένων και των ιδεολογιών που πλαισιώνουν τις επιλογές των ατόμων της κοινωνίας) και όχι του ενστικτού ή της βιολογικής λειτουργίας της αναπαραγωγής. Ικανότητες όπως αυτο-θυσία, υπομονή, ακούραστη φροντίδα, που κατά κανόνα θεωρούνται "έμφυτες", συμπληρώνει η Αντριέν Ρίτς, "δεν είναι παρά αποτέλεσμα επίπονης αυτο-πειθαρχίας και αυτο-συγκράτησης που καταβάλλουν οι μητέρες" (Quadri and Brechenridge, Η Μητρική Φροντίδα, 1981, σελ.37).

Η μητρότητα, επομένως, σύμφωνα με τις νεώτερες αντιλήψεις, είναι κάτι που μαθαίνεται, ενώ η εμπιστοσύνη στο μητρικό ένστικτο, που υποστηριζόταν ότι έκανε την γυναίκα-μητέρα να πετυχαίνει άθελά της το "σωστό" σε ζητήματα εκπαίδευσης του παιδιού, θεωρείται προκατάληψη του παρελθόντος.

Σήμερα γνωρίζουμε ότι ανάμεσα στην μητέρα και στο παιδί διαδραματίζονται, πράγματι, ποικίλλες ψυχικές διαδικασίες που δεν κατευθύνονται, όμως, από τα ένστικτα, αλλά "είναι έκφραση της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης αυτών των δύο συντρόφων, που αποτελούν μια ενότητα ζωής (συμβίωση)" (Γιόζεφ Ράττνερ, Η Ψυχολογία της Γυναίκας, 1970, σελ.76).

Οι νεότερες θεωρίες και έρευνες διδάσκουν ότι ο συναισθηματικός δεσμός ανάμεσα στη μητέρα και στο παιδί έχει αποφασιστική σημασία για την ανάπτυξη του τελευταίου.

Μάλιστα, υποστηρίζεται ότι η αναπτυσσόμενη ψυχική ζωή

του παιδιού είναι προσανατολισμένη εντελώς στην μητέρα. Το παιδί δηλ. ζει σε ενιαία συναίσθηση μ' αυτή.

Η Ψυχολογία του Βάθους μιλάει για μια "μετάδοση συναισθημάτων" ανάμεσα στην μητέρα και στο παιδί. Ε,τι σκέπτεται ή αισθάνεται η μητέρα σε σχέση με το παιδί της, μεταβιβάζεται σ' αυτό με την συμπεριφορά της. (Ράττνερ, Η Ψυχολογία της Γυναίκας, 1970, σελ.78)

Η Ψυχολογία του Βάθους, επίσης, υποδεικνύει ότι το παιδί γνωρίζει στην μητέρα για πρώτη φορά τον "συνάνθρωπο" και οι εμπειρίες αυτές αποτυπώνονται βαθιά στην ψυχική ζωή του. Το πως δηλ. θα κρίνει αργότερα τον συνάνθρωπο (σαν φίλο ή εχθρό, βοηθό ή αντίπαλο κ.λ.π.) έχει μαθευτεί ήδη στην σχέση ανάμεσα στην μητέρα και στο παιδί (και στην σχέση αν'αμεσα στον πατέρα και στο παιδί, στην οποία θα ναφερθούμε αναλυτικά στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο).

Γι' αυτό υποστηρίζεται πως μια έμπειρη, ισορροπημένη και εσωτερικά καλλιεργημένη μητέρα προκαλεί στο παιδί της αβίαστα ευχαρίστηση και προθυμία για ανάπτυξη, η οποία μετατρέπεται σε σωματική και ψυχική ενέργεια. Ενώ, αντίθετα, μια μη ισορροπημένη μητέρα είναι συχνά η αιτία για τις μη κανονικές αντιδράσεις του παιδιού, που μπορούν να εκφραστούν σωματικά και ψυχικά. (Ράττνερ, Η Ψυχολογία της Γυναίκας, 1970, σελ.78-80)

Γι' αυτό σήμερα, πιστεύεται πως η δραστικότερη ψυχική προστασία της υγείας του παιδιού θα γινόταν με την ψυχολογική εκπαίδευση των μητέρων. Γιατί εκτός απο το χαρακτήρα και την

ψυχική κατάσταση της μητέρας, οι ψυχολογικές της γνώσεις είναι βασικός παράγοντας διαμόρφωσης της ψυχικής σχέσης ανάμεσα στην μητέρα και στο παιδί (παράγοντας που μπορεί να διαμορφώσει ωφέλιμα την σχέση αυτή).

Ολόκληρη η παραπάνω θεώρηση και αξιολόγηση της σχέσης μεταξύ μητέρας-παιδιού, προϋποθέτει την ανάληψη της ευθύνης για την φροντίδα του παιδιού από την μητέρα του (καθήκον το οποίο παραμένει και συναντάται σε διάφορα πολιτιστικά σχήματα). Για το λόγο αυτό, άλλωστε, η μεγαλύτερη έρευνα σχετικά με την εξέλιξη του παιδιού έχει γίνει με βάση το ρόλο της μητέρας.

Οι έρευνες του Βρετανού ψυχολόγου Τζών Μπόουλμπι ήταν αποφασιστικής σημασίας για την θεώρηση της μητρικής συμπεριφοράς, κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60. (Quadri and Brechenridge, Η Μητρική Φροντίδα, 1970, σελ.41-42). Οι μελετητές του Μπόουλμπι έδειξαν ότι τα παιδιά που είχαν αποχωριστεί τη μητέρα τους για μεγάλες χρονικές περιόδους στα πρώτα τρία χρόνια της ζωής τους, παρουσίαζαν μια "μορφή συναισθηματικής απόσυρσης". Ο Μπόουλμπι βασιζόμενος στα δεδομένα των ερευνών τους, κατέληξε στην θεωρία της μητρικής αποστέρησης, σύμφωνα με την οποία η αποστέρηση της μητρικής αγάπης έχει σοβαρές επιπτώσεις πάνω στο χαρακτήρα και την μετέπειτα ζωή του παιδιού.

Όμως, οι έρευνες που αποτέλεσαν την βάση της θεωρίας του είχαν γίνει πάνω σε παιδιά τα οποία έζησαν μέσα σε ιδρύματα και μακριά από τους γονείς τους για μήνες ή χρόνια.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ειδικοί στα θέματα που αφορούν την παιδική ηλικία, απάντησαν στην θεωρία αυτή, υπογραμμίζοντας τα σοβαρά μεθοδολογικά σφάλματα των μελετών για την μητρική αποστέρηση. (Α.Μισέλ, Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου, 1991, σελ.122-126)

Οι μεθοδολογικοί ενδιασημοί για τις πειραματικές έρευνες σχετικά με την μητρική αποστέρηση, υποστήριξαν, συνιστανται κατ' αρχήν στην αδυναμία πραγματοποίησης τους με υποκείμενα ανθρώπους. Το μόνο που η επιστημονική δεοντιλογία επιτρέπει στον ερευνητή είναι "η αναστροφή της μητρικής αποστέρησης" δηλ. ο πολλαπλασιασμός των παραγόντων ανάπτυξης του παιδιού και μετέπειτα μελέτη των επιπτώσεων μιας τέτοιας εμπειρίας.

Εκτός αυτού σημειώνεται ότι "η ανεπάρκεια ή η απουσία μιας συγκεκριμένης ιδιότητας (ή ατόμου) μπορεί να έχει διαφορετικές επιπτώσεις ανάλογα με το πόσο υφίστανται άλλες μεταβλητές ή όχι" (Α.Μισέλ, 1991, σελ.125).

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την μητρική αποστέρηση, είναι σημαντικό η έρευνα να λαμβάνει υπ' όψιν τις συνθήκες που υπάρχουν (περιβάλλον του παιδιού) παρά αυτές που λείπουν και έτσι εμποδίζεται η ανάπτυξη (συναισθηματική, πνευματική κ.λ.π.) το παιδιού.

Ο σημαντικότερος πειραματισμός σχετικά με την μητρική αποστέρηση έγινε απο τους Σκήλς και Ντάι (Αντρέ Μισέλ, 1991, σελ.122-124).

Οι μελετητές αυτοί άλλαξαν το περιβάλλον του παιδιού παίρνοντας απο Ορφανοτροφείο μερικά παιδιά που παρουσίαζαν

καθυστέρηση και τοποθετώντας τα σε Κέντρο για νεαρούς καθυστερημένους. Στο καινούριο αυτό περιβάλλον, που αποτελούσε αλλαγή απο συναισθηματική άποψη, τα παιδιά παραχαιδεύτηκαν απο τους νεαρούς έφηβους. Το καινούριο αυτό περιβάλλον λειτούργησε θετικά για τα παιδιά, που ήρθαν σε κατάσταση που να επιτρέπεται η υιοθεσία τους.

Μια μελέτη που έγινε ύστερα απο τριάντα χρόνια με τα ίδια παιδιά, έδειξε πως υπήρξαν ικανά να είναι αυτόρκτη μέσα στην κοινότητα και να αποκτήσουν απόλυτα φυσιολογικούς αποχόνους. Αντίθετα, τα παιδιά που είχαν παραμείνει στο Ορφανοτροφείο και δεν είχαν μεταφερθεί στο ίδρυμα για καθυστερημένους εφήβους, ήταν μετά απο τριάντα χρόνια ανίκανα να έχουν οικονομική ανεξαρτησία και βρισκόντουσαν ακόμη σε κάποιο ίδρυμα.

Το πείραμα αυτό επέτρεψε να επαληθευτεί η σημασία του κλίματος στοργής το οποίο έχει ανάγκη το παιδί προκειμένου να αναπτύξει τις ικανότητές του και την κοινωνική του προσαρμοστικότητα. Δεν επέτρεψε να συμπεράνει κανείς, κατά τους Σλήλε και Ντάι (Α.Μισέλ, 1991), πως ο εγκλεισμός σε ίδρυμα είναι καθεαυτόν επιζήμιος για το παιδί, αλλά - μάλλον- πως κάθε πλαίσιο ζωής στο οποίο το παιδί στερείται στοργής είναι επιζήμιο για την ανάπτυξή του.

Επιπλέον, δε, απο το πείραμα αυτό, δεν μπορεί να καταλήξει κανείς στο συμπέρασμα πως η απαραίτητη στο μικρό παιδί στοργή πρέπει να προέρχεται απαραίτητα απο την μητέρα. Αλλά, μητρικά υποκατάστατα (όπως ο πατέρας, έφηβοι ή νεαροί ενήλι-

κες), μπορούν να δημιουργήσουν αυτό το κλίμα στοργής που απαιτείται. (Α.Μισέλ, Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου, 1991)

Μάλιστα, η Μάργκαρετ Μήντ, στις διαπολιτιστικές μελέτες της πάνω σε μεθόδους ανατροφής των παιδιών, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η επιτυχημένη ανάπτυξη του παιδιού έρχεται όχι σα αποτέλεσμα της επαφής του μόνο με ένα άτομο -όπως διακηρύσσει ο μύθος της μητρικής αγάπης- αλλά σαν συνέπεια της αλληλεπίδρασης ανάμεσα σ' αυτό και διάφορους ενήλικες (Quadri and Brechenridge, Η Μητρική Φροντίδα, 1981,σελ.42).

Απο τα παραπάνω, ασφαλώς, δεν θα 'πρεπε να καταλήξει κανείς στην θέση πως οποιοδήποτε υποκατάστατο μπορεί να αντικαταστήσει το ρόλο της οικογένειας στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Άρκεί να αναφερθεί ότι οι ίδιοι μελετητές που αμφισβητούν την έννοια και τη θεωρία της μητρικής αποστέρησης, φρόντισαν να την αντικαταστήσουν -προκειμένου να υπερασπιστούν την σπουδαιότητα ενός πλαισίου πλούσιου σε ερεθίσματα και στοργικότητα οικογενειακού περιβάλλοντος- με την έννοια της "οικογενειακής αποστέρησης" (Λ.Μουσούρου, Κύκλος Οικογενειακής Ζωής και Γυναίκεια Απασχόληση, 1983,σελ.61).

5. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.

Είναι γεγονός ότι ο ρόλος του πατέρα στην εξέλιξη του παιδιού έχει παραγκωνιστεί και θεωρείται ότι έρχεται σε δεύτερη μοίρα (συγκριτικά με τον ρόλο της μητέρας).

Ο Μπόουλμπι (Ι.Τσιάντης, Ψυχική Υγεία του Παιδιού και της Οικογένειας, 1991), που μελέτησε τις σχέσεις μητέρας-παιδιού, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο ρόλος του πατέρα είναι "έμμεσος" ως προς το παιδί, δηλ. είναι ένας ρόλος που η αξία του καθορίζεται μόνο από την οικονομική και συναισθηματική υποστήριξη προς την μητέρα. Εξάλλου, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, η κοινωνία έχει δώσει γενικά μεγάλη σημασία στον ρόλο της μητέρας στην εξέλιξη του παιδιού, ενώ -παράλληλα- αγνοεί (ή έχει δώσει πολύ λίγη σημασία) στις δυνατότητες που έχει ο πατέρας να ανταποκριθεί στις βιολογικές και ψυχολογικές ανάγκες του παιδιού.

Επιπρόσθετα, αναφέρει ο Wisdom (Τσιάντης, Ψυχική Υγεία του Παιδιού και της Οικογένειας, 1991), έχει γίνει συνείδηση και στους ίδιους τους γονείς πως κατά την βρεφική ηλικία και μερικά χρόνια αργότερα μόνο ο ρόλος της μητέρας είναι σημαντικός. Οι αντιλήψεις αυτές βασίζονται στην έννοια των μητρικών ενστίκτων και της βιολογικά καθορισμένης μητρικής συμπεριφοράς, υποστηρίζοντας, αντίστοιχα, ότι ο ρόλος του πατέρα αποτελείται από μια σειρά κοινωνικών υποχρεώσεων, χωρίς δηλ. να υπάρχουν βιολογικά καθορισμένα πατρικά ένστικτα.

Ωστόσο, αποτελέσματα νεώτερων ερευνών επιβεβαίωσαν την άποψη πως για την σωστή εξέλιξη του παιδιού χρειάζεται "μια" "άριστη" αναλογία πατρικής και μητρικής συμπεριφοράς και πως η ελάχιστη δυσαναλογία μπορεί να είναι βλαβερή για την εξέλιξη του" (Ι.Τσιάντης, 1991, σελ.39).

Σύμφωνα με τις έρευνες αυτές ο ρόλος του πατέρα είναι πολύ σημαντικός, ενώ υπάρχουν αρκετές ενδείξεις και στοιχεία για το ότι η πατρική αποστέρηση μπορεί να είναι εξίσου σημαντική (όπως και η μητρική αποστέρηση) και μπορεί να έχει ποικίλλες επιπτώσεις στην εξέλιξη και την προσωπικότητα των παιδιών.

Η φυσική παρουσία του πατέρα, λοιπόν, φαίνεται πως είναι ένα πολύ βασικό στοιχείο στην ζωή της οικογένειας.

Ο Ντράικωρς, μάλιστα, υποστηρίζει ότι ακόμα και ο περιορισμένος χρόνος που περνάει με τα παιδιά του ένας εργαζόμενος πατέρας, δεν μειώνει αλλά μάλλον αυξάνει την σημασία της παρουσίας του. Και αυτό γιατί "θα πάρουν στα σοβαρά την συμβουλή του, τις απόψεις του, τις προτάσεις του, εφ' όσον βέβαια δεν έχουν πάρει ανταγωνιστική τοποθέτηση απέναντί του απο την μητέρα τους." (Ρούντωλφ Ντράικωρς, Η Τέχνη του Γονιού, 1974, σελ.187).

Η έρευνα, όμως, σχετικά με τον ρόλο του πατέρα στην εξέλιξη του παιδιού, δίνει ακόμα μεγαλύτερη σημασία στην ποιότητα της πατρικής παρουσίας.

Εξάλλου, όταν ο πατέρας απουσιάζει, αναφέρει ο Mitchell (Ι.Τσιάντης, Ψυχική Υγεία του Παιδιού και της Οικογέν-

νειας, 1991), δεν υπάρχει πρότυπο. Στην περίπτωση αυτή και επειδή η ανθρώπινη εξέλιξη δεν είναι δυνατή χωρίς πρότυπα, η αναζήτηση του προτύπου εκ μέρους του παιδιού γίνεται μεταξύ των ηρώων και των μύθων. Βέβαια, το μυθικό αυτό πρότυπο, διαφέρει σε βασικά σημεία από τα πρότυπα που βιώνονται, γιατί ακριβώς είναι αποτέλεσμα φαντασιώσεων, δεν λειτουργεί με την αρχή της πραγματικότητας.

Ωστόσο, περισσότερο σημαντικό από την έλλειψη πατρικού προτύπου (και την αντικατάσταση από ένα μυθικό πρότυπο) για την εξέλιξη του παιδιού, τονίζει ο ίδιος συγγραφέας, είναι η έλλειψη άμεσων και κατ'ευθείαν εμπειριών στις σχέσεις πατέρα-παιδιού, γεγονός που οδηγεί βαθμιαία σε μια αποξένωση μεταξύ τους.

Ο πατέρας με την παρουσία του και το παραδειγμά του δείχνει μαζί με την μητέρα πως λειτουργεί μια οικογένεια. Σύμφωνα με τις απόψεις των Golstein και συνεργατών του, "η παρουσία του πατέρα συμπληρώνει την οικογένεια και βοηθά απ' την αρχή τα παιδιά να γίνουν ολοκληρωμένοι άνθρωποι". (Τσιάντης, 1991, σελ.37)

Επίσης, σημαντική και απαραίτητη είναι η παρουσία του πατέρα για "την σεξουαλική ταυτοποίηση, την κοινωνικοποίηση και γενικότερα την ωρίμανση της προσωπικότητας των αγοριών και των κοριτσιών, (Τσιάντης, Ψυχική Υγεία του Παιδιού και της Οικογένειας, 1991, σελ.38). Αντίστοιχα, υποστηρίζει ο ίδιος συγγραφέας στο παραπάνω βιβλίο, υπάρχουν ενδείξεις ότι η απουσία του πατέρα (ιδιαίτερα αν συμπληρεί με έντονη μητρική

παρουσία) μπορεί να οδηγήσει σε διαταραχές της σεξουαλικής συμπεριφοράς στα αγόρια και σε δυσκολίες στις διαπροσωπικές σχέσεις με τους άντρες στα κορίτσια.

Την άποψη ότι η απόκτηση της συμπεριφοράς και των χαρακτηριστικών που αρμόζουν στο φύλο και στο σεξουαλικό προσανατολισμό του παιδιού είναι αποτέλεσμα αυτής της ταυτοποίησης , διατύπωσε πρώτος ο Freud (Ι.Τσιάντης, 1991) και είναι βασικό σημείο των ψυχολογικών και ψυχαναλυτικών θεωριών σχετικά με την επίδραση του ρόλου του πατέρα στην εξέλιξη του παιδιού.

Επίσης, το ενδιαφέρον των ψυχαναλυτικών θεωριών, επικεντρώνεται στην ένταση και έκταση του άγχους που μπορεί να αναπτύξει το παιδί εξ αιτίας της πατρικής αποστέρησης.

Μια πολύ σημαντική μελέτη σχετικά με την απουσία του πατέρα έγινε από τους Stolz και συνεργάτες του (Τσιάντης, 1991, σελ.23-24). Στην εργασία αυτή μελετήθηκαν οι συναισθηματικές σχέσεις πατέρα και πρωτότοκων παιδιών, που γεννήθηκαν όταν αυτός απουσίαζε στον πόλεμο, καθώς και τα αποτελέσματα της πατρικής απουσίας στην προσωπικότητα των παιδιών. Τα αποτελέσματα ήταν πως τα παιδιά που γνώριζαν για πρώτη φορά τον πατέρα τους μετά την επιστροφή του από τον πόλεμο, είχαν σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς, ήταν λιγότερο ανεξάρτητα, είχαν δυσκολίες στις σχέσεις τους με τους συνομηλικούς και ήταν αγχώδη. Επίσης, οι ίδιοι οι πατέρες είχαν μεγάλα προβλήματα για να προσαρμοστούν στο ρόλο τους μέσα στην οικογένεια.

Οι Schaffer και Emerson (Τσιάντης, 1991, σελ.35-36)

μελέτησαν την φύση της πρώτης σχέσης που δημιουργεί το βρέφος με την μητέρα του ή τον πατέρα του (την οποία ορίζουν ως συμπεριφορά δεσμού) . Οι μελετητές αυτοί διαπίστωσαν ότι η μητέρα ήταν συνήθως το πρόσωπο με το οποίο το βρέφος δημιουργούσε αυτή την σχέση αλλά , επίσης , ότι μια μεγάλη αναλογία βρεφών διάλεξε και τον πατέρα για να αναπτύξει την συμπεριφορά δεσμού.

Πιο συγκεκριμένα , διαπιστώθηκε πως στην ηλικία των 18 μηνών το 75% των βρεφών που μελετήθηκαν, ανέπτυξαν συμπεριφορά δεσμού και με τον πατέρα.

Μια άλλη κατηγορία αναφέρεται στις σχέσεις πατέρα-μητέρας, που μπορούν να επηρεάσουν έμμεσα τα παιδιά . Την άποψη πως η σχέση πατέρα- μητέρας μπορεί να επηρεάσει έμμεσα την προσωπικότητα των παιδιών διατύπωσε ο Bartemeier (Τσιάντης, Ψυχική Υγεία του Παιδιού και της Οικογένειας, 1991, σελ.29) . Ο Bartemeier τόνισε ότι "ο πατέρας συμβάλλει σημαντικά στην ψυχική υγεία ολόκληρης της οικογένειας και πως η συμβολή αυτή εξαρτάται πολύ από τις εμπειρίες που είχε ο ίδιος από τον δικό του πατέρα και τη μητέρα του " .

Πολύ ενδιαφέροντα είναι, επίσης, τα αποτελέσματα σε σχέση με την πατρική συμμετοχή στην φροντίδα των βρεφών, σύμφωνα με την γνώμη των μητέρων , όπως διατυπώνονται σε μια μελέτη που πραγματοποιήθηκε στην Αγγλία.

Οι John και Elizabeth Newton (Τσιάντης , Ψυχική Υγεία του Παιδιού και της Οικογένειας, 1991, σελ.28-29) διαίρεσαν τους πατέρες σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με τον βαθμό συμμετοχής

τους στην φροντίδα των βρεφών , δίνοντας τα παρακάτω αποτελέσματα:

α) 52% των πατέρων ανήκαν στην κατηγορία "υψηλής συμμετοχής",

β) 27% στην κατηγορία "μέσης συμμετοχής" και

γ) 21% στην κατηγορία "άνευ συμμετοχής".

Όπως χαρακτηριστικά δηλώνει και ο Τσιάντης (1991) θα ήταν πολύ χρήσιμο να διαθέταμε τέτοια στοιχεία για την Ελλάδα , προκειμένου να ελεγχθεί η εντύπωση πως η συμμετοχή των πατέρων στην φροντίδα του βρέφους είναι πολύ μικρή.

Θα πρέπει να αναφερθεί, τέλος , πως -ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια - ένα πλήθος ερευνών και μελετών έχουν διεξαχτεί σχετικά με τον ρόλο του πατέρα στην εξέλιξη του παιδιού , με ιδιαίτερα ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Αυτό το οποίο τονίζουν οι περισσότερες απ' αυτές είναι ότι το παιδί χρειάζεται όχι μόνο την μητέρα αλλά και τον πατέρα ως αντικείμενο αγάπης , ασφάλειας , ως μορφή ταυτοποίησης ή ακόμα και ως μορφή εναντίων της οποίας μπορεί να επαναστατήσει.

6. ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ.

(Ο νέος ρόλος του παπού και της γιαγιάς)

Ο ερχομός του παιδιού , εκτός από τις ουσιαστικές αλλαγές που φέρνει στην ζωή του ζευγαριού , δημιουργεί και σημαντικές ανακατατάξεις σε ολόκληρο το οικογενειακό σύστημα . Οι διαπροσωπικές σχέσεις και συμπεριφορές διαφοροποιούνται , ενώ διαμορφώνεται ο νέος ρόλος του παπού και της γιαγιάς .

Οι σχέσεις των γονέων με το νέο ζευγάρι είναι λεπτές , ιδιαίτερα μάλιστα στην αρχή (και πριν ακόμα την έλευση του παιδιού) . Σημαντικοί παράγοντες που καθυστερούν ή και εμποδίζουν την ικανοποιητική προσαρμογή στους νέους ρόλους συχνά αναφέρονται ως η ψυχολογική εξάρτηση (των μεγάλων γονέων από τα παιδιά τους και το αντιστροφο) , η οικονομική εξάρτηση (συνήθως του νέου ζευγαριού από την οικογένεια προσανατολισμού) , η συστέγαση (η οποία εξυπηρετεί αναμφισβήτητα την οικονομική πλευρά της ζωής του ζευγαριού μα αναστέλλει την ψυχολογική του αυθυπαρξία και την πορεία προς την ωριμότητα) (Χουρδάκη, Μαρούδα , Σταύρου , θέματα προετοιμασίας για γάμο-συμβίωση και σχέσεις στην οικογένεια , 1989) .

Κατά τους M.Duvall και R.Hill (Μαντζιάφου , Κανελλοπούλου "Οικογένεια . Ιστορική και κοινωνική μελέτη " 1979 σελ.123) "η αυτονομία του νέου ζευγαριού είναι τόσο απαραίτητη για την στεραιότητα της ενότητας ώστε υπάρχει ιδιαίτερη ευαισθησία για κάθε δεσμευτική δύναμη που προέρχεται από το ένα ή το άλλο πατρικό σπίτι".

Ιδιαίτερα δε , η δομή και η λειτουργία της παλιάς εκτεταμένης οικογένειας , στη χώρα μας , και οι ιδιότυπες οικογενειακές σχέσεις , άφηναν πολλά περιθώρια παρεμβάσεων των γονέων (και ευρύτερα των συγγενών) στο συζυγικό πυρήνα.

Ωστόσο , οι αντιθέσεις και οι τυχόν συγκρούσεις που συχνά απαντώνται στις σχέσεις των νέων με τους γονείς τους , ενισχύονται με την γέννηση του εγγονιού , αφού προστίθονται νέα προβλήματα. Σύμφωνα με τους Χουρδάκη , Σταύρου , Μαρούδα (θέματα Προετοιμασίας για Γάμο-συμβίωση και Σχέσεις στην Οικογένεια, 1989), η πίστη που επικρατεί πως η γέννηση του εγγονιού τακτοποιεί τις σχέσεις μεταξύ των δύο γενεών, είναι λανθασμένη .

Προσωρινή αποκατάσταση των σχέσεων συχνά παρατηρείται , μόλις όμως περάσει η πρώτη ψυχική ευφορία που ακολουθεί την γέννηση , οι αντιθέσεις έρχονται πάλι στο προσκήνιο και μάλιστα ενισχυμένες με τα προβλήματα του παιδιού.

Στην Ελλάδα , ο ερχομός των εγγονιών σημαίνει κατά κανόνα και βοήθεια εκ μέρους των μεγάλων γονέων , οι οποίοι κινητοποιούνται και προσπαθούν να φανούν χρήσιμοι. Με τον τρόπο αυτό εξυπηρετούν και την δική τους ανάγκη να μην ζούν στο περιθώριο και να μην αισθάνονται άχρηστοι. Γιατί όπως ήδη αναφέραμε, οι οικογενειακοί δεσμοί στη χώρα μας είναι -ακόμα και σήμερα - πολύ ισχυροί.

Ο ρόλος που συχνά αναλαμβάνουν οι μεγάλοι γονείς, που ανταποκρίνεται , ακριβώς, στην ανάγκη τους να είναι χρήσιμοι , είναι αυτός της φύλαξης και φροντίδας των παιδιών (συνήθως

προ-σχολικής ηλικίας). Πολλές φορές, βέβαια , δέχονται το ρόλο αυτό από υποχρέωση (όταν η μητέρα εργάζεται) ή/και συναισθήματα ενοχής.

Πάντως το γεγονός της φύλαξης των εγγονιών μπορεί να οδηγήσει τις σχέσεις σε αδιέξοδο . Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει η σχέση του νέου ζευγαριού με τους γονείς του , (σε σχέση πάντα , με την ανάληψη της φροντίδας του/των μικρών παιδιών από την γιαγιά ή και τον παπού) προέρχονται αφ' ενός από την διάσταση αντιλήψεων για τις μεθόδους ανατροφής και εκπαίδευσης του παιδιού και αφ' ετέρου από το γεγονός ότι οι μεγάλοι γονείς που μεγαλώνουν τα εγγόνια τους μπορεί να θεωρήσουν τον ρόλο τους σαν μια δεύτερη μητρότητα ή πατρότητα , " να υπερβάλλουν" στο ρόλο τους (Μ.Χουρδάκη , "Οικογενειακή ψυχολογία , 1982, σελ.343-348).

Τέλος , αξίζει να αναφερθούν ορισμένα αποτελέσματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα (το 1985) (Μαντζιάφου-Κανελλοπούλου , 1979 , σελ. 172-174) σύμφωνα με τα οποία διαπιστώθηκε ότι:

- (1) Τα νέα ζευγάρια δεν επιθυμούν την συγκατοίκηση με τους γονείς και τ'αδέλφια τους , όμως τους θέλουν όσο πιο κοντά τους γίνεται. Αναλυτικότερα, εμφανίζεται η θέση των ερωτηθέντων σχετικά με την συγκατοίκηση τους με τους στενούς συγγενείς στον πίνακα 1 που ακολουθεί.
- (2) Υπάρχει ακόμα σε αξιόλογα ποσοστά αλληλοεξάρτηση , οικονομική και κοινωνική , μεταξύ των δύο γενεών.

Οι πίνακες (2,3,4) που ακολουθούν εμφανίζουν:

- Την παρέμβαση των γονέων στα οικογενειακά των ερωτηθέντων , (πίνακας 2)
- Την οικονομική εξάρτηση των γονέων από τους ερωτηθέντες (πίνακας 3)
- Την οικονομική εξάρτηση των ερωτηθέντων από τους γονείς.(πίνακας 4)

1. ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΜΦΑΙΝΩΝ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΤΕΝΟΥΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ.

(ΓΟΝΕΙΣ- ΑΔΕΛΦΙΑ)

	Αριθμοί	%
A. Επιθυμούν την συγκατοίκηση		
α. Στο ίδιο σπίτι.....	68	16.7%
β. Κοντά αλλά σε άλλο διαμέρισμα.....	211	52.11%
γ. Στην ίδια πόλη.....	52	13.00%
B. Δεν επιθυμουν συγκατοίκηση.....	46	11.50%
Γ. Δεν απάντησαν.....	23	5.7 %
Σύνολον.....	400	100 %

2. ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΜΦΑΙΝΩΝ ΤΗΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΣΤΑ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ

	Αριθμοί	%
-Μεγάλη παρέμβαση.....	69	(17.25%)
-Μικρή παρέμβαση.....	136	(34.10%)
-Καμιά παρέμβαση.....	177	(44.25%)
-Δεν απάντησαν.....	18	(4.5%)
Σύνολον.....	400	100%

3. ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΜΦΑΙΝΩΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΕΣ

	Αριθμοί	%
-Εξ ολοκλήρου συντήρηση απο τον ερωτηθέντα.....	16	(4 %)
-Μερική εξάρτηση.....	128	(32 %)
-Καμιά εξάρτηση.....	223	(55,7%)
-Δεν απάντησαν.....	33	(8,2%)
Σύνολον.....	400	100%

4. ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΜΦΑΙΝΩΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΩΝ
ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ.

(είτε τους έχουν στη ζωή είτε όταν τους είχαν στη ζωή)

-Πλήρης εξάρτηση.....	58	(14,5%)
-Μέτρια εξάρτηση.....	128	(32 %)
-Καμιά.....	164	(41 %)
-Δεν απάντησαν.....	50	(12,5%)
Σύνολον.....	400	100%

Γενικότερα, δε, τόσο τα αποτελέσματα της έρευνας που επιλεκτικά αναφέρθηκαν, όσο και τα συμπεράσματα βιβλιογραφικών αναφορών που μελετήθηκαν, καταδειχνουν ότι οι οικονομικές παροχές και οι παρεμβάσεις των γονέων στα οικογενειακά καθώς και η φύλαξη των εγγονιών είναι η κύρια πηγή ελέγχου (παρέμβασης) και προστριβών ανάμεσα στις δύο γενιές. Οι σχέσεις, δε, ανάμεσα στο νέο ζευγάρι και τους γονείς του εύκολα μπορεί να γίνουν δυσλειτουργικές αν και οι δύο πλευρές δεν αναπροσαρμόσουν έγκαιρα τους ρόλους τους.

7. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ.

Κατά τον Πάρσονς (Α.Μισέλ, Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου, 1991) η συζυγική οικογένεια των βιομηχανικών κοινωνιών είναι απομωνομένη από την ευρεία ομάδα των συγγενών.

Γενικότερα, δε, θεωρείται ότι η κοινωνική απομόνωση, είναι ένα ιδιόρυθμο κοινωνικό φαινόμενο, που χαρακτηρίζει την σύγχρονη πυρηνική οικογένεια και εκφράζεται κατά κανόνα με την απομόνωση του αρχηγού της οικογένειας από φίλους και συγγενείς.

Η Μαντζιάφου-Κανελλοπούλου ορίζει την κοινωνική απομόνωση ως "την κατάσταση εκείνη στην οποία, όταν βρίσκεται το άτομο, έχει λίγες επαφές με την οικογένειά του και την κοινότητα μέσα στην οποία ζεί" (Οικογένεια. Ιστορική και Κοινωνική μελέτη, 1979, σελ.57).

Η κοινωνική απομόνωση, όπως αναφέρει η ίδια συγγραφέας, αντιμετωπίζεται σε δύο επίπεδα: σε επίπεδο προσωπικό και σε επίπεδο κοινωνικό.

Στο πρώτο επίπεδο αξιόλογο ρόλο παίζουν η οικογένεια, οι πρώτοι συγγενικοί δεσμοί, οι φίλοι και οι συναισθηματικές σχέσεις με ένα ευρύτερο κύκλο προσώπων. Επίσης, σπουδαίο ρόλο παίζει η συμμετοχή του ατόμου σε ομαδικές εκδηλώσεις και κοινές δραστηριότητες.

Στο δεύτερο επίπεδο, σπουδαίο ρόλο παίζει η ανάγκη του ατόμου να ζεί σαν κοινωνικό όν, να ζεί δηλ. μέσα σ' ένα

κοινωνικό σύνολο και να συμμετέχει ενεργά στα κοινά.

Ωστόσο, πολλοί συγγραφείς κατέκριναν την θέση του Πάρσονς, κατά την οποία η Αμερικάνικη οικογένεια και κατ' επέκταση η οικογένεια των ανεπτυγμένων χωρών είναι οικογένειες απομονωμένες από την ομάδα των συγγενών.

Οι Μάρβιν Σούσμαν και Λη Μπούρχιναλ (Α.Μισέλ, Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου, 1991, σελ.146-147) απέδειξαν πως αν η βοήθεια των συγγενών απορρίπτεται από το Αμερικάνικο ιδανικό της οικογένειας, η αλληλοβοήθεια μεταξύ γονέων και έγγαμων παιδιών υπάρχει στην πράξη -ιδιαίτερα κατά τον πρώτο καιρό μετά τον γάμο. Η βοήθεια αυτή, μάλιστα, είναι μονής κατεύθυνσης (δηλ. από τους γονείς προς τα παιδιά) και εκδηλώνεται με την ευκαιρία κάποιου σημαντικού γεγονότος (όπως αγορά σπιτιού, η γέννηση ενός παιδιού κ.λ.π.).

Μελετώντας τις σχέσεις νέων ζευγαριών με τους συγγενείς τους που ζούσαν στην ίδια πόλη, σε έρευνα που πραγματοποίησε ο Λίτβακ (Α.Μισέλ, Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου, 1991, σελ.147-148), κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο προσανατολισμός του ζευγαριού προς τους συγγενείς είναι τόσο εντονότερος όσο περισσότερο ελπίζουν τα νέα άτομα να βελτιώσουν την επαγγελματική τους θέση. Ειδικότερα, ο Λίτβακ βρήκε πως 43% των εργατών που ήταν χειρώνακτες και επαγγελματικά στάσιμοι δεχόντουσαν τη επίσκεψη συγγενών τους μία ή περισσότερες φορές την εβδομάδα -έναντι 51% των ατόμων με ανοδική επαγγελματική κινητικότητα και 59% των ατόμων της ανώτερης τάξης.

Επίσης, πολλές έρευνες που έγιναν στην Γαλλία, την Αγγλία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες, έδειξαν πως η οικογένεια-πυρήνας συνεχίζει να διατηρεί πολυάριθμους δεσμούς με συγγενείς (Α.Μισέλ, Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου, 1991).

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα (Λ.Μουσούρου, Οικογένεια και Παιδί στην Αθήνα, 1985, σελ.25-27) σε οικογένειες με παιδιά απο 0-5 χρονών αναφορικά με την κοινωνική ζωή της οικογένειας, έδωσε τα εξής ευρήματα:

- Το ζευγάρι δεν συναναστρέφεται με συντοπίτες, παρά ελάχιστα,
- Δεν συναναστρέφεται με τους γείτονες,
- Δεν φαίνεται να έχει φίλους,
- Κάνει σπάνια παρέα με συναδέλφους (αλλά συχνότερα με συναδέλφους της συζύγου παρά του συζύγου -όταν, βέβαια, αυτή εργάζεται),
- Τέλος, οι συχνότερες επαφές της είναι με συγγενείς -και μάλιστα με συγγενείς της συζύγου.

Τα παραπάνω ευρήματα, υποστηρίζει η Λ.Μουσούρου, επιβεβαιώνουν ότι "η ελληνική οικογένεια λειτουργεί ως συζυγική ενταχμένη σε ένα οικογενειακό και ένα ευρύτερο συγγενικό δίκτυο, το οποίο την στηρίζει στην αντιμετώπιση της καθημερινότητας αλλά και την συντροφεύει στην ψυχαγωγία" (Λ.Μουσούρου, οικογένεια και Παιδί στην Αθήνα, 1985, σελ.26).

Προκειμένου, λοιπόν, να επισημανθούν οι αλλαγές που επέρχονται στην κοινωνική ζωή του ζευγαριού, με τον ερχομό

του παιδιού, θεωρήθηκε αναγκαία η παραπάνω αναφορά, στο, πως δηλ. είναι διαμορφωμένη η κοινωνική ζωή του, σύμφωνα με βιβλιογραφικές μελέτες και έρευνες,

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, η προσαρμογή στην γονεϊκότητα επιφέρει -αν όχι επιβάλλει- αλλαγές στην διάθεση του ελεύθερου χρόνου. Ο ερχομός του παιδιού επιφέρει αλλαγές στην ατομική ελευθερία των συζύγων (εφ' όσον πρέπει να ικανοποιούνται εξαρκώς οι ανάγκες ενός τρίτου προσώπου) και κατά συνέπεια αλλαγές στον χρόνο, που μπορούν να διαθέσουν οι σύζυγοι για την δική τους ευχαρίστηση (διασκέδαση και ψυχαγωγία).

Οι Quadri and Brechenridge (Η Μητρική Φροντίδα, 1981), αναφέρουν ότι με την γέννηση του παιδιού οι νέοι γονείς αποκτούν μια αίσθηση περιορισμού των κινήσεών τους, ενώ το στυλ της ζωής τους αλλάζει συνολικά (εξ αιτίας ακριβώς των καθημερινών απαιτήσεων για την φροντίδα του μωρού).

Αν οι νέοι γονείς δεν είναι προετοιμασμένοι ψυχολογικά γι' αυτές τις μεταβολές, βιώνουν μεγάλη αναταραχή. Ωστόσο, η αναστάτωση που προκαλείται από τις απαιτήσεις της οικογενειακής ζωής, μπορεί να ελαχιστοποιηθεί, αν το ζευγάρι έχει προετοιμαστεί επαρκώς για το νέο στυλ ζωής -που αναπόφευκτα θα πρέπει να υιοθετήσει. Αυτό σημαίνει ότι συνειδητά θα πρέπει να εγκαταλείψουν τον παλιό τρόπο ζωής τους για να επωφεληθούν από τα διαφορετικά πλεονηκτήματα της οικογενειακής ζωής.

Άσφαλώς, η παρουσία του παιδιού δεν οδηγεί σε διακοπή των κοινωνικών συναναστροφών και των δραστηριοτήτων των

συζύγων (ατομικών ή κοινών). Απλώς, υπάρχει μεγαλύτερος βαθμός δυσκολίας στην πραγματοποίησή τους. Ελάττω και μόνο η έξοδος από το σπίτι, δημιουργεί μεγάλα προβλήματα, εφ' όσον θα πρέπει να τακτοποιηθεί το θέμα της φύλαξης του παιδιού.

Στο θέμα αυτό, μεγάλη βοήθεια προσφέρουν -συνήθως- οι γονείς των συζύγων, που αναλαμβάνουν την φύλαξή του.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας στον ελληνικό χώρο (περιόχη Πρωτευούσης) που έχουμε αναφέρει και παραπάνω (Λ. Μουσοπούλου, Οικογένεια και Παιδί στην Αθήνα, 1985, σελ. 74, 130, 176-177), 40% των ατόμων του δείγματος δήλωσαν ότι κατά την βραδινή έξοδο από το σπίτι, την φύλαξη του παιδιού αναλαμβάνει ο παπούς/γιαγιά. Ενώ, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό (25%) στην ίδια ερώτηση: "Όταν οι γονείς βγαίνετε το βράδυ, τι κάνετε, συνήθως, το παιδί", απάντησε ότι: "Δεν έχουμε που να τ' αφήσουμε και γι' αυτό δεν βγαίνουμε".

Αναμφισβήτητα, λοιπόν, ο ερχομός και η παρουσία του παιδιού (ειδικότερα του πολύ μικρού παιδιού που μελετάμε) έχει αρνητικές επιπτώσεις στον τρόπο ζωής συνολικά των συζύγων-γονέων: οι συναντήσεις με συγγενείς, φίλους και συναδέλφους περιορίζονται, οι έξοδοι από το σπίτι για διασκέδαση ή /και ψυχαγωγία μειώνονται. Παράλληλα, σημαντικό ρόλο παίζουν η βοήθεια που έχει το ζευγάρι από τους γονείς του, φίλους συγγενείς ή/και γείτονες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που συζητήθηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.

Απο την βιβλιογραφική μελέτη των συγκεκριμένων παραμέτρων του θέματος που παρουσιάστηκαν στην παρούσα εργασία, προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα:

- Τα διάφορα γεγονότα που συμβαίνουν στην ζωή της οικογένειας, επηρεάζουν τις εσωτερικές σχέσεις των ατόμων, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται όλο το σύστημα της οικογένειας. Ειδικότερα, ορισμένες καταστάσεις θεωρούνται μεταβατικές φάσεις στην οικογένεια και δυνητικά βάζουν την οικογένεια σε κρίση.

Μιά τέτοια κατάσταση (φυσιολογική) είναι η γέννηση και ο ερχομός ενός παιδιού. Το πρώτο παιδί, ειδικότερα, είναι η πρώτη σοβαρή ψυχολογική δοκιμασία που περνάει το νέο ζευγάρι.

- Με τον ερχομό του παιδιού, εξ αιτίας των πρακτικών προβλημάτων και των ευθυνών που δημιουργούνται, η λειτουργικότητα της συζυγικής σχέσης δοκιμάζεται και η ισορροπία της - κάτω απο ορισμένες συνθήκες - κινδυνεύει να κλονιστεί. Οι συνθήκες αυτές αναφέρονται στο πως ήταν διαμορφωμένη η σχέση του ζευγαριού πριν τον ερχομό του παιδιού (καλή ή κακή συζυγική σχέση) και στο κατά πόσο προγραμματισμένη ή/και επιθυμητή ή όχι ήταν η εγκυμοσύνη και η γέννηση του παιδιού.

Άλλοι παράγοντες που επιδρούν αρνητικά και δύναται να κλονίσουν την σχέση του ζευγαριού στο ξεκίνημα της έγγαμης συμβίωσής του, αναφέρονται ως: α) οι δυσκολίες στις σεξουαλικές σχέσεις του ζευγαριού, β) οι οικονομικές και ψυχολογικές εξαρτήσεις του νέου ζευγαριού απο τους γονείς του, γ) η

συστέγαση με τους γονείς τους ή άλλα (συγγενικά και μη) πρόσωπα, δ) τέλος, χαρακτηριστικά και συμπεριφορές των συζύγων όπως η εμμονή στον παλιό τρόπο ζωής, η ανευθυνότητα, η παιδική στάση, η έλλειψη διαλόγου, ο εγωκεντρισμός.

- Οι δύο ρόλοι των συζύγων αρχίζουν να διαφοροποιούνται απο την αρχή, ακόμα, της εγκυμοσύνης. Οι ψυχολογικές αντιδράσεις των μελλόντων γονέων στην εγκυμοσύνη και στον ερχομό του παιδιού δεν είναι οι ίδιες.

α) η στάση που διαμορφώνει η μέλλουσα μητέρα απέναντι στην εγκυμοσύνη και στον επικείμενο ερχομό του παιδιού επηρεάζεται απο την καλή ή άσχημη σχέση με τον σύζυγο και απο το κατά πόσο η εγκυμοσύνη ήταν επιθυμητή και ανμενόμενη ή ανεπιθυμητή και απρόσμενη.

Η στάση, δε, της μητέρας απέναντι στην κύηση, έχει πολύ μεγάλη σημασία για την πορεία της εγκυμοσύνης καθώς και για την μελλοντική σχέση της με το παιδί.

Τέλος, οι ψυχολογικές αντιδράσεις της μητέρας στην εγκυμοσύνη, υποστηρίζεται, ότι υφίστανται τρεις διαδοχικές διαφοροποιήσεις, που αντιστοιχούν στα τρία τρίμηνα της εγκυμοσύνης.

β) Αντίθετα, οι ψυχολογικές αντιδράσεις του μέλλοντα πατέρα στην εγκυμοσύνη δεν σχετίζονται τόσο με τις διάφορες φάσεις της κύησης, όσο -κυρίως- με τις επιπτώσεις που βλέπει ο πατέρας ότι θα έχει η γέννηση του παιδιού στην ταυτότητα του δικού του Εγώ, στο γάμο του (κυρίως την σχέση του με την σύζυγο) και στην επαγγελματική του σταδιοδρομία.

Κατά κανόνα, πάντως, η εγκυμοσύνη της συζύγου είναι πηγή υπερηφάνειας για τον μέλλοντα πατέρα γιατί αποτελεί απόδειξη της αρρενωπότητας και της σεξουαλικής του επάρκειας.

- Το πως αντιδρά ένα ζευγάρι στον ερχομό του παιδιού είναι συνάρτηση ποικίλλων παραγόντων, ατομικών και κοινωνικών. Ειδικότερα, η έρευνα γύρω από την κρίση που ακολουθεί την γέννηση του παιδιού, λαμβάνει υπ' όψιν παράγοντες ενδοψυχικούς, διαπροσωπικούς και κοινωνικο-οικονομικούς.

α) Ως ενδοψυχικοί παράγοντες αναφέρονται πο παρακάτω: το χαμηλό κίνητρο για τεκνοποίηση, οι ψυχολογικές συγκρούσεις των συζύγων για την σεξουαλική τους ταυτότητα, ψυχολογικά προβλήματα των συζύγων (άγχος, κατάθλιψη, χαμηλή αυτο-εκτίμηση), ιστορικό ψυχιατρικών προβλημάτων, η επανενεργοποίηση ασυνειδητών ψυχολογικών αναγκών.

β) Διαπροσωπικοί παράγοντες που δύναται να πυροδοτήσουν συγκρούσεις και να θέσουν σε κρίση το γάμο, αναφέρονται ως: η έλλειψη εποικοδομητικής επικοινωνίας και υποστήριξης μεταξύ των συζύγων, η άνιση κατανομή των οικιακών καθηκόντων, η κακή προσαρμογή στην γονεϊκότητα (μη επαρκή ανταπόκριση στις ανάγκες του βρέφους, προβολή ναρκισσιστικών ή κτητικών διαθέσεων έναντι του βρέφους, η υπεραπασχόληση του ενός από τους γονείς και η μη συμμετοχή του άλλου στην φροντίδα του), τέλος, διαφωνίες των συζύγων-γονέων σχετικά με την ενάσκηση του γονεϊκού ρόλου.

γ) Οι κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες είναι: η απουσία ή η ελλιπή υποστήριξη (συναίσθηματική και πρακτική) του

ζευγαριού από την οικογένεια και τους φίλους του, οι οικονομικές δυσχέρειες, ως, επίσης, οι αναμφισβήτητα υπάρχουσες ελλείψεις στο δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης (τουλάχιστον για τα ελληνικά δεδομένα).

- Μελέτες και έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί επισημαίνουν πως η εισοδος του πρώτου βρέφους στην ζωή του ζευγαριού αποτελεί μια σημαντική δοκιμασία της σχέσης του, αφού η ανάληψη του γονεϊκού ρόλου αποτελεί μια νέα εμπειρία και για τους δύο συζύγους. Απαιτείται, λοιπόν, η γενικότερη προσαρμογή στον καινούριο ρόλο, καθώς και η αναδιοργάνωση συγκεκριμένων τομέων της ζωής του ώστε να μην διαταραχθεί η διαπροσωπική σχέση.

Πιο συγκεκριμένα, η προσαρμογή στη νέα κατάσταση σημαίνει αλλαγές: α) στην ατομική ελευθερία των συζύγων, β) στην διάθεση του ελεύθερου χρόνου, γ) στην κατανομή των οικιακών εργασιών και την φροντίδα του παιδιού, δ) τέλος, αλλαγές στον διακανονισμό της σεξουαλικής τους ζωής.

- Η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι είναι ένας από τους σημαντικότερους προσδιοριστικούς παράγοντες της συζυγικής διαντίδρασης και συμβάλλει στην μετατροπή των παραδοσιακών αντιλήψεων σχετικά με τους ανδρικούς και τους γυναικείους ρόλους.

Ειδικότερα, η απόκτηση παιδιών αποτελεί τον κύριο σταθμό στην επαγγελματική απασχόληση των έγγαμων γυναικών. Οι παράγοντες που προσδιορίζουν την σημασία του σταθμού αυτού συνοψίζονται: α) στις αντιλήψεις για το ρόλο της μητέρας και

β) στην αντιμετώπιση των πρακτικών προβλημάτων που δημιουργεί η φροντίδα μικρών (προ-σχολικής ηλικίας) παιδιών.

α) Οι παραδοσιακές αντιλήψεις για τον ρόλο της μητέρας βασίζονται στην έννοια της μητρικής αποστέρησης. Υποστηρίζεται κατά κανόνα πως μόνο η μητέρα μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά στις ανάγκες ανάπτυξης ενός πολύ μικρού παιδιού. Παράλληλα, πιστεύεται πως ο ρόλος της μητέρας (γυναίκας) είναι στο σπίτι, στην αποκλειστική υπηρεσία του παιδιού και της οικογένειας. Αποτέλεσμα της ισχύος του στερεότυπου αυτού είναι πως οι γυναίκες επιλέγουν ηθελημένα τον περιορισμό των δραστηριοτήτων τους στις οικιακές και μόνον εργασίες.

β) Ο δεύτερος παράγοντας που λειτουργεί ανασταλτικά στην επαγγελματική απασχόληση της μητέρας είναι η αδυναμία επίλυσης των πρακτικών προβλημάτων που προκύπτουν από την φροντίδα μικρού/μικρών παιδιών.

- Η μητρότητα έχει θεωρηθεί από χιλιετίδες σαν το νόημα και το σύμβολο της γυναικείας ζωής. Ωστόσο, σήμερα, υποστηρίζεται ότι προβάλλει επιτακτικά η ανάγκη αναθεώρησης των αντιλήψεών μας σχετικά με το πρόβλημα της μητρότητας γενικά. Η νέα προβληματική για την μητρότητα απολήγει σε δύο βασικά συμπεράσματα:

α) Το πρώτο είναι ότι η μητρότητα είναι μία μόνο από τις δραστηριότητες της γυναικείας ζωής, μέρος (παρά το σύνολο) της προσωπικότητας της γυναίκας.

β) Το δεύτερο συμπέρασμα είναι ότι το ενονομαζόμενο μητρικό ένστικτο (που υποστηριζόταν ότι έκανε τη γυναίκα-

μητέρα να πετυχαίνει άθελά της το "σωστό" σε ζητήματα εκπαίδευσης του παιδιού) δεν είναι βιολογική ορμή αλλά, αντίθετα, θεωρητικοποιημένη ιδεολογία. Έτσι, η μητρότητα είναι κάτι που μαθαίνεται, ενώ η ικανότητα των μητέρων να φροντίζουν αποτελεσματικά τα παιδιά τους, αποτέλεσμα των επίπονων προσπαθειών που καταβάλλουν.

Αναμφισβήτητα, βέβαια, υπάρχει συναισθηματικός δεσμός και αμοιβαία ανάγκη ανάμεσα στην μητέρα και στο παιδί, που υπαγορεύεται κατ' αρχήν από την πρωταρχική τους βιολογική ενότητα.

Ο συναισθηματικός δεσμός, μάλιστα, ανάμεσα στην μητέρα και στο παιδί, έχει αποφασιστική σημασία για την ανάπτυξη του τελευταίου.

- Αποτελέσματα ερευνών επιβεβαιώνουν την άποψη πως για την σωστή εξέλιξη του παιδιού χρειάζεται "άριστη" αναλογία πατρικής και μητρικής συμπεριφοράς, ενώ, παράλληλα, η πατρική αποστέρηση είναι εξ ίσου σημαντική όπως και η μητρική αποστέρηση.

Η παρουσία του πατέρα, επισημαίνεται ότι είναι σημαντική και απαραίτητη για την σεξουαλική ταυτοποίηση, την κοινωνικοποίηση και γενικότερα την ωρίμανση της προσωπικότητας και των αγοριών και των κοριτσιών.

- Ο ερχομός του παιδιού, εκτός από τις ουσιαστικές αλλαγές που φέρνει στη ζωή του ζευγαριού, δημιουργεί και σημαντικές ανακατατάξεις σε ολόκληρο το οικογενειακό σύστημα. Με τον ερχομό του παιδιού διαμορφώνονται δύο νέοι ρόλοι, ο

ρόλος του παπού και της γιαγιάς.

Οι σχέσεις του ζευγαριού (πρίν και μετά την έλευση του παιδιού) είναι ιδιαίτερα λεπτές. Μάλιστα, αντιθέσεις και τυχόν συγκρούσεις που υπάρχουν στις σχέσεις τους, ενισχύονται με την παρουσία του παιδιού. Ειδικότερα, οι οικονομικές παροχές των γονέων προς το ζευγάρι και η παρέμβασή τους στα οικογενειακά του, καθώς και η φύλαξη των εγγονιών είναι οι κύριες πηγές ελέγχου (παρέμβασης) και προστριβών ανάμεσα στις δύο γενιές.

- Τέλος, αλλαγές και ανακατατάξεις επέρχονται στην κοινωνική ζωή του ζευγαριού, με τον ερχομό του παιδιού. Οι αλλαγές αυτές σχετίζονται με την διάθεση του ελεύθερου χρόνου των συζύγων.

Η παρουσία του παιδιού, λοιπόν, έχει αρνητικές επιπτώσεις στον τρόπο ζωής συνολικά των νέων γονέων, αφού περιορίζονται ως προς την συχνότητα των συναναστροφών τους (με συγγενείς, φίλους, συναδέλφους κ.λ.π.) και ως προς την πραγματοποίηση οποιονδήποτε δραστηριοτήτων (πολιτιστικών, πολιτικών, εκπαιδευτικών κ.λ.π.).

Μετά την παρουσίαση των συμπερασμάτων, θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε ορισμένες βασικές προτάσεις που σχετίζονται με τα θέματα προετοιμασίας για το γάμο και τις σχέσεις στην οικογένεια.

- Κατά πρώτο και σπουδαιότερο λόγο, κρίνεται απαραίτητος ο ρόλος του Οικογενειακού Προγραμματισμού, προκειμένου να καταστεί το κάθε ζευγάρι γνώστης των μεθόδων πρόληψης της

σύλληψης, αλλά και να βοηθηθεί να προγραμματίσει υπεύθυνα και ελεύθερα πόσα παιδιά θέλει και πότε.

Παράλληλα, ο Οικογενειακός Προγραμματισμός μπορεί να προσφέρει κατευθύνσεις για καλλίτερη επικοινωνία στο ζευγάρι. Αλλά και να επισημάνει τις αλλαγές που αναπόφευκτα επιφέρει η έλευση του παιδιού, ώστε να μην διαταραχθεί η σχέση του ζευγαριού.

Ο Οικογενειακός Προγραμματισμός θα πρέπει να γίνεται σε Ειδικά Κέντρα (με δυνατότητα εύκολης πρόσβασης όλων των ζευγαριών) και από ειδικευμένο προσωπικό. Στον τομέα αυτό, κρίνεται απαραίτητη η ευαισθητοποίηση και κυρίως η εκπαίδευση και των Κοινωνικών Λειτουργών, προκειμένου να ανταποκριθούν επαρκώς στο ρόλο αυτό.

- Πλήν των ειδικών κέντρων Οικογενειακού Προγραμματισμού, θεωρείται σημαντική η ύπαρξη Συμβουλευτικών Κέντρων (αυτόνομων ή που να λειτουργούν ως τμήματα Υπηρεσιών Κοινωνικής Πρόνοιας), με στόχο την συμβουλευτική σε θέματα γάμου (προώθηση συζυγικής υποστήριξης, ψυχολογική εκπαίδευση των γονέων, εκμάθηση δεξιοτήτων επικοινωνίας) και την συζυγική θεραπεία (ατομική ή/και ομαδική).

Και στον τομέα αυτό οι Κοινωνικοί Λειτουργοί θα πρέπει να έχουν εκπαιδευτεί ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν με πληρότητα.

- Επίσης, οι Σχολές Γονέων (που ήδη λειτουργούν και στην Ελλάδα) έχουν παρουσιάσει ένα αξιόλογο έργο, σε θέματα προετοιμασίας και εκπαίδευσης των γονέων. Είναι ανάγκη ο θεσμός

των Σχολών Γονέων να διευρυνθεί, ώστε να συμπεριλάβει θέματα: προετοιμασίας των νέων ανθρώπων για το γάμο, σεξουαλικής, διαπαιδαγώγησης, αυτο-γνωσίας, ανθρώπινης επικοινωνίας, διαπροσωπικών σχέσεων των δύο φύλων.

Επιπρόσθετα, κρίνεται απαραίτητη η με κάθε τρόπο ενημέρωση-πληροφόρηση, η ευαισθητοποίηση και η εκπαίδευση-επιμόρφωση των πολιτών στα θέματα που αναφέρθηκαν, ώστε να εξασφαλιστεί, στο δυνατό ποσοστό, η ψυχική υγεία του παιδιού, του έφηβου, του ενήλικου ατόμου.

- Τέλος, άλλοι τρόποι με τους οποίους μπορεί να βοηθηθεί το ζευγάρι (σε σχέση πάντα με τα προβλήματα που συζητήθηκαν) είναι η παροχή βοήθειας από την πολιτεία με την μορφή διευκολύνσεων για την απόκτηση στέγης, δημιουργίας θέσεων εργασίας (ενδιαφέρει ιδιαίτερα η γυναικεία απασχόληση) και παράλληλα θεσμοθέτησης μέτρων για την διευκόλυνση των εργαζόμενων μητέρων, αλλά και των πατέρων, σε περιπτώσεις έκτακτων περιστατικών που έχουν σχέση με το παιδί (μειωμένο ωράριο, επιδόματα, δυνατότητα δικαιολογημένης απουσίας από την εργασία).

Επίσης, ιδιαίτερα σημαντικό για την προώθηση της γυναικείας απασχόλησης και γενικότερα την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν από την φροντίδα μικρών παιδιών, είναι η ύπαρξη ικανοποιητικών σε αριθμό και ποιότητα βρεφονηπιακών σταθμών, καθώς και υπηρεσιών για τις ώρες κατά τις οποίες τα παιδιά σχολικής ηλικίας δεν απασχολούνται (ενώ οι γονείς εργάζονται).

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α .

- 1) Βασιλείου Γ. Διερεύνσεις μεταβλητών υπεισερχομένων εις την ψυχοδυναμικήν της ελληνικής οικογένειας Εκδόσεις Αθηναικό Ινστιτούτο του Ανθρώπου, Αθήνα 1966.
- 2) Barret M.- McIntosh M. Η ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ (μετάφραση Δημ. Παντελίδης), Εκδόσεις "κάλβος", Αθήνα 1987.
- 3) Ελληνική Εταιρεία Ψυχικής Υγιεινής και Νευροψυχιατρικής του Παιδιού ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ. ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ-ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1990.
- 4) Ελληνική Εταιρεία Κοινωνικής παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας-Ελληνική Εταιρεία Πρόληψης της Κακοποίησης και Παραμέλησης των παιδιών Συνέδριο με θέμα: ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ -έκδοση επιλεγμένων εισηγήσεων των ομιλητών (επιμέλεια: ΣΤΕΛΛΑ ΤΣΙΤΟΥΡΑ), Αθήνα 1990.
- 5) Ζαρέτσκι ΕΛΙ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΖΩΗ (μετάφραση Αννέτα Καπόν), Εκδόσεις ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ, Αθήνα 1979.
- 6) Δανασσής-Αφεντάκης Αντώνιος ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ Εκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΗ, Αθήνα 1978.
- 7) Κατάκη Χάρης Δ. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ Α.Ε., Αθήνα 1984.
- 8) Quadri and Breckenridge Η ΜΗΤΡΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ (μετάφραση Πόπη Βλοντάκη), Εκδόσεις Κονιδάρη, Αθήνα 1981.
- 9) Λυκιαρδοπούλου Κλαίρη Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΓΥΝΟΥ ΣΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ Εκδόσεις "ΜΕΓΑΣ ΣΕΙΡΙΟΣ", Αθήνα 1985.
- 10) Michel Andree ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

(μετάφραση Λ.Μ.Μουσούρου), ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-GUTENBERG, Αθήνα 1991.

11) Μουσούρου Λουκία Μ. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ, φδρυμα ερευνών για το παιδί/Βιβλιοπωλείο της "Εστίας", Αθήνα 1985.

12) Μουσούρου Λουκία Μ. ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ, διδακτορική διατριβή, Αθήνα 1983.

13) Μουσούρου Λουκία Μ. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-GUTENBERG, Αθήνα 1989.

14) Μαντζιάφου-Κανελλοπούλου Μαρία ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ, Αθήνα 1979.

15) Ντράικωρς Ρούντολφ Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ (μετάφραση Κασιμάτη-Χολέβα), Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ (Τέταρτη έκδοση) Αθήνα 1974.

16) Ο' BRIEN MARY ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ (μετάφραση Γ. Μπαράχας), Εκδόσεις ΝΕΑ ΣΚΕΨΗ, Αθήνα 1988.

17) Παρασκευόπουλος Ιωάννης Ν. ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ, Τόμος 1, ΑΘΗΝΑ 1985.

18) Πατεράκης Γιάννης ψάχνοντας με περιέργεια "ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΝΟΥΝ ΠΑΙΔΙΑ" Εκδόσεις ΔΩΡΙΚΟΣ, Αθήνα 1988.

19) Ράττνερ Γιόζεφ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ (μετάφραση Γιώργου Βαμβαλή), ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΗΛΙΑ ΜΑΝΙΑΤΕΑ, Αθήνα 1970.

20) Τσαούσης Δ.Γ. Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-GUTENBERG, ΑΘΗΝΑ 1987.

21) Τσιάντης Γιάννης ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟ-

ΓΕΝΕΙΑΣ, ΤΕΥΧΟΣ Α', Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα 1991.

22) Χρηστέα-Δουμάνη Μαριέλλα Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΜΗΤΕΡΑ άλλοτε και σήμερα Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ Α.Ε., Αθήνα 1989.

23) Χουρδάκη Μαρία ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ Εκδόσεις "ΓΡΗΓΟΡΗ", ΑΘΗΝΑ 1982.

24) Χουρδάκη Μαρία, Μαρούδα Αίθρα, Σταύρου Μελίνα ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΓΑΜΟ-ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ έκδοση ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΣΧΟΛΩΝ ΓΟΝΕΩΝ-ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, Αθήνα 1989.

25) Χένς Ντήτριχ Η ΚΑΤΑΠΙΕΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ (μετάφραση Γιώργου Βαμβαλή), Εκδόσεις ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ, Αθήνα 1973.

